

STAD BRUGGE
OPEN MONUMENTENDAG 2013
'HET BESTE VAN 25 JAAR'

zaterdag 7 september 2013
zondag 8 september 2013

BRUGGE
WERELDERFDE STAD

STAD BRUGGE OPEN MONUMENTENDAG 2013

‘Het Beste van 25 jaar’

ZATERDAG 7 SEPTEMBER 2013

ZONDAG 8 SEPTEMBER 2013

Woord Vooraf

Op zaterdag 7 en zondag 8 september 2013 vieren we de 25ste verjaardag van Open Monumentendag! Het wordt een feesteditie.

In een kwarteeuw tijd is Open Monumentendag uitgegroeid tot het belangrijkste en meest succesvolle culturele evenement van Vlaanderen. Op een kwaliteitsvolle manier maakt de bezoeker kennis met het onroerend erfgoed en de verhalen die eraan verbonden zijn. In tegenstelling tot de rest van Vlaanderen stellen we in Brugge al jarenlang een heel weekend de monumenten open.

Het zilveren jubileum wordt op een bijzondere manier in de verf gezet. Aansluitend bij het jaarthema 'Het beste van Open Monumentendag' werd uit de brede waaier opengestelde panden van de laatste 24 jaar een soort 'best of' geselecteerd. Het gaat om een keur van de 'beste', meeste boeiende, de populairste, interessantste of bekoorlijkste panden die nu opnieuw worden opengesteld. De Bruggeling kon mee de keuze bepalen.

De OMD-bezoeker kan op 7 en 8 september niet minder dan 33 totaal verschillende sites ontdekken en kiezen tussen 18 activiteiten. De keuze wordt bijzonder moeilijk. Monumenten, exclusieve openstellingen van woonhuizen, stadsgroen, themawandelingen en -fietstochten, boottochten, tentoonstellingen, en lezingen zorgen voor een bijzondere kijk op het verleden en het heden én vooral de toekomst van het erfgoed. Op deze editie gaat opnieuw speciale aandacht naar panden die op dit moment gerestaureerd en herbestemd worden.

In de werelderfgoedstad Brugge hebben we iedere dag aandacht voor het architecturale erfgoed maar het is voor ons een aangename plicht om dit ieder jaar een weekend lang voor iedereen en speciaal voor de Bruggeling in de kijker te plaatsen op Open Monumentendag.

Wij danken van harte de deelnemende eigenaars en organisaties, de erfgoedpartners in Brugge, de vrijwilligers en de medewerkers van de Dienst Monumentenzorg. We hopen dat de 25ste editie een geslaagd en veelzijdig erfgoedgebeuren wordt voor iedereen. Echte 'monumentale' feestdagen!

Franky Demon

Schepen voor
Ruimtelijke Ordening,
Monumentenzorg, Huisvesting,
Jeugd en Brugge studentenstad

Renaat Landuyt

Burgemeester

INLEIDING

De 25ste jaardag, een terugblik

Op zaterdag 7 en zondag 8 september 2013 is het voor de 25ste keer Open Monumentendag. Een belangrijke verjaardag en een moment voor reflectie.

De medewerkers van de stedelijke Dienst Monumentenzorg, organisators van de OMD voor de Stad Brugge, hebben deze kwarteeuw onafgebroken en met veel enthousiasme het culturele evenement voorbereid. Dit met de bedoeling de stadsbewoners en de bezoekers maximaal mee te laten genieten van het erfgoed en al 'het moois' dat Brugge te bieden heeft achter de gevels en achter het zogenaamde 'postkaartimago' van onze stad.

Er was eens ...

Op **10 september 1989** vond de allereerste Open Monumentendag ooit in Vlaanderen plaats. Het was dadelijk een schot in de roos, ook in Brugge. Vijfhonderdduizend deelnemers gingen in Vlaanderen op stap om de monumenten op deze nieuwe manier te ontdekken en te bewonderen. Deuren die altijd toe waren gebleven, gingen voor het eerst open. Monumenten verschenen bovenaan politieke agenda's. Toen was OMD het enige dagevenement in zijn soort. Het exclusieve van het gebeuren is al lang weggedeedsterd door de opkomst van een Erfgoeddag, de Dag van de Architectuur, de Dag van het Park, de Open Bedrijvendag ... maar inhoudelijk is OMD professioneler geworden en beter onderbouwd. In 1989 vulden we in Brugge het dagprogramma in met één themawandeling in de Ezelstraat. In de loop van de jaren werd het aanbod (veel) groter, gevarieerder, kwaliteitsvoller en innovatiever. Alle erfgoedsectoren met archeologie en het groene erfgoed als bijkomende vaste partners werkten mee aan de invulling van het culturele gebeuren. Er werd geleidelijk aan naar een holistische benadering toegewerkt om geen enkel facet van het erfgoed te negeren en het verhaal af te ronden. OMD stelt uiteraard blijvend het onroerend erfgoed voorop.

In 2001 werd een **werkgroep OMD** opgericht met culturele partners binnen en buiten de stedelijke diensten. Dit betekende een verrijking voor het denkproces en voor de samenstelling van het programma.

Het werd vanaf 1995 ook belangrijk om de **geschiedenis achter de gevel** te achterhalen en 'toe te voegen' aan de begeleiding van de openstelling. Dankzij deze methode, ontwikkeld door de 'Brugse Huizengeschiedenis', werd elk pand historisch geduid met zijn eigenaars en bewoners, die er vaak een architecturale laag aan toevoegden. Wie

woonde er en wanneer en waarom op die plaats? Wie gaf vorm aan het huis of gebouw? Welke architect ontwierp het gebouw en waarom in die bepaalde stijl?

Het louter openstellen van een gebouw is immers maar één aspect van de ontsluiting van het bouwkundig erfgoed waar met Open Monumentendag naar werd gestreefd. Dit is weinig betekenisvol als het niet met een 'kennisoverdracht' gepaard gaat. Monumenten vervullen de fundamentele behoefte aan geschiedenis die iedereen van ons voelt en geschiedenis hoeft helemaal niet saai te zijn. De Antwerpse architect Joseph Schadde, ontwerper van vele kastelen in Brugge, zei in 1870 dat monumenten of historische gebouwen voorbeelden zijn van 'sprekende architectuur' en iets te vertellen hebben over de geschiedenis en de mens en juist daarom waardevol en boeiend zijn. Deze verhalen helpen om het erfgoed dicht bij het publiek te brengen en te houden. OMD biedt daartoe ieder jaar opnieuw op een zeer laagdrempelige manier een grote kans waar we in Brugge ten volle van gebruikmaken. Hoofddoel is de bewustmaking en de solidariteit rond erfgoed en erfgoedzorg vergroten. Het lijkt een vanzelfsprekendheid om te investeren in behoud, (her)bestemming en toegankelijkheid van het erfgoed. Maar blijft dat ook zo in economisch moeilijke tijden? Sensibilisering en een draagvlak creëren, zijn en blijven broodnodig. Het verleden vasthouden en koesteren, ontnemt niet de mogelijkheid om naar de toekomst te kijken. In Brugge heeft de erfgoedzorg zich overduidelijk vertaald in de groeiende internationale interesse voor de stad met jaarlijks miljoenen bezoekers en de uitzonderlijke erkenning als werelderfgoedstad. Dit vraagt een onafgebroken inzet, zorg en alertheid.

Daarnaast was OMD Brugge jarenlang baanbrekend door de werking van het **Jongerenproject OMD** dat in 1992 werd opgericht, een pioniersproject met jongeren tussen 14 en 18 jaar dat zich ieder jaar opnieuw een originele weg door het monumentenprogramma baande met schitterende resultaten als gevolg. Het was van bij aanvang van Open Monumentendag Vlaanderen duidelijk dat het evenement geen jonge mensen aantrok, net als andere culturele manifestaties. De Koning Boudewijnstichting, toen nog organisator van OMD, trok al in 1991 aan de alarmbel. De Dienst Monumentenzorg, aangespoord door wijlen Carry Corné, leraar van het Koninklijk Atheneum Brugge, en gesteund door tal van enthousiaste vrijwilligers (kunsthistorici, leraars, gidsen, huismoeders, muzikanten, kunstenaars...) lanceerde een project in Brugge om het tegenovergestelde aan te tonen. 'Jonge mensen kunnen wel geboeid worden door erfgoed, maar het moet op de juiste manier worden aangebracht'. Jongeren met verschillende achtergronden en opleidingen werden uit Brugse scholen 'gerekruteerd' en op een innovatieve manier aan het werk gezet. De eerste jaren was de werkmethode traditioneel met workshops, lezingen, bezoeken aan musea en gidsbeurten om architecturale details te leren opmerken. Origineel was wel dat de jongeren elk jaar een monument kozen en op OMD hun interpretatie ervan toonden. De totale 'carte blanche' gaf opvallende resultaten. De jongeren namen gaandeweg het project in handen. Vanaf 1995 moedigde de Koning Boudewijnstichting onafgebroken andere steden aan om het Brugse voorbeeld te volgen. Het project culmineerde in '2002, Brugge Culturele hoofdstad van Europa' met het Europese Frontsid(t)le initiatief waarbij acht Brugse gevels onder handen werden genomen door Brugse jongeren. Dat deden ze samen met Griekse, Letse, Zweedse, Deense en Slowaakse leeftijdsgenoten.

Het Jongerenproject (ondertussen omgedoopt tot Erfgoedjongeren vzw) stierf vanaf 2005 een stille dood, maar niet zonder een belangrijke erfenis na te laten met TapisPlein vzw (een projecthuis voor erfgoed en actuele cultuur), waar jonge erfgoedpioniers zich verenigden. TapisPlein won in 2007 de Vlaamse Cultuurprijs en is een landelijk expertisecentrum voor het cultureel erfgoed. Het Jongerenproject is iets om fier op te zijn. Het succes werd nooit bestendigd omdat er geen blijvende structurele werking en financiële middelen waren ingezet. Ondertussen was wel bewezen dat jongeren erfgoed-genegen waren. De laatste jaren worden met de hulp van de Brugse musea en Bruggeplus vzw OMDJunior projecten uitgewerkt (in 2013 'Op zoek naar kasteeldame Petronilla'), die zich vooral richten op gezinnen met kinderen.

Sinds 1997 is Brugge uniek, en dat mag onderstreept worden, in het organiseren van een **Open Monumentendagweekend**. De stad is het met haar grote erfgoedtraditie aan haar faam verplicht om er een tweedaagse van te maken! We bereiken daardoor meer mensen op een kwalitatieve manier. Velen herinneren zich bijvoorbeeld nog de ellenlange rijen in de eerste jaren bij de openstelling van het Engels klooster of het grootseminarie. We onderstrepen graag dat dit enkel kan door de bereidwillige medewerking van de eigenaars, de vrijwilligers en door de financiële inzet van het Brugse stadsbestuur.

Voor de feesteditie 2013 werd een bevraging in de pers gelanceerd. Wat kreeg de voorkeur van de Bruggeling? Daarop kwam in eerste instantie weinig reactie. De vraagstelling moest duidelijk gericht en persoonlijker gebeuren. Heel wat voorkeurlijstjes werden door stedelijke actoren, trouwe partners en bezoekers aan OMD overgemaakt. De keuze van de 33 monumenten en de 18 activiteiten die op 7 en 8 september op het programma staan, is louter wegens praktische en financiële

overwegingen tot dit aantal beperkt. Idealiter hadden er 100 huizen open gestaan! Dit jaar werd gekozen om aan elk monument een spilfiguur te koppelen, die door haar of zijn levensverhaal de bezoeker een reis door het gebouw en de geschiedenis van Brugge laat maken. *Storytelling* wordt steeds populairder en de Brugse gidsen (die zich ieder jaar enorm inzetten) zullen de bezoeker meenemen door enkele eeuwen geschiedenis.

Brugge maakte vanaf het eerste jaar een **lokale brochure** voor OMD. In 1989 was de kleine zwart-witbrochure amper 28 pagina's dik. Sinds 2004 wordt ze in vier kleuren gedrukt. Ondertussen zorgt ze (in gewijzigd formaat) voor 250 pagina's leesvoer aan een heel democratische prijs. De brochures dragen op bescheiden manier bij tot het geheugen van Brugge en worden gretig verzameld.

Samengevat kunnen we zeggen dat OMD een evenement is dat Brugge waardig is. Zonder intense samenwerking met de vaste culturele partners zou het evenement minder verrijkend zijn, daarvoor is de Dienst Monumentenzorg heel dankbaar.

De groeiende aandacht voor OMD en erfgoed, van zowel het publiek als van overheidswege, is hartverwarmend voor alle organisatoren in Vlaanderen. Maar vraagt 25 jaar OMD niet om een reflectie? Of kan het succesverhaal gewoon verder gaan?

1. ANNUNTIATENSTRAAT 101, HET HUYZEKEN VAN PLAISANCE

**Open op zaterdag 7 september en
op zondag 8 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur**

Uitsluitend op reservatie

Historische lust- of tuinhuisjes zijn in de historische binnenstad van Brugge een zeldzaamheid. Op deze feestelijke 25ste Open Monumentendag zijn er vier van de vijf nog bestaande te bezoeken. Een buitenkans.

Spilfiguur:
Marguerite Arents de Beerteghem
(1875-1958)

Maguerite (tante Margot voor de intieme kring) is in Brugge geboren op 20 augustus 1875.

Zij en haar zus Juliette waren de laatste telgen van een van de oudste Brugse families. Haar zus trouwde met baron René de Peellaert, maar Marguerite bleef vrijgezel. Ze is echter niet te rangschikken onder de noemer '*trieste oude vrijster*'. Dankzij haar vrolijke, opgewekte karakter heeft ze goed van het leven en haar fortuin genoten. Haar jeugdjaren bracht ze door in de ouderlijke woning, het

zogenaamde huis Arents, Dijver 16. Tot de familieanekdotes behoort het verhaal dat ze op een dag in het begin van de jaren 1900 met haar auto (een première en een zeldzaamheid in de stad) de brug aan de Dijver ter hoogte van haar huis overstak maar dadelijk in panne viel, wat hilariteit veroorzaakte bij het nieuwsgierige publiek. Het huis Arents werd door de stad Brugge onteigend in 1906-1908 in het kader van de uitbreiding van het museumparcours tussen Gruuthuse en het nieuw te bouwen Groeningemuseum. Tot haar grote spijt moest het gezin Arents de Beerteghem zijn fraaie woonst verlaten. De familie vestigde zich in de Garenmarkt 15 (het grote huis dat nu is ingericht als residentie voor de studenten van het Europacollege). Haar moeder, Valérie de Thibault de Boesinghe overleed in 1921 en haar vader in 1923. Marguerite bleef alleen wonen in het huis aan de Garenmarkt. Aan haar parochiekerk, de H.-Magdalenakerk, waar ze tijdens de winterse Heilige Missen bittere kou heeft geleden, schonk ze een centrale verwarming.

Haar leven verliep volgens de seizoenen. In de herfst oefende ze haar favoriete passie uit: de jacht. Ze organiseerde grootse jachtpartijen op het domein Rooyveld in Waardamme dat ze langs vaderszijde en de familie de Melgar had geërfd. In de winter ontving ze gasten in haar salons en organiseerde ze indrukwekkende sinterklaasfeesten voor veel Brugse kinderen. De zomers bracht ze door in haar villa 'les liserons' in het Zoute, maar ook op het kasteel Macieberg in Oostkamp.

Ze was altijd vergezeld door haar gezelschapsdame en vriendin Paula en

haar jachthondje Milleke. Uit haar erfdeel geniet ze bij wijlen ook van het *huyzeken van plaisance* of heester in de Annuntiatenstraat 101. Wat doet ze daar? Een raadsel...en wat doet dit vlinderdasje in die lade? Geheimzinnig... De tuin met fruitbomen, moestuin en serres werd toen onderhouden door de familie Fontier, die in het aanpalende huis in de Annuntiatenstraat 99 woonde.

Marguerite Arents stierf in 1958. Haar levenslust, jachtpassie, levensstijl en kasteelleven werden overgenomen en voortgezet door haar enige nicht Denise de Peellaert-Arents de Beerteghem (1893-1986) die tot haar 96ste levensjaar in Langestraat 21 woonde en getrouwd was met Ferdinand Janssens de Bisthoven.

Louise Hardy-Janssens de Bisthoven

In de tweede helft van de 16de eeuw bezat Jacob van Ockerhout een ruim bouwblok tussen 'tuyl reiken' (nu de Annuntiatenstraat), de Kleine Nieuwstraat en de Langerei. Op de Langerei had hij de twee hoekhuizen in bezit en meerdere gebouwen langs de Kleine Nieuwstraat, waaronder het huis 'dysere Traillie'. Op het bouwblok stonden werkplaatsen en tot in de eerste helft van de 17de eeuw was er een oliemolen, aangedreven door paardenkracht (*oliepeerdmuelen*). Het volledige eigendom was ommuurd en langs de Kleine Nieuwstraat toegankelijk met een grote poort en langs 'tuyl reiken' via twee deuringangen. Het

terrein werd voor zowel bewoning als nijverheid gebruikt (wellicht toen al als blauwververij). De plaats waar het tuinhuis zou worden gebouwd, staat in de 16de-eeuwse teksten als *hoveniershof* omschreven.

De familie Van Ockerhout kon dit grote eigendom tot midden de 17de eeuw in haar bezit houden. Vanaf 1650 werd het opgesplitst en verkocht. In 1677 is het in bezit van Joris Aerts; de bouwheer van het *huyzeken van plaisance*.

Joris Aerts († 1695) was blauwverver, meerdere malen schepen van de stad Brugge en een man met een zin voor verfijnde levensstijl. Zijn eigendom aan de Langerei- Annuntiatenstraat- Kleine Nieuwstraat wordt bij zijn overlijden omschreven als: *een schoon notabel huys met sijne toebehoorte en groote platse van lande daer mede gaende met achterhuysinghe blauwe ververie vijftien loode cuipen twee coopere ketels en van coper mortieren met ijser poten (....)*. Hij was een goedge man, bouwde een lusthuis, bezat een koets en paard, heel wat schilderijen, munten en zilver en '*rariteyten van agaten*'. Joris Aerts was zowel politicus, ambachtsman als handelaar. Hij had aandelen in schepen die op Frankrijk, Spanje en Engeland vaarden en na zijn overlijden eisten zijn erfgenamen een derde 'part' van een schip volgeladen met wijn uit Bordeaux. Joris was een levensgenieter en een tuinliefhebber. Toen al wisselden tuiniers hun ervaringen uit in verenigingen. De Confrérie van de H.- Dorothea was in 1651 opgericht. Zij groepeerde bloemenliefhebbers uit vooraanstaande families in Brugge. Dorothea was de beschermheilige van de bloementeel. Vanaf 1701 was er daarnaast een Maatschappij Flora actief. We vonden

Joris Aerts niet als lid van de confrérie van Dorothea terug, maar misschien was de latere eigenaar Ignace Van Toers in de 18de eeuw wel lid van deze tuiniersvereniging. Er stond immers een beeld van de godin Flora in de tuin.

Het eigendom werd in 1716 opnieuw gesplitst en het deel met het tuinhuis kwam in bezit van meester Ignace van Toers, die het verbouwde en verfraaide. Er stonden veel bomen en beelden in de tuin. Ignace van Toers was licentiaat in de rechten en vervulde meerdere jaren een functie in het stadsbestuur. In 1749 was hij eerste thesaurier. Via erfenis kwam de 'heester met het huisje' in handen van Thérèse Danckaert (een dochter van Joanna Thérèse van Toers) die het in 1787 verkocht aan haar broer Guido met de *meubels in het zelve huiseken als mede de boomen, posturen ende blommen staende in den hof*. Van Thérèse Danckaert weten wij dat ze een 'geestelijke dochter' was. Geestelijke dochters leefden zelfstandig maar binnen de invloedsfeer van een bepaald klooster. Thérèse stierf op 6 januari 1790 en werd begraven op Sint-Pieters-op-den-Dijk. Michelle Ancke, de weduwe van Guido Danckaert, zal het in 1804 op haar beurt doorverkopen aan rentenier Albert Coppieters: *un bien comprenant un grand et beau jardin et une maison de plaisance meublée et les arbres du jardin comprenant 20 pêches, 9 abricotiers, 10 pruniers, 9 poiriers, 37 pommiers, 4 cerisiers, 8 palmiers, un poulaillier, une haie entourant la statue de Flore, une grande haie avec portiques, 6 figures avec pedestaux et bassin*.

Het moet een bijzonder aantrekkelijke tuin zijn geweest met beeldhouwwerk, hoge hagen en een boomgaard met een 90-tal bomen. Archiefdocumenten specificeren verder dat het tuinhuis

gestoffeerd was met behangselpapier en met consoles.

Tot vandaag is dit unieke tuinhuis binnen dezelfde familie geërfd en niet meer verkocht. In de loop van de tijd zijn zowel de boomgaard, de siertuin en het beeldhouwwerk verdwenen. Wanneer dit juist gebeurde is niet bekend. Wellicht verdween al een gedeelte in het begin van de 20ste eeuw. In 1931 meldt de Gentse oudheidkundige Armand Heins dat er twee beelden aan de ingang van de tuin staan. Het eigendom werd verder verkaveld en de boomgaard is gewijzigd in een eenvoudige grastuin met enkele linden.

In 1927 werd de bekende Brugse kunstcriticus Jaak Fontier in Annuntiatenstraat 99 geboren. Hij woonde er tot in 1953. Het huis en het tuinhuis waren toen eigendom van Marguerite, onze spilfiguur. Hij tekende

in 2002 de toestand van de tuin uit zijn herinnering. De tuin was groter, met zes linden, een appelboom, twee bruine beuken, pruimenbomen, rhododendrons, magnolia's en bloemenborders. De twee beelden waarover Heins sprak, stonden er toen nog (brief van Jaak Fontier, 19 september 2002).

Het tuinhuis ligt in de noordwesthoek van de tuin en grenst aan de Kleine Nieuwstraat. Het twee bouwlagen hoge, rechthoekige, bakstenen gebouw wordt geflankeerd door een vierzijdig hoger hoektorentje, bekroond met een belvédère. Rechts sluit daar een nieuwe woning op aan. Het gebouw oogt 18de-eeuws, hoewel de *bouwwortels* uit de 17de eeuw herkenbaar zijn. Het tweelaagse woongedeelte is aan de tuinkant doorbroken door telkens drie vensters met omljstingen. Bouwsporen boven de huidige vensters wijzen op een andere configuratie met een ovaal venstertje. Ook in de torengewel wijzen bouwsporen op een oudere toestand. De toren was oorspronkelijk lager en afgesloten met een hoge borstwering. Wellicht werd het uitkijksalonnetje met de pagodebekroning pas in het derde kwart van de 18de eeuw

toegevoegd. De vestibule in de toren is twee traveeën diep en afgedekt met een gewelf gesteund door een moerboog met sierlijke Lodewijk XV-consolles. Van daaruit komt men in een salon in rococostijl. Vooral de marmeren schouw, geflankeerd door twee nissen trekt de aandacht door het verfijnde stucwerk aan de schouwboezem en in de nissen. Het stucwerk is sterk gelijkend op dat in de 'orangerie' van het huis Oude Burg 21 (eveneens te bezoeken op deze OMD). In de nissen zitten twee vergulde, houten consolles. In het begin van de 20ste eeuw was de kamer bekleed met Chinees behangselpapier en waren er neoclassicistische tekeningen van Ingres aan de muur opgehangen. De kamer op de verdieping met alkoof is eerder sober gedecoreerd en de 18de-eeuwse schouw is van hout. De houten trap die deze verschillende niveaus verbindt, dateert uit de 18de eeuw.

Het tuinhuis is in 2008 met zorg gerestaureerd en ingericht als een unieke gastenkamer. Het is er opnieuw 'lustig' toeven.

2.

**BEGIJNENVEST,
DE POERTOREN MET DE
MOOIE TUIN EN EEN NIEUWE
TRAP**

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en op zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Jan van Oudenaerde

Over de geboortedatum of/en de geboorteplaats van **Jan van Oudenaerde** tasten we in het duister. Ook zijn sterfdatum is niet exact gekend en wordt door historici rond 1412 gesitueerd. Uit onderzoek blijkt 1417

een meer realistische datum. Alle grote opdrachten hebben hem beslist geen windeieren gelegd. Jan was een rijk man die veel aanzien genoot. Al in 1397 kocht hij een 'sepulture' in de Sint-Basiliuskapel om in de kapel van de metselaars zijn laatste rustplaats te verzekeren. Hij betaalde daarvoor 3 pond aan de Stad. Jan was rond 1400 de belangrijkste meester-metselaar in Brugge. In opdracht van de Stadsmagistraat bouwde hij onder meer de Gruuthusebrug (1388), de Torenbrug (1390), de Meebrug (1390) en de Augustijnenbrug (1391). De laatmiddeleeuwse verdedigingsgordel was duidelijk zijn meest intensieve en grootschalige opdracht. Voor fortificatiewerken werd hij vaak bijgestaan door Maarten van Leuven. Vanaf 1397 tot 1406 was hij onafgebroken aan het werk aan de Poertoren en zijn kleinere tegenhanger aan de andere kant van de brug, de stadsmuur en de drie poorten (Kruispoort, Katelijnepoort en Gentpoort). Een snelle berekening van de officiële opdrachten leert ons dat tussen 1388-1410 Jan voor maar liefst 42.310 ponden omzet had en samen met Maarten van Leuven nogmaals 32.249 ponden. Beide heren beheersten 78% van de openbare aanbestedingen en namen duidelijk een monopoliepositie in. Jan was rijk genoeg om aan de stad geld voor te schieten voor de aankoop van materiaal, zoals bijvoorbeeld voor het herstel van de kaaimuren en de rioleringen eind 1394. Als belangrijk meester-metselaar bekleedde hij zowel politieke als bestuursfuncties. Vanaf 1397 fungeerde hij als *steenwerder* die de afmetingen en de kwaliteit van de bakstenen moest controleren en

wellicht ook de goede werking van de steenbakkerijen. Hij was verschillende malen schepen, raadgever en zelfs burgemeester van de stad. Hij woonde in het Sint-Jacobszestendeel waar hij deelman was. Jan trouwde achtereenvolgens met Marie Calckers en Tanne Goedericx, allebei dochters van waslichtmakers en kaarsengieters. Wellicht kwam hij zelf uit een familie van handelaars in waslicht (kaarsen waren een erg gegeerd product in die periode). Er zijn bijvoorbeeld sporen van een Willem Van Oudenaerde die in 1366 zetelde in het ambacht van de kaarsengieters (was dat zijn vader?). Rond 1400 zijn in Brugge nog twee Van Oudenaerdes actief en dit als makelaar en geldwisselaar. Zonder twijfel behoorde Jan vanaf zijn geboorte tot de meer welstellende Bruggelingen. Hij had minstens twee zonen: Hector en Jan jr. Hector bouwde een carrière uit in de waslichtsector en huwde met Margriete Martin, een dochter van de deken van het ambacht van de waslichtmakers. Jan van Oudenaerde had nog een bastaarddochter Celinke (een kind verwekt bij Celien Vries), die hij niet onbemiddeld achterliet. Een wezenakte opgesteld op 30 augustus 1417 vermeldt dat het kind een huis en drie eenkamerwoningen in de Oude Zak en een huis in de Smedenstraat toegewezen kreeg. Dit laatste huis werd verkocht voor 7 pond, een som die verrekend werd bij het wezengeld. Verder had ze nog recht op de helft van twee andere huizen in de Smedenstraat. Celinke mocht de familienaam Van Oudenaerde gebruiken. Ze duikt later in documenten nog op als huiseigenares. De wezenakte opgesteld bij het overlijden van vader Jan van

Oudenaerde laat toe de sterfdatum van de bouwmeester in 1417 te situeren, of kort ervoor. In renteboeken vinden wij meester-metselaar Jan van Oudenaerde terug als eigenaar van meerdere huizen. Tot nu toe werden 9 huizen teruggevonden, die ooit in zijn bezit waren. Hij bezat ook een molen buiten de Smedenpoort en een stuk land in Sint-Pieters. Hij woonde vermoedelijk in een huis in de Sint-Amandsstraat.

Aan de voet van de Minnewaterbrug staat de middeleeuwse Poertoren. Deze bakstenen verdedigingstoren werd gebouwd in 1397-1398 naar het ontwerp van meester-metselaar Jan van Oudenaerde.

De opdracht staat nauwkeurig genoteerd in de stadsrekeningen met de afmetingen en de te gebruiken materialen: *een groten steenen ronden thorre van nieuw te maken up tminnewater an de westzide*. Op de benedenverdieping moest de ruimte afgedekt worden met een kruisgewelf, de twee hogere verdiepingen met een koepelgewelf. Op iedere verdieping werden een schouw (*cafcoen*) en een toilet (*aysement*) voorzien, schietgaten moesten de verdediging van de stad aan de

waterkant mogelijk maken. De toren werd afgedekt met natuursteen en van het dak liep een goot in Brabantse steen. De toren moest 65 voeten hoog zijn (ca. 21 meter) en de traptoren met stenen wenteltrap nog eens 6 voeten (ca. 2 meter) hoger. Aan de aannemer-metselaar werd gevraagd het natuursteen zelf te leveren maar de bakstenen werden door de stad voorzien. Dezelfde opdracht omvatte het bouwen van een verdedigingsmuur aan de Begijnenvest met vijf stenen torens, een stenen brughoofd en een kaaimuur. In 1399 vroeg de stad Jan van Oudenaerde eveneens de stenen muur tussen het Minnewater en de Katelijnepoort op te trekken.

In 1400-1401 volgde de opdracht om samen met Maarten van Leuven een tweede toren aan de oostzijde van het Minnewater te bouwen. Deze toren was minder hoog en met een vlakke zijde afgewerkt. De Poertoren wordt daarom in de documenten de grote toren genoemd. Deze *grote toren* werd in 1477 omgebouwd door meester-metselaars Anthone Louf en Jan de Hond tot atelier en bergplaats voor buskruit. In 1476 werd salpeter gekocht aan de Catalaan Balthazar Valler en geleverd *in den grooten torre an tminnewater*. Het buskruit werd uiteraard niet in de toren maar op de vesten aangemaakt.

De Poertoren is gebouwd in baksteen van verschillend formaat, wat wijst op het gebruik van recuperatiebaksteen. De metselwijze is het zogenaamde Vlaamse verband. Oorspronkelijk was de toren afgewerkt met een gekanteelde, uitkragende muur met spitsboogjes onderaan, zoals de vele iconografische bronnen getuigen. Deze afwerking is verdwenen. De toren is vandaag nog 18

meter hoog en heeft een doorsnede van 8 meter. De muren zijn ongeveer 1,30 meter dik.

Op de Open Monumentendagen is uitsluitend de benedenverdieping van de Poertoren te bezoeken. De spiltrap met elementen in witte natuursteen is te smal en gevaarlijk. Maar deze benedenruimte is indrukwekkend en authentiek. De ronde ruimte is afgedekt met een kruisribbengewelf. Centraal komen de ribben van dit gewelf samen op een natuurstenen sluitsteen, versierd met florale motieven en tegen de muren rusten ze op vijfzijdige consoles. De sporen van de haard en de plaats van het toiletje zijn herkenbaar.

Aan de voet van de Poertoren stond tot 2008 een pittoresk maar ruïneus sluiswachtershuis. Het gebouwtje werd in de 18de eeuw opgericht voor de bediening van de Keizerinnensluis en werd als dagverblijf gebruikt door de sluiswachter. Het sterk (verbouwde) huisje werd tot eind de jaren 1970 bewoond en vooral de pittoreske moestuin zal wellicht nog in het geheugen zijn blijven hangen? De tuinier-bewoner was een meester in het kweken van rode bieten. Omdat het gebouwtje in een laaggelegen gebied ligt, was overstromingsgevaar reëel en werd het daarom (na heel wat discussies) toch gesloopt. Dit deel van de vestingen was vóór de 18de eeuw nooit bebouwd.

In 2010 is een nieuwe aanleg aan de voet van de toren gerealiseerd. Het perceel heeft een oppervlakte van 1500 m² en de nieuwe tuinaanleg werd geïntegreerd in de parkaanleg van de vestingen. De aanleg verwijst in de vormgeving en inrichting naar het vroegere gebruik als moestuin met langs het wandelpad plantbedden, afgewerkt met vlechtwerk

van wilgentenen. Een verrijking en nog onvoldoende gekend. In juni 2013 is een nieuwe trap ingelopen die de parkaanleg veel toegankelijker maakt.

3.

**BOOMGAARDSTRAAT 13,
HUIS VAN ZUYLEN**

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Auguste Vander Meersch

Auguste Vander Meersch werd geboren in Brugge op 14 december 1845 en is er op 22 juli 1912 gestorven. Hij kreeg een opleiding als advocaat en werd stafhouder van de orde van advocaten, voorzitter van de Brugse afdeling van het Willemsfonds (in 1882 door Julius Sabbe gesticht) en ondervoorzitter van de Brugse liberalen. Zijn interesse voor het erfgoed in zijn stad verwoordde hij in talrijke artikels in 'Journal de Bruges' en 'Réveil des Flandres'. Na zijn overlijden werd de boeiende verzameling van de (soms zeer kritische) werkstukjes gebundeld en uitgegeven door zijn kleinzoon, de bekende historicus Frans Ganshof-Vander Meersch, onder de titel 'Art et Archéologie' (Brugge, 1913). Auguste Vander Meersch was verder briefwisselend lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen en in 1904 lid van de Commissie voor Stedenschoon in Brugge. Naast zijn liefde voor monumenten gingen zijn aandacht en zijn interesse uit naar de studie van de Vlaamse Primitieven. Via het Willemsfonds zette hij zich in voor de 'Vlaamse taal' en was hij lid van een studiecommissie. Auguste Vandermeersch was medestichter van een 'Volksbibliotheek' en net als andere tijdgenoten een grote pleitbezorger voor de realisatie van Brugge-Zeehaven.

In 1861 wordt dit grote, imposante herenhuis gebouwd naar het ontwerp van architect Isidoor Alleweireldt. In hetzelfde jaar ontwerpt hij ook de buurwoning nr. 15. Bij de huizen behoren achteraan in de tuin koetsgebouwen.

Boomgaardstraat 13 werd in opdracht van bouwpromotor Louis De Vestel-De Lille gebouwd, die samen met kapitein Louis Vandebossche als eerste eigenaar in de kadastrale leggers staat genoteerd. Beide heren fungeerden als geldschietters voor dit prestigieuze project. Vandendenbossche was kapitein bij het Eerste Regiment Kurassiers in Brugge.

De eerste privé-eigenaars waren Baron Prosper van Zuylen-van Nyevelt (1835-1912) en zijn vrouw Pélagie. Zij verkochten het pand in 1876 door aan Narcisse-Auguste Ablay-de Perceval (1806-1879), een luitenant-generaal op rust en voormalig militaire commandant van de Provincie West-Vlaanderen. Zijn weduwe verkocht het in 1887 aan advocaat Auguste Vander Meersch. Vander Meersch is bijzonder belangrijk voor de vroege geschiedenis van de monumentenzorg in Brugge en werd daarom als spilfiguur gekozen.

Tussen 1906 en 1919 is de (handelaars?)-familie Carpentier-Mulkens eigenaar. Pieter Carpentier (1841-1910) stierf in het huis en zijn vrouw en kinderen hielden het een tiental jaren in bezit. Het werd daarna verkocht aan de bekende advocaat Joseph Muylle-Schramme (1886-1945) die later naar Sint-Jorisstraat 20 verhuisde.

Architect Isidoor Alleweireldt (1824-1892) heeft in Brugge een beperkt, maar beeldbepalend oeuvre nagelaten, dat van grote kwaliteit getuigt. Alleweireldt blijft nog steeds onvoldoende bekend. Hoewel daar dankzij OMD al heel wat verandering is in gekomen. Zijn leven, werk en invloed worden nu meer bestudeerd. Hij bouwde in een neoclassicistische stijl die lang als on-Brugs is beschouwd en daarom genegeerd werd. Isidoor was de zoon van de Brugse dokter Joseph Alleweireldt, vriend van de befaamde dokter Isaac De Meyer, die mee aan de basis lag van het 19de-eeuwse Sint-Janshospitaal (dat door Isidoor Alleweireldt is ontworpen). Joseph is door zijn eerste huwelijk stiefvader van Paul Devaux, een van de grondleggers van het nieuwe koninkrijk België. Isidoor was een zoon uit het tweede huwelijk van Joseph met Isabelle de Vlaemynck. De relatie Devaux-Alleweireldt speelde in

zijn carrière een belangrijke rol. Temeer daar de jonge architect later huwde met Marie Devaux, uit de zogenaamd 'Devaux-Van Praetclan', die het maatschappelijke leven in Brugge toen domineerde. Isidoor volgde lessen aan 'Université Libre de Bruxelles' (tot 1843) en aan de Brusselse Koninklijke Academie (tot 1845). In 1848 woonde hij bij zijn ouders in de Moerstraat en later in de Hoogstraat 12. Hij trouwde in 1860 met Marie, de dochter van provinciaal griffier Charles Devaux en Emilie Chantrell. Dit huwelijk bevorderde zijn carrière. Het koppel, dat zes kinderen zal krijgen, woonde tot in 1869 aan de Augustijnenrei/hoek Hoedenmakersstraat en verhuisde nadien naar Brussel. Wellicht werd hij via de Brugse aannemer Louis De Vestel-De Lille, die vaak als promotor van Alleweireldt fungeerde (zoals bij deze woning), bij de afwerking van het Justitiepaleis van Joseph Poelaert betrokken, en hij werd in de hoofdstad bovendien een geliefde societyfiguur. In Brugge kennen wij meerdere realisaties, meestal behoorden zijn opdrachtgevers tot het liberale milieu (ook bij Vlamingstraat 78 dat te bezoeken is op OMD 2013). Enkele ontwerpen: Boomgaardstraat 13 en 15 (1861), Burg 3 (verbouwingen aan de gouverneursresidentie), Moerstraat 19/ Geerwijnstraat (1851), Gouden-Handstraat 6 (1855, ook te bezoeken op OMD), Moerstraat 52-54 (1859), Kuipersstraat 21 (1859), Sint-Jakobsstraat 28 (1859), Spanjaardstraat 4-4bis (1856), Spanjaardstraat 8 (verbouwing 1855), Spinolarei 17 (1856), Verversdijk 6 (1855), Vlamingstraat 78 (1856), Wapenmakersstraat 14 (1861), Wollestraat 16 (1858), Zuidzandstraat 21-23 (1855), Sint-Jorisstraat 20 (1862), Potterierei 4 (verbouwing, 1859), Langestraat 30-38 (1862), Molenmeers 11 (verbouwing 1851),

Minderbroedersstraat 1 (1850), Pandreitje (poortgebouw gevangenis 1861), Sint-Janshospitaal (1857-1864), Hoefijzerlaan 21 (1865) ...

In 1942 werd het huis van Zuylen gekocht door Henri Godar en zijn vrouw. Dr. Henri Godar (1909-1979) was een bekend gynaecoloog. Hij richtte in het huis ook een kleine privé-kliniek in. Hij bleef er wonen met zijn vrouw en dochter Patricia tot in 1955 (en hield het in eigendom tot 1973). Twee verpleegsters waren eveneens als bewoners ingeschreven. Hier zijn talrijke (Brugse) kinderen geboren. Een enkele keer zorgde dr. Godar tijdens de oorlog dat kinderen zonder vader geadopteerd werden.

Henri Godar studeerde aan het Koninklijk Atheneum in Brugge en aan de Rijksuniversiteit Gent. Eind 1955 vestigde hij zich in Antwerpen. Hij bleef niettemin aan Brugge verknocht. Hij bleef hoofdman van de Koninklijke Sint-Sebastiaansgilde (1944-1977) en publiceerde in 1947 een omvangrijk werk over de boogschuttersgilde.

Vanaf 1955 werd Boomgaardstraat 13 niet meer bewoond. Er werd een liberale polikliniek ingericht en in de jaren 1980 het café, de Pallazo. Het waardevolle pand raakte daarna in verval. In 1997 werd het gerestaureerd en ingericht tot Hotel De Walburg. In 2012 werd de hotelactiviteit stilgelegd en is het huis opnieuw verkocht en bewoond als eengezinswoning.

Boomgaardstraat 13 is een drie bouwlagen hoog pand aan de straatkant, afgewerkt met een gepleisterde, rijk versierde lijstgevel geconcipieerd volgens de verhoudingen van de 'Gulden Snede'. Imitatievoegen in het pleisterwerk bepalen het horizontale karakter van de

gevel evenals de kroonlijst die rust op zogenaamde *modillons* in gebakken aarde. Ook de sculpturale versiering van het pleisterwerk is opvallend. Verschillende van de hier toegepaste sierelementen worden in de 19de eeuw industrieel vervaardigd en konden via modelboeken besteld worden.

De oorspronkelijke planindeling van het huis is nog steeds bewaard. In de linkertravee zit de koetspoort en dwars daarop sluit de koetsdoorgang aan op de opvallende vestibule. Deze doorgang is geritmeerd door halfverheven pilasters, zuilen en beeldnissen. De vestibule is uniek in Brugge, drie bouwlagen hoog, versierd met lijstwerk met bloemen, trossen en paneelwerk en overvloedig

belicht door een veelhoekig bovenlicht. Een zeer opvallend element is het monumentale trappenhuis met een adembenemend ruimte-effect. De kolommen zijn versierd met kapitelen in de diverse klassieke orden. Alle gedecoreerde pleisterplafonds, plintlambriseringen en marmeren schouwen zijn buitengewoon verzorgd uitgevoerd. Het huis en zijn interieur zijn als 'een totaliteit' geconcipieerd.

4. BURG 3, DE RESIDENTIE VAN DE GOUVERNEUR

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Prefect Bernard-François de Chauvelin

Bernard-François de Chauvelin
werd in een vooraanstaande familie
in Parijs geboren op 29 november
1766 en overleed er in 1832. Zijn
vader François-Claude had zowel een
militaire als diplomatieke carrière

doorlopen en was als ambassadeur bevriend met zowel Casanova als Voltaire. Lodewijk XV had hem, naast een aanstelling als persoonlijke kamerheer, ook de titel van markies toegekend. Zijn moeder was de mooie Agnès Mazade d'Orgeville. Heel waarschijnlijk hebben Bernard-François en zijn twee zussen hun vroege kinderjaren in Versailles doorgebracht. Bernard-François kreeg een militaire en juridische opleiding en volgde zijn vader op als kamerheer van koning Lodewijk XVI. Hij was bij het uitbreken van de revolutie niettemin gewonnen voor het revolutionaire ideeëngoed. Begin 1792 trouwde hij met Herminie Tavernier de Boullongne en kreeg hij in datzelfde jaar een diplomatieke missie samen met Talleyrand in London met als opdracht Engeland tot een neutraliteitspositie te overhalen. Waarin de Chauvelin ook slaagde. In augustus, nadat de Franse koning en zijn gezin gevangen waren genomen, kwam de revolutie in een stroomversnelling en op 21 september werd de monarchie afgeschaft en waren vreselijke slachtingen aan de gang. Chauvelin bleef in Londen om de contacten tussen het revolutionaire Frankrijk en Engelse beleid te onderhouden. Een bijna onmogelijke opdracht. Hij slaagde er wel in heel wat Franse immigranten Engeland binnen te loodsen. Het personage van de Chauvelin werd in de 20ste eeuw gebruikt in de zeer populaire roman 'The Scarlet Pimpernel' (Emmüska Orczy, 1905) waar hij opgevoerd wordt als de slechterik en de vriend van Robespierre, een rol die zeker de zijne niet is geweest. De reeks van de BBC uit 1999 maakte de figuur ook bij ons goed bekend.

Bernard-François de Chauvelin kwam via zijn vrouw in het bezit van de cisterciënzerabdij Cîteaux, waarvan hij een vleugel liet ombouwen tot luxueuze woning. De bibliotheek werd ingericht tot een theater. Later zal hij de overige abdijgebouwen omvormen tot ateliers en fabrieken. Vanaf 1800 speelde de Chauvelin opnieuw een actieve politieke rol (als secretaris van het zg. *Tribunaat* en vanaf 1803 als lid van de *Corps Législatif*). In 1803 sloot hij vrede met Napoleon en werd hij een van zijn trouwste aanhangers. In 1804 werd hij benoemd tot prefect van het Leiedepartement. Hij kwam op 9 april in Brugge wonen, waar hij zes jaar bijzonder actief was. Toch verbleef hij toen ook voor korte en langere periodes in Cîteaux. Tussen 1806 en 1808 gaf hij opdracht zijn residentie op de Burg naar Franse smaak te verbouwen naar een ontwerp van Joseph-François van Gierdegom. In 1805 is de Chauvelin geportretteerd door de Brugse kunstschilder Joseph Odevaere. Dit portret was mogelijk bestemd om de prefectuur te sieren. Het kwam echter via de collectie van de Academie in de Stedelijke Musea terecht. Het is in juni 2013 in een langdurige bruikleen gegeven aan het Provinciebestuur en hangt hier nu weer thuis. Tijdens zijn ambtsperiode had hij dan ook het geluk de honneurs te mogen waarnemen bij het officiële bezoek van Napoleon en Marie-Louise van 18 tot 20 mei 1810. Eind 1810 was de Chauvelin bevorderd tot lid van de Conseil d'Etat, het hoogste, wetgevende orgaan van Frankrijk en was kort ook nog intendant van Neder-Catalonië. Vanaf 1817 tot 1824 was hij lid van de Kamer voor de liberalen (toen een kleine en geduchte groep) en verwierf hij een grote

reputatie als getalenteerd redenaar. Met de Julirevolutie van 1830 was de Chauvelin weer politiek actief en werd hij verkozen. Hij overleed echter in april 1832 aan cholera.

In dit monumentale pand verbleven tot in 1794 de Brugse bisschoppen. In juni van dat jaar vluchtte bisschop F. Brenart voor het oprukkende Franse leger. Na de annexatie met Frankrijk werd de voormalige bisschopsresidentie in beslag genomen en ingericht als prefectuur. Het ijzeren hek dat de erekoer afsluit, dateert uit 1893 en werd vervaardigd door kunstsmid Leopold Langlet in Jumet. Het kwam er ter vervanging van een vroeg-19de-eeuws hek.

De *cour d'honneur*, of het gekasseid voorplein waarlangs u het fraaie pand betreedt, wordt begrensd door een vier traveeën brede bepleisterde hoofdgevel met een streng klassieke ordonnantie volgens de kolossale orde. De begane grond is doorbroken door vier rondboogingen en benadrukt door imitatievoegen. De bovenverdiepingen worden geleed door vijf vlakke pilasters met Corinthische kapitelen. Opvallend is de kroonlijst op klosjes die mee het horizontalisme van de gevel beklemtoont. Deze voorgevel is geconcipeerd volgens de verhoudingen van de Gulden Snede. De gevel kan omschreven worden in een

vierkant, terwijl de bovenverdiepingen over de hoogte van de pilasters kunnen gevat worden in een rechthoek met de verhouding $\frac{1}{2}$.

De voormalige bisschopsresidentie werd ingericht voor de prefecten tijdens het Franse bewind. Initiatiefnemer van de herinrichting en de verbouwing was Bernard-François de Chauvelin, prefect van het Leiedepartement tussen 1804-1810. Met een budget uit Parijs van 100.000 fr. kon hij opdracht geven aan de Brugse architect Joseph-François van Gierdegom om de toch vrij ingrijpende en luxueuze verbouwing te leiden. De werken werden uitgevoerd tussen 1806-1808 en overschreden het voorziene budget ruimschoots.

Joseph-François van Gierdegom (1760-1844) had een opleiding genoten als timmerman-architect in het atelier van zijn vader. Vanaf 1775 volgde hij avondlessen architectuur in de klas van Paulus de Cock aan de Brugse academie. In 1779 behaalde hij in Brussel de tweede prijs architectuur. In 1802 werd hij in opvolging van De Cock, architectuurleraar aan de Brugse academie en vanaf 1832 waarnemend directeur. Van Gierdegom is een van de belangrijkste vertegenwoordigers van het classicisme en het vroege neoclassicisme in Brugge.

De verbouwingswerken naar Franse smaak werden uitgevoerd door Brugse ambachtslieden: metselaar François Laveigne, steenhouwer Charles Schoone die een bedrijf had aan de Steenhoudersdijk en zestien marmeren schouwen leverde, timmerman Jean-Népomucène van Gierdegom die het nieuwe schrijnwerk verzorgde en de schouwspiegels leverde en ten slotte Johannes van Sassenbrouck jr. die verantwoordelijk was voor het stucwerk. Aan Mevrouw Riethage, die een zaak had in de Philipstockstraat, werd gevraagd te zorgen voor geschilderd behangselpapier en gordijnen. Zij leverde bovendien luchters, canapés, zetels, stoelen en speeltafels. Verschillende van deze meubels worden ter plaatse bewaard en nog steeds gebruikt. De tuin werd aangelegd door de heren Louage en Lagache die betaald werden voor meer dan duizend werkdagen en het planten van tweeduizend bomen, struiken en planten (de tuin was oorspronkelijk groter en omvatte een deel van het terrein waar het Provinciaal Hof staat).

Vanaf 1830 werd het gebouw gebruikt als residentie van de gouverneurs van West-Vlaanderen. Sindsdien is een en ander gewijzigd. Verschillende gouverneurs lieten wijzigingen in het interieur uitvoeren.

Het bezoek start in de inkomhal, een grote rechthoekige ruimte met in de wanden telkens twee dubbele deuren, die voor de perfecte symmetrie zorgen. Het stucwerk op het plafond en het lijstwerk op de deuren zijn mogelijk nog 18de -eeuws. De wit-zwart marmeren vloer is met een stermotief uitgewerkt. In de residentie zijn verschillende salons te bezoeken waar marmeren schouwen en bepleisterde plafonds zijn te bewonderen. In het zogenaamde blauwe salon is de aankleding gebeurd in neo-Lodewijk XVI-stijl. De witmarmeren schouw dateert uit het einde van de 19de eeuw. In dit blauwe salon ziet men links en rechts dubbele

deuren die naar andere salons leiden. De enfilade, of de aaneenschakeling van ruimtes op een doorlopende as zodat de doorgangen in elkaars verlengde liggen, is een typische 18de-eeuwse indeling. Verder zijn er nog het *salon de l'horloge*, het rooksalon, de antichambre en de eetkamer te bezoeken. Heel wat meubilair is in een zuivere empirestijl. Wellicht kan ook een kijkje genomen worden in de gang met de trapzaal. Een witmarmeren trap ontdebelt zich ter hoogte van het bordes. De architecturale aankleding van muren, deuren en trap gebeurde in een neoklassieke stijl, en is hoogstwaarschijnlijk het werk van architect Isidoor Alleweireldt (1824-1892). Een bezoek aan de galerij en de tuin loont de moeite. Van daaruit ontdekt men de achtergevels van de residentie en de prachtige bakstenen gevels van het Provinciaal Hof.

**5.
EZELSTRAAT 27,
DE VOORMALIGE BAKKERIJ
MET BAKKERSOVEN IN DE
TUIN**

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en op zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Maurice Vanmaele

Maurice Vanmaele werd in 1884 in Brugge geboren en stierf er op amper 54-jarige leeftijd in 1937. Een eerste spoor van de uitbating van een bakkerij Vanmaele vindt men terug in de almanakken in 1898 op naam van mevrouw Vanmaele, de weduwe van Victor Vanmaele (1856-1893). Pharaïlde Dumon kreeg in 1904 een bouwvergunning voor het plaatsen van een nieuwe 'vitriene' en twee nieuwe voordeuren. In 1918 verkreeg ze een

milieuvergunning voor een gasmotor die een broodkneedmachine moest doen draaien in de bakkerij. In de almanakken staat weduwe Vanmaele tot in 1926 als uitbaatster vermeld, waarvan een groot aantal jaren samen met haar zoon Maurice. Maurice baat de zaak verder uit zonder zijn moeder tot in 1935 en mogelijk tot aan zijn overlijden. In dat jaar vernieuwt hij namelijk een vervallen milieuvergunning voor het uitbaten van een brood- en pasteibakkerij (met elektromotor in de bakkerij achteraan). Bij deze milieuvergunning is een inplantingsschets bewaard. Zijn weduwe, Clothilde Plouvier, laat de zaak in 1938 over aan Albert George, die een bouwvergunning krijgt voor het herbouwen van een bakkersoven, type J. Desmet-Vermeersch Waregem. Deze oven bestaat dit jaar dus precies 75 jaar. In de handelsgids van 1965 is Albert George nog steeds als uitbater vermeld. De weduwe Vanmaele is achteraf hertrouwd en naar Jette verhuisd, waar ze in 1977 is overleden.

Victor Van Maele en Pharaïlde Dumon (†1933) hadden na de geboorte van Maurice in 1884 nog vijf kinderen nl. Hieronymus (27.09.1885), Cyrillus (10.06.1887), Maria (24.01.1889), Angela (30.01.1891) en Margareta (20.07.1893). Uit de geboorteakten blijkt dat de eerste vijf kinderen in de Jeruzalemstraat zijn geboren. Margareta werd in 1893 in de Ezelstraat geboren.

In de bevolkingsregisters van 1900-1910 staat Pharaïlde Dumon als broodbakkerin ingeschreven en bij Maurice staat genoteerd dat hij in 1902 een tijdje naar Kortrijk verhuisde en in

1904 vanuit Antwerpen naar Brugge terugkeerde. Er waren in de Ezelstraat verschillende inwonende broodbakkersknechten en dienstmeiden.

In de geboorteakte van Margarita in 1893 valt op dat twee broers van vader Victor, nl. Pieter en Charles, getuigen waren en broodbakker. Pieter had lange tijd een bakkerij in de Smedenstraat (zeker sinds 1879, hij stierf in 1909) en Charles was tussen 1884 en 1896 bakker in de Mariastraat. Er waren dus een hele tijd drie broers, 'inwijkelingen' uit Varsenare, als bakker actief op drie verschillende plaatsen in de binnenstad. Pieter had overigens een zoon Oscar die eveneens bakker was. Een rampjaar voor het gezin van Victor Van Maele was ontegensprekelijk 1893. Cyrille stierf op amper 6-jarige leeftijd op 24 februari 1893, terwijl zijn moeder zwanger was van Margareta die op 20 juli van dat jaar werd geboren. Amper een paar weken na die geboorte stierf vader Victor op 6 augustus 1893, nauwelijks 37 jaar oud. Moeder Pharaïlde stond vanaf dan alleen in de bakkerij met de vele kinderen...

Jan Anseeuw

Via een lange gang, rechts van de winkelpui en met een afzonderlijke toegang, komt men in de tuin van het interessante 17de-eeuwse(?) huis. Nu een woonhuis met atelier van jonge juwelenontwerpers. Ze restaureren het gefaseerd en herstelden alvast de fraaie winkelpui uit 1904, die er kwam op initiatief van Pharaïlde Dumon.

Op het einde van de tuin staat een 19de-eeuws bijgebouw dat op deze OMD 2013 te ontdekken is. Daarin bleef een bakkersoven uit 1935 bewaard, die toen met zorg vorm kreeg. Het bijgebouw is

drie bouwlagen hoog en afgedekt met een schilddak. Op de verdieping sliepen de bakkersgasten, die hadden het in de winter warm boven de oven. Er zijn nog andere herinneringen aan deze vroegere functie te ontdekken. Een verrassend, ontraditioneel monumentenbezoek.

Huis Ezelstraat 27 vormde tot begin 18de eeuw een dubbelhuis met het links gelegen huis Hof van Holland (Ezelstraat 25), een groter pand met een toegangspoort in de Ezelstraat en een achterhuis en poortje in de Raamstraat (Ezelstraat 25 is op reservatie te ontdekken op OMD 2013, de bewoningsverhalen lopen lange tijd samen). In 1635 zijn de huizen Ezelstraat 25 en 27 eigendom van geneesheer Jan Baptist Vequemans. Op 13 april 1675 koopt meester-timmerman Jan van Troostenberghe de Jonge de tweewoonst voor de aanzienlijke som van 1558 ponden. De meester-timmerman was getrouwd met Petronella Verheecke. Zij overleed op 31 juli 1697 en liet vier minderjarige kinderen achter: Jan (die ook timmerman zal worden), Angelijne, Petronella en Walburghe. Uit haar staat van goed komen we te weten dat de meisjes een privé-lerares, Joanne van Daele, hadden en dat Angelijne vaak ziek was. En blijkbaar hield Jan van Troostenberghe zich onledig met het kweken van koeien, in de 17de eeuw een niet zo'n ongewoon nevenberoep van notabelen en zelfs van edellieden.

Naast het dubbelhuis in de Ezelstraat bezat het echtpaar nog een huis in de Hauwerstraat. Aanvankelijk bewoonden ze Ezelstraat 25 maar op het einde van de 17de eeuw werden beide huizen verhuurd: het grote huis Hof van Holland aan Andries de Waele en Ezelstraat 27 in 1697 aan François Forret. Het achterhuis in de

Raamstraat werd wel door de eigenaars gebruikt. Meester-timmerman Jan van Troostenberghe zat vaak in moeilijke papieren en had met veel schuldeisers te kampen. Zijn tweewoonst in de Ezelstraat werd met de regelmaat van de klok in beslag genomen en in 1702-1703 verzeilde hij in de gevangenis, in de zg. 'donker camere' van het Steen op de Burg, voorbehouden voor schuldenaars zonder (liquide) middelen. De huizen in de Ezelstraat werden in 1703 openbaar verkocht aan meester-timmerman Cesar Vinagie, een familielid. Cornelis Verheecke de Jonge bewoonde het huis Ezelstraat 27. Hij was een schoonbroer van timmerman Jan van Troostenberghe.

Cesar Vinagie verkocht het Hof van Holland op 15 mei 1706, kort voor zijn dood. Nieuwe eigenaar van beide huizen wordt Christian de Cantere, zoon van een dokter in de medicijnen en getrouwd met Marie Andenrogghe. Hij betrok het huis Ezelstraat 27. Het echtpaar verkocht Ezelstraat 27 op 4 maart 1740 aan Maximilaan Donckerlocke.

Ezelstraat 27: een eigen geschiedenis

Het huis wordt in 1740 omschreven als een woning met een koer en een achterhuisje, en in de verkoopakte wordt verduidelijkt dat de tussenmuur met huis Ezelstraat 29 deel uitmaakte van het huis Donckerclocke. In 1725 was er al een overeenkomst gesloten met deze buur omdat de tussenmuur van hun achterhuizen gemeenschappelijk eigendom was en omdat de eigenaar van Ezelstraat 25 het regenwater van zijn afdak mocht laten aflopen in de waterput van zijn buurman. Maximiliaan Donckerclocke bezat het erfelijke officie van de korendragers van de Carmersbrug en regelde in die buurt het laden en lossen van granen. Hij was getrouwd met Joanne van Grimberghe. Hun dochter Anna Marie erfde het huis Ezelstraat 27. Zij trouwde met verver Karel Verplancke, die een eigen atelier en winkel bezat. Het echtpaar woonde in een huis in de Timmermansstraat. Karel Verplancke overleed in 1745 en zijn weduwe Anna Marie Donckerclocke was omwille van schulden verplicht om het huis in de Ezelstraat 27 te verkopen. Op 16 maart

1763 werd paardensmid Antoon Stroobant de nieuwe eigenaar. Hij trouwde met Clara Anna Claeys, een weduwe die vroeger al getrouwd was met een paardensmid, Andries Gemenie (†1758). Paardensmid Antoon Stroobant overleed op 8 mei 1767. Ze woonden niet in Ezelstraat 27 want dat huis werd verpacht aan François Vyncke voor 20 pond per jaar. Stroobant overleed kinderloos en zijn minderjarige stiefzoon Jacobus Gemenie kreeg het huis in eigendom toen ook zijn moeder Clara Claeys een jaar later overleed.

De voogden van Jacobus Gemenie, zoon van paardensmid Andries, verkochten huis Ezelstraat 27 op 12 augustus 1780 aan Philippe van Heerswijngheles, die voortdurend in geldnood verkeerde. Zijn huis werd regelmatig in beslag genomen door schuldeisers, waaronder meester-metselaar Jacobus Derre die achterstallig arbeidsloon opeiste. Philippe van Heerswijngheles en zijn echtgenote verkopen het huis op 28 oktober 1782 aan François Delmiche, plafonneur van beroep. Hij betrok het huis met zijn echtgenote Marie-Thérèse Pacquet en

hun drie kinderen. Na het overlijden van haar echtgenoot verkocht Marie-Thérèse Pacquet in 1795 het huis aan de 51-jarige Bruggeling Pieter van Nieuwenhuysse. Hij was linnenfabrikant en woonde er met zijn echtgenote Isabelle Robbe (†1824) uit Staden en hun twee dochters en twee zonen Pieter en Jean. De inwonende dienstmeid Jacqueline Robbe, wellicht een nichtje, bleef bijna 30 jaar lang in dienst. Het huis was tot in 1847 eigendom van de familie Van Nieuwenhuysse, die er een kruidenierszaak heeft uitgebaat.

De bakkers

In 1847 werd het pand verkocht aan broodbakker Auguste Plasschaert uit Oedelem. Hij kwam er wonen met zijn vrouw Sophia Debou uit Koekelare. Vanaf dan bleef het pand een eeuw lang in gebruik als bakkerij. Toen Auguste Plasschaert de bakkerij uitbaatte, was het een voortdurend komen en gaan van bakkersgasten (Franciscus De Coninck, Constant Meeuws, Joannes Michiels, Carel Desmit, Leopold Lust, Carel

Casteleyn, Emile Gernay, Jean-François Gelner, Franciscus Debrauwere en Leopold Paresys). Ook diverse knechten en meiden kwamen er in dienst. Het echtpaar Plasschaert-Debou kreeg drie dochters: Sylvie, Mary en Judith. De bakker overleed op 18 december 1863 en in 1865 werd Ezelstraat 27 verkocht aan een landbouwersfamilie uit Sint-Pieters-op-den-Dijk, de broer en zusters Franciscus, Justine en Rosalie Ardenois. Justine kwam er onmiddellijk in 1866 haar intrek nemen en baatte verder de bakkerij uit. De drie minderjarige meisjes Plasschaert bleven in het huis wonen, wat doet vermoeden dat de families Ardenois en Plasschaert-Canneyt verwant waren. In 1873 komt ook mede-eigenaar François Ardenois er werken als bakker. In 1881 verkoopt Rosalie haar deel aan haar broer en zus. Zij verkopen Ezelstraat 27 dan in 1893 aan de bakkersfamilie Vanmaele. Het pand blijft tot 1965 een bakkerij. De cirkel is rond.

6. EZELSTRAAT 122, DE EZELPOORT

**Zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u**

Spilfiguur: Anima Eterna Brugge

Anima Eterna Brugge verwelkomt zeer graag de Bruggeling en elke erfgoed- en muziekliefhebber op deze 25ste Open Monumentendag.

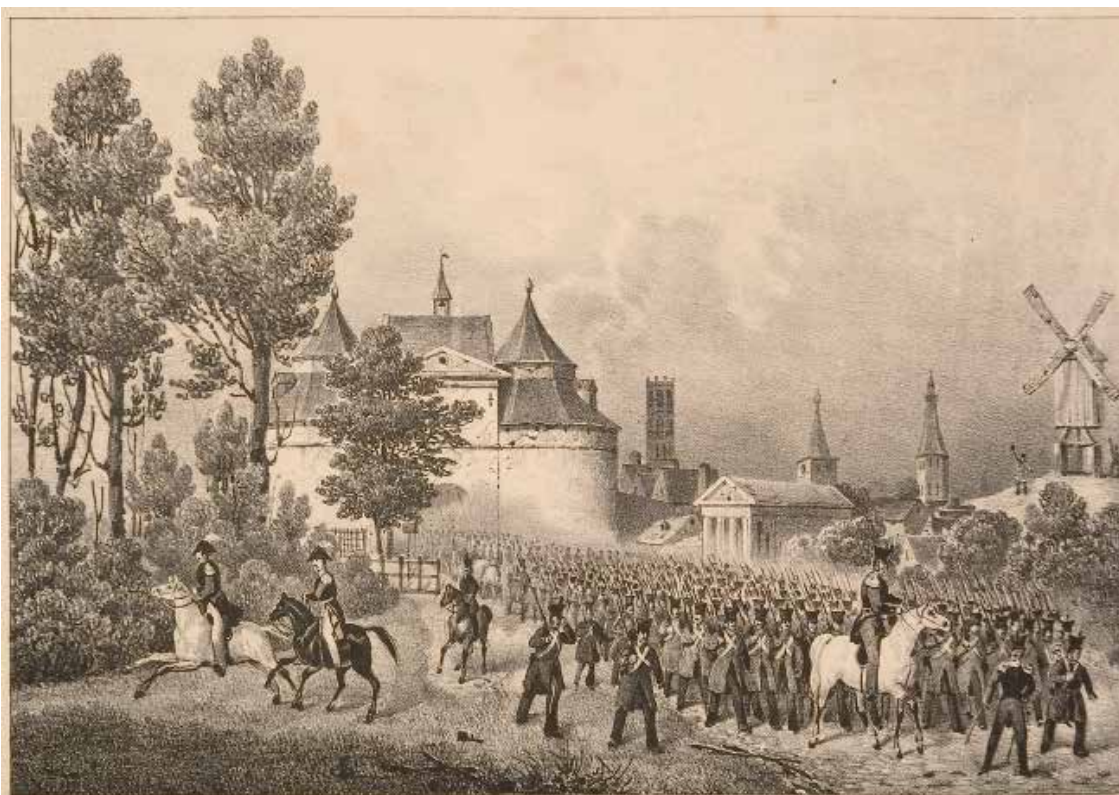

Sinds 2010 is de Ezelpoort herbestemd als kantoren voor het **orkest Anima Eterna Brugge met Jos van Immerseel** als artistiek leider en dirigent. De Ezelpoort wordt door Anima Eterna gezien als een metafoor voor het beroemde ensemble en zijn bijhorende missie zoals Stefan Grondelaers het in de brochure OMD van 2010 formuleert. Hij vond daarenboven het huwelijk tussen Brugge en Anima Eterna Brugge een gearrangeerde, maar gelukkige verbintenis, die geconsumeerd kon worden in de indrukwekkende icoon, die de Ezelpoort toch is.

De Ezelpoort zoals we die vandaag kennen, is een restant van het monumentale laatmiddeleeuwse verdedigingswerk dat op de tweede stadsomwalling in het water werd gebouwd. Meester-metselaar Jan Slabbaerd had de leiding van de werken in 1369.

De poort was oorspronkelijk afgewerkt met twee hoge torens, die met elkaar verbonden waren en aan de kant van de buitenstad voorzien waren van een voorpoort en een valbrug. Het defensief karakter van de poort verdween al in de 17de eeuw: zowel de voorpoort als de bovenbouw van de torens werden gesloopt en de torens kregen een afwerking met achzijdige puntaken. Boven de poortdoorgang kwam in 1632 een nieuwe middenpartij en in de 18de eeuw werd een wachtershuisje aangebouwd, kant stad dat rust op het bruggehoofd. Hier werd in de 19de eeuw een herberg ingericht. De Ezelpoort was hoogstwaarschijnlijk net als de andere stadspoorten bewoond (een middel om het toenmalige woningtekort op te lossen).

Van de middeleeuwse toren rest nog het muurwerk van de massieve torenkuipen. De poortopeningen zijn afgezoomd door zowel Doornikse kalksteen als Lediaanse zandsteen. Het metselwerk is schaars doorbroken door schietgaten, rechthoekige vensters en steigergaten. Kant Christus-Koning is het middendeel bekroond met een klassiek fronton in kalkzandsteen. In het geveldeel daaronder ziet men sporen van natuursteen waar tot aan de Franse revolutie het wapenschild van de regerende vorst was ingebeideld. Op het eind van de 19de eeuw maakte de talentvolle stadsarchitect Charles De Wulf een ambitieus restauratieplan op dat de poort in haar middeleeuws

uitzicht zou herstellen. Hevige kritiek zorgde ervoor dat het plan werd afgeblazen. Met uitzondering van enkele dakwerken bleef de Ezelpoort onaangeroerd tot in 1991 en raakte het in heel slechte bouwfysische staat. Eind jaren 1980 werd de Nationale Bank, die toen haar hoofdkantoor in Brugge net achter de Ezelpoort had, bereid gevonden om een restauratieproject van de poort te financieren als bijdrage tot de herwaardering van het Brugs erfgoed. Er waren plannen om de poort als muntmuseum in te richten, maar dat vereiste te veel aanpassingen en uitbreidingen en er werd geopteerd om de poort consoliderend te herstellen. Het

muurwerk bevond zich in slechte staat en het buitenparement moest ontmanteld en opnieuw gemetseld worden, waarbij zoveel mogelijk dezelfde soort baksteen werd hergebruikt. De leien dakbedekking werd volledig vernieuwd en de verticale bebording werd door beglaasde ramen vervangen met het oog op het gebruik van de poort. Horeca Brugge kreeg immers na deze ingreep de poort als vergaderlokaal toegewezen.

Beide torens zijn overwelfd met dubbele kruisgewelven met versierde sluitstenen. De gewelfribben zijn van kalkzandsteen en dragen bakstenen gewelven. De spiltrap in Doornikse kalkzandsteen was

erg verweerd, maar werd omwille van de grote zeldzaamheidswaarde behouden en bijgewerkt met reparatiemortel. De 17de-eeuwse eikenhouten gebinten waren nog in goede staat en konden behouden blijven. Het wachtershuisje werd volledig herbouwd in zijn vroegere vorm. Ook beide bruggen vroegen een ingrijpende herstelling en reconstructie.

Sinds 2010 wordt de poort dagelijks gebruikt als kantoor van Anima Eterna Brugge en fungeert het als een uithangbord voor dit befaamde orkest. De poort werd toen opgefrist en verwarming, verlichting en nieuw sanitair werden ingeplant. Een passende herbestemming.

7.

GENTPOORTSTRAAT, BRUGGEMUSEUM- GENTPOORT

Zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 17.00 uur
en zondag 8 september
van 9.30 uur tot 12.30 uur
en van 13.30 uur tot 17.00 uur

Spilfiguur: heilige Adriaan

Adriaan, een hoofdman of officier van het Romeins leger (285-305), had zich tot het christendom bekeerd en stierf de martelaarsdood. Zijn attribuut is het aambeeld omdat zijn benen op een aambeeld zijn stukgeslagen en zijn hand erop is afgehakt. Adriaan is de patroonheilige van de stad Geraardsbergen en wordt vereerd als pestheilige. Hij werd daarnaast ook ingeroepen tegen plotselinge dood en onvruchtbaarheid. Om al die redenen is een plaats in de stadspoort verantwoord: hij moest de stad immers voor pest behoeden en zijn bewoners beschermen van een plotselinge dood. Zijn feestdag is op 4 maart. Adriaan is ook patroon van de slagers, smeden, gevangenisbewakers en soldaten. In 1448 betaalde de Stad Brugge beeldhouwer Jan van Cutseghem voor *een steenine sinte Adriaen te makenen die staet ter ghentpoorte*. Het huidige beeld dateert uit 1956.

In 2005 is de poort gerenoveerd in functie van de ontwikkeling van het Bruggemuseum-Gentpoort, dat op 30 juni 2011 zijn deuren opende. Net zoals de andere locaties van het historische stadsmuseum kreeg de Gentpoort een thematische invulling, wat hier zeer passend is. Een stadspoort is een belangrijk onderdeel van de verdediging van de stad en markeert bovendien de grens van het stedelijk juridisch gebied. De opstelling toont de ontwikkeling van de stad met kaarten, plannen, prenten en oude foto's. Daarnaast komt de verdediging van de stad aan bod. De bezoeker maakt ook kennis met de bouwmaterialen. Alle goederen, ook bouwmaterialen, werden langs de stadspoorten in- en uitgevoerd. De poorten werden iedere avond gesloten en dit tot in de jaren 1780. Dat was een van de taken van de hoofdmannen van de zestendelen.

De Gentpoort is op een van de meest strategische plaatsen van de stad gebouwd: de weg van Brugge naar Gent. Maarten van Leuven en Jan van Oudenaerde, belangrijke meester-metselaars en aannemers, ondertekenden in 1400 een contract met het stadsbestuur voor het bouwen van drie monumentale poorten die door verdedigingsmuren met elkaar moesten verbonden worden: de Kruispoort, de Gentpoort en de Katelijnepoort. De bouwwerken werden gedetailleerd beschreven en dit contract werd opgenomen in de stadsrekeningen van 1400 en 1401.

De nieuwe Gentpoort verving een poort die in 1361 was gebouwd naar het ontwerp van de bouwmeesters Mathias Saghen en Cornelis van Aelter en in 1382 was vernield door de Gentenaars, onder leiding van Filips van Artevelde. Van

Artevelde heeft de stad kortstondig bezet nadat hij op 3 mei 1382 het Brugs leger op het Beverhoutsveld in Oedelem had verslagen. De verhouding Brugge en Gent was in vroegere tijden steeds bijzonder heftig en kleurrijk.

De Gentpoort is in tegenstelling tot de Kruispoort, volledig in baksteen opgetrokken. In de loop van de 15de en 16de eeuw werd de poort vaak verbouwd. De voorpoort en de valbruggen zijn op het einde van de 18de eeuw gesloopt. Aan de

stadszijde is het bakstenen poortgebouw vandaag vlak afgewerkt en begrensd door twee achthoekige traptorens, afgedekt met zogenaamde tentdaken. Via deze traptorens bereikt men de verdieping met de grote wachtkamer. De gelijkvloerse verdieping wordt van de bovenverdieping gescheiden door een natuurstenen waterlijst, waarop vier rondboognissen zijn aangezet en waarvan de boogvelden met sierlijk metselwerk in de vorm van driepassen zijn verfraaid. De kruisvensters in de rondboognissen zijn

dankzij natuurstenen negblokken extra beklemtoond. In een beeldnis staat de Heilige Adriaan.

De centrale doorgang tussen de torenrompen is spitsboogvormig en overkluist met achtereenvolgens een spitsbogig tongewelf, een kruisgewelf en een tongewelf. De ribben eindigen op fraai beeldhouwde consoles. De doorgang was oorspronkelijk afgesloten met poortdeuren, die extra versterkt waren door een sluitboom, opgeborgen in een nu nog zichtbare balksleuf. In die poortdeuren was een voetgangersdoorgang voorzien. Vanop de verdieping kon een valhek of hamei worden neergelaten. De torenrompen waren oorspronkelijk dicht en zijn met

de restauratie in 1956 doorbroken door korfboogvormige ingangen voor voetgangersverkeer. Aan de kant van het kanaal vallen de ronde torenrompen op. Ze zijn veel kleiner en smaller dan deze van de Kruispoort. Het middengedeelte is met een driedubbele overkraging uitgebouwd. De zijgevels en de torens zijn doorbroken met schietgaten, vensteropeningen en steigergaten. De schietgaten met ronde openingen zijn bedoeld voor de donderbussen en afsluitbaar met luikjes. De *machicoulis* of werpgaten in de zijgevel werden gebruikt om brandend pek of stenen op de (vooral Gentse?) aanvallers te werpen.

Het interieur van de wapenkamer (of warmkamer) is indrukwekkend. In de

muur aan de straatkant situeert zich de grote haard.

De Gentpoort was vanaf het einde van de 18de eeuw bewoond. In het begin van de 20ste eeuw was er een 'estaminet' ingericht. In 1956 restaureerde het stadsbestuur de poort naar het ontwerp van architect Luc Viérin. Ze kreeg nadien geen functie en fungeerde enkel als toegang tot de stad. Van 1992 tot 2001 was ze het werklokaal van het Jongerenproject Open Monumentendag Brugge. De eerste openstelling van de poort op OMD 1992 trok toen meer dan 1200 bezoekers op één dag.

8. GOUDEN-HANDSTRAAT 6, HET HUIS KNAPEN

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Uitsluitend op reservatie

Monument in actualiteit

Spilfiguren: Léon en Jean Knapen

Gesneuveld in 1914

Na Wereldoorlog I kregen de kazernes in de Brugge binnenstad nieuwe namen die verwezen naar gesneuvelden. De kazerne in de Hugo Losschaertstraat werd vernoemd naar de broers Joseph en Ignace Evrard die allebei op 28 september 1918 waren gesneuveld bij de verovering van het Bos van Houthulst. De verdwenen Kartuizerkazerne van de 3de Lansiers aan de Langestraat kreeg de naam Knapenkazerne als herinnering aan de *'vaderlandslievende feiten en roemvolle daden'* van zes leden van de familie Knapen. Op 10 augustus 1914 sneuvelde in Orsmael-Gussenhove kapitein-commandant Léon Knapen. Zijn enige zoon Jean, onderluitenant in hetzelfde escadron als zijn vader,

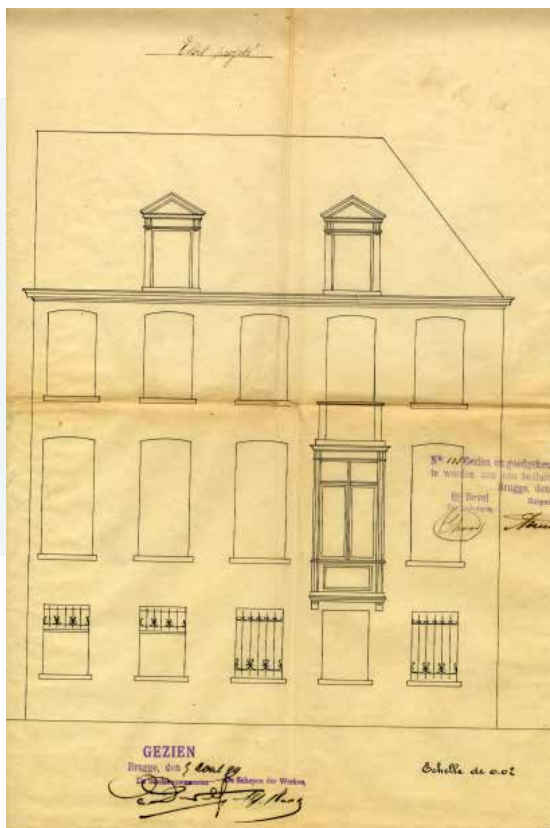
sneuvelde één maand later, op 17 september 1914. Hij had zich tot het uiterste verdedigd tegen een sterke vijandelijke patrouille en weigerde zich over te geven. Hun beide namen staan vermeld op de gedenkplaten aan de militaire kapel in Kartuizerinnenstraat.

Léon Knapen (° 23 februari 1865) woonde tot aan het begin van de oorlog met zijn gezin in Gouden-Handstraat 6. Hij was officier bij het 3de regiment lansiers gestationeerd in Brugge. Hij was afkomstig uit Betekom in Brabant en van rijke komaf. In Brugge trouwde hij in 1890 met Aline Van Waefelghem, dochter van meester-meubelmaker Louis Van Waefelghem (†1863). Hun eerste en enige zoon, Jean, zag het levenslicht op 19 november 1895. Op 18 januari 1894 hadden ze een dochter, Cécile, gekregen. In 1899 kocht Knapen het huis in de Gouden-Handstraat. In 1903 liet hij de gevel veranderen met toevoeging van een gekanteelde muur boven de toegangspoort en boven het brandstraatje, cfr. de huidige toestand. Boven de toegangspoort werd een gevelsteen met Sint-Michiël geplaatst, zeer toepasselijk voor een cavalerie-officier.

Op 4 augustus 1914 vallen de Duitse troepen België binnen. Het 3de regiment lansiers van Brugge vertrekt per trein naar Tienen waar het belast wordt met de verdediging van de Grote en de Kleine Nete. De Slag van Orsmael-Gussenhove op 10 augustus 1914 is de eerste ware veldslag tegen de Duitse oprukkende troepen. Vijf bruggen werden verdedigd door de lansiers van het 3de regiment. De eenheid van kapitein-commandant Léon Knapen verdedigde de gebarricadeerde brug

aan de Gethestraat. Van achter hagen maaiden de lanseniers met welgerichte schoten de oprukkende Duitse huzaren neer. Gedurende drie lange uren streden ze tegen een overmacht, bewapend met mitrailleurs en kanonnen. Commandant Léon Knapen wakkerde zijn soldaten aan *'door zijn wilskracht, zijn moed en door zijn onwankelbaren, taaien tegenstand'*. Hij vuurde ook zonder ophouden, totdat een vijandelijke kogel hem in het rechteroog trof. *'Zonder een woord, zonder een klacht stortte hij neer ...'* De lanseniers moesten wijken voor de overmacht nadat ze gestreden hadden *'tot de laatste kardoes'*. Hun gevallen commandant hadden ze moeten achterlaten. De lanseniers verloren 29 man waaronder 3 officieren, en telden 24 gekwetsten in hun rangen. De Duitsers hadden zware verliezen geleden, met 75 gesneuvelden. De Belgen waren erin geslaagd de opmars van de Duitsers te vertragen. Die vierden hun woede bot op de dorpelingen met moordpartijen en brandstichtingen. Vier gekwetste en krijgsgevangengenomen lanseniers werden vermoord, en één van hen werd zelfs opgeknoot aan een boom. Toen ze de gesneuvelde Léon Knapen vonden, vermorzelden ze zijn hoofd met slagen van geweerkolven. De 49-jarige Léon Knapen werd samen met de andere gesneuvelde lanseniers begraven op het militair kerkhof van Orsmael-Gussenhoven. Op het kerkhof is er ook een apart monument opgericht voor de commandant uit Brugge. Als eerbetoon aan de gesneuvelde lanseniers werd in 2012 in Orsmael-Gussenhoven een soldatenreus 'Kapitein Léon Knapen' vervaardigd.

Bernard Schotte

Het pand Gouden-Handstraat 6 staat momenteel leeg in afwachting van een verbouwing. Een gepast moment om er de geschiedenis te ontdekken. Mogelijk kunnen op OMD concrete toekomstplannen worden getoond.

Gouden-Handstraat 6 bestaat uit een voorhuis en een achterhuis aan de reie. Deze reievleugel (zie plan pagina 53) is afgewerkt met een monumentale bakstenen lijstgevel van twee bouwlagen hoog en een souterrain. Het gebouw vormde oorspronkelijk een geheel met de reievleugel van Gouden-Handstraat 4 (een verbouwing van een ouder pand). Deze reievleugel is verbonden, door

een eenlaags verbindingsgewoel met terras op de verdieping (een galerij), met de vleugel aan de straat die in 1903 door Léon Knapen werd verbouwd. In de reievleugel zijn een zeer fraaie trap met bordes en mahoniehouten leuning, enkele 19de-eeuws marmeren schouwen en bepleisterde plafonds bewaard. Met de trap liet arch. Alleweireldt zijn handtekening na.

Het huis Jan van Eyck

Bernard Schotte en Toon De Meester onderzochten opnieuw de oude bronnen om met 100% zekerheid te determineren of in de 15de eeuw, op deze plaats, het huis van de bekende Jan van Eyck stond. 19de-eeuwse historici hadden dit voor hen al uitgeplozen.

In 1847 ontdekten de Brugse historici Philippe De Stoop en Charles Carton, beide medestichters van het Genootschap voor Geschiedenis (Société d' Emulation) in Brugge, dat de kunstschilder Jan van Eyck (ca. 1390 - 9 juli 1441) een huis bezat in de Gouden-Handstraat en bijgevolg ook in Brugge zou gewoond hebben. Aanvankelijk werd het grote hoekhuis aan de Torenbrug geïdentificeerd als de woning van Jan van Eyck. Kunsthistoricus James Weale toonde in 1861 overtuigend aan dat het huis van de schilder links van het hoekhuis lag en ongeveer op de plaats stond van het huidige huis Gouden-Handstraat 6. Dit werd ontdekt op basis van renteboeken en rekeningen van de obediëntie van Sint-Donaas. Cruciaal in de lokalisering van het huis is de toponymische aanduiding van het brandstraatje in de Gouden-Handstraat. Het huis van Jan van Eyck was belast met een rente van 30 schellingen die de eigenaar jaarlijks op 24 juni moest betalen aan de Obediëntie van Sint-Donaas. In renteboeken van 1451 en 1543 wordt het huis in kwestie gesitueerd rechts naast het straatje dat loopt tot aan de Gouden-Handrei. Jan van Eyck verwierf het huis van de makelaarsfamilie Van Melane. Merkwaardig genoeg situeert J. Weale het huis Van Eyck als het tweede huis rechts van het brandstraatje. Uit dit onderzoek blijkt duidelijk dat het om het eerste huis gaat.

Huis Gouden-Handstraat 6 was in de periode 1416-1431 in bezit van Jacob van Melane en daarna van zijn zoon Jan van Melane, forestier van de steekspelenvereniging De Witte Beer. Kort na 24 juni 1431 verkocht Jan van Melane zijn huis aan meester Jan van Eyck. Dat Van Eyck o.a. in Brugse wezenboeken, waar zijn huis vermeld wordt, als meester wordt betiteld, duidt erop dat hij toen ook al een bijzonder gerespecteerde schilder was. In de wezenboeken van 1440 en 1463 omschrijft men het eigendom als (wijlen) '*meester Jans huus van Eick(e)*'. De configuratie van de huizen op die plaats in de Gouden-Handstraat rond die periode was als volgt: een brandstraatje, met rechts het huis van Jan van Eyck, en rechts daarvan een huis toebehorende aan Robrecht Worsley, wellicht een Engelsman, en vervolgens het grote hoekhuis op de hoek met de Torenbrug. In het begin 15de eeuw waren al deze huizen trouwens eigendom van de familie Van Melane (Lievin, Jacob en Jan) die ook huis Gouden-Handstraat 8 en nog een ander huis, '*Dixmude*', in dezelfde straat bezat. Tot in 1441 betaalde Jan van Eyck de rente van 30 schellingen die op zijn huis rustte. Jan van Eyck overleed op 9 juli 1441 (een gegeven dat trouwens door James Weale werd ontrafeld). Daarna kwam het huis in handen van zijn erfgenamen; en dat waren zijn vrouw Margareta en zijn (twee?) dochters. Zij bleven eigenaars tot in 1443. In 1444 ging het huis over in handen van Herman Leyseburgh, misschien een Hanzekoopman. James Weale durfde niet met zekerheid stellen dat Jan van Eyck in het huis ook woonde, omdat de schilder begraven werd in de Sint-Donaaskathedraal. Wie op Sint-Gillis woonde, werd gewoonlijk begraven in de Sint-Gilliskerk, zoals bv. Hans Memling. Evenwel konden voorname personen, zoals kamerheren van de Bourgondische

hertogen van het voorrecht genieten om begraven te worden in de kathedraal en Jan van Eyck was hofschilder en kamerheer van Filips de Goede die soms zelfs geheime diplomatieke missies vervulde in het buitenland. Daarenboven is er (tot nu toe) geen enkel ander huis van Van Eyck in Brugge bekend. Bovendien is er het feit dat wanneer in documenten, zoals wezenakten, een huis wordt beschreven die nabij het huis van de schilder lag, men het omschrijft als een buurhuis van het huis van meester Jan van Eyck. Hoogstwaarschijnlijk wordt die omschrijving alleen gebruikt als de persoon in kwestie er ook woont.

Wanneer in juli of augustus 1432 de Brugse bestuurslieden de schilder bij hem thuis met een bezoek vereerden om hem aan het werk te zien in zijn atelier zal dat heugelijk bezoek dus plaats hebben gevonden in Gouden-Handstraat 6. Die gebeurtenis staat geregistreerd in de Brugse stadsrekeningen en is afgebeeld in de gotische zaal van het stadhuis

Wat gebeurde er met het huis na Jan van Eyck?

De oudste beschrijving van het huis van Jan van Eyck dateert pas van 1543; het wordt dan omschreven als een huis met een stenen gevel. In 1635 heeft men het over een huis met een erf (*plaetse van lande*), waar eertijds een opslagplaats stond. Op het plan van Marcus Gheeraerts van 1562 zien we in de Gouden-Handstraat een diephuis van twee bouwlagen met een zadeldak, en achteraan tegen de rei nog een groot gebouw, eveneens twee bouwlagen hoog en met een zadeldak. Links van de woning in de Gouden-Handstraat zien we een poortje, waar dus het (afgesloten) brandstraatje zich bevindt. Rechts van het (vroegere) huis van Jan van Eyck zien we nog een huis, vervolgens een hoekhuis en tenslotte om de hoek het grote huis aan de Torenbrug. Deze configuratie van het bouwblok Gouden-Handstraat/Torenbrug met vier huizen blijft bestaan tot eind 17de eeuw. Vanaf 1569 zijn al die huizen in handen van één eigenaar en tot in de 19de eeuw blijft het volledige bouwblok in handen van één en dezelfde eigenaar.

Uit het kadastraal plan van begin 19de eeuw blijkt dat de twee huizen rechts van het brandstraatje al zijn afgebroken. Het hoekhuis in de Gouden Handstraat is blijven staan, alsook het grote pand aan de voet van de Torenbrug. Waar ooit de twee afgebroken huizen stonden is er op dat ogenblik een groot erf dat deel uitmaakt van het pand aan de voet van de Torenbrug. Op dat erf staat nog een heel klein gebouwtje (één bouwlaag hoog) dat zeker niet in gebruik was als woning (vanaf eind 18de eeuw tot midden 19de eeuw staan er in de bevolkingsregisters geen bewoners ingeschreven op dat perceel langs de Gouden-Handstraat), en wellicht dienst deed als poortgebouw, opslagplaats, koetshuis of paardenstal. Op een kadastraal plan van 1835 staat er op deze plaats een grote toegangspoort (met daarachter wellicht een poortgebouwtje) afgebeeld, en een hoge tuinmuur. In 1855 wordt hier de huidige woning Gouden-Handstraat 6 opgetrokken, naar een ontwerp van arch. Isidoor Alleweireldt (1824-1892). Dit betekent dat de woning van Jan van Eyck niet (materieel) bewaard is gebleven. Het achterhuis aan de rei gaat nog wel terug op een oude constructie.

In de periode 1444-ca 1477 was het vroegere huis van Van Eyck in bezit van Gerard Pluvier. Daarna komt het in handen van achtereenvolgens de makelaars Lodewijk Steylin en Jan van Riebeke. In begin van de 16de eeuw bezit Jan de Witte het huis. Daarna werd Adriaan Reynoudt de eigenaar (ca 1528-1556). Hij bezat maar één huis en zal in de Gouden-Handstraat gewoond hebben. Hij was waarschijnlijk een zoon van een grauwwerker. Vanaf 1556 tot 1571 was het huis in bezit van Jacob du Hem die getrouwd was met Neelke Reynoudt. Jacob du Hem was poorter van Brugge en handelaar. Toen de Bretoense handelsnatie Brugge verliet tijdens het protestantse bewind (1578-1584) was hij één van de opkopers van hun handelswaar. Zowel hij als zijn echtgenote overleden in 1582, wellicht tijdens een pestepidemie. Het huis was ondertussen verkocht aan een Spanjaard.

Op 20 december 1569 kocht de Baskische koopman Diego Eschavary het huis in de Gouden-Handstraat dat rechts lag van het brandstraatje. Eschavary was afkomstig uit Bilbao en getrouwd met Loyse Daguerra, dochter van de consul van de Koopliedennatie van Baskenland in Brugge.

Bijna veertig jaar later, op 27 september 1617 verkopen de kinderen Eschavary, die in Bilbao verbleven, het eigendom Gouden-Handstraat 4-6 en Torenbrug 2 aan Francisco d'Aranda, consul van de Castiliaanse handelsnatie in Brugge. Het bestond uit een groot stenen huis aan de voet van de Torenbrug met een tuin en opslagplaatsen, een huis met paardenstal in de Gouden-Handstraat en links daarvan een huis met een grote poort (Gouden-Handstraat 6). Francisco d' Aranda was getrouwd met Anna van Zeveren.

Na het overlijden van de Spaanse consul verwierf zijn zoon Francois d'Aranda het volle eigendomsrecht in 1634. Het zal bijna een eeuw lang in handen van de familie d' Aranda blijven. Op 25 augustus 1632 had deze familie ook het links gelegen brandstraatje gekocht van de stad Brugge en in het eigendom geïncorporeerd. Het straatje was aan de straatkant afgesloten met een poortje en ook aan de boord van de reie was het afgesloten. Er werd een overeenkomst gemaakt om een sleutel van beide poortjes bij de burens in Gouden-Handstraat 8 te bewaren opdat in geval van brand ook de burens langs het brandstraatje toegang zou hebben tot de reien, *'ten eeuwigen dage'*.

Het huizencomplex in de Gouden-Handstraat werd door de kinderen van Pieter d'Aranda op 28 juni 1726 verkocht aan de bouwmeesters Antoon van Troostenberghe en Rochus Pieters. Beide restaureerden het leegstaande en verwaarloosde gebouwencomplex, de zg. 'teerlinck' aan het Torenbrugje en verkochten het op 27 maart 1730 aan Jan-Baptiste de Setter voor 700 pond. Zij verbonden er zich toe nog dakwerken uit te voeren en de muren van de kelder waar de trap van de keuken uitkwam te

kaleien. Jan-Baptiste de Setter was een rijke koopman die internationaal actief was. Hij dreef handel in diverse soorten van linnen stoffen, maar ook granen, suiker, wijn, olijfolie en touwen. Hij had handelspartners in Spanje, Nederland, Frankrijk en Engeland. De Setter was bovendien actief in de bouwwereld want hij liet vier steenovens bouwen in Zuikerkerke. Hij bezat een boerderij en partijen land in Lissewege en Zuikerkerke. Naast het gebouwencomplex in de Gouden-Handstraat bezat hij nog twee huizen in Brugge. Zijn zoon Ignace de Setter erfde het eigendom en verkocht het op 7 september 1772 aan de koopman François Jacobus Serweyten.

Uit een kadastraal plan van 1835 blijkt dat er op de plaats van de huidige huizen Gouden-Handstraat 4 en 6

geen bebouwing meer is aan de kant van de straat, op uitzondering van een klein koetshuisje. Vermoedelijk zijn die woningen afgebroken tijdens de grote verbouwing van 1726-1730.

In 1855 laat de eigenaar van Torenbrug 2, de koopman Karel Serweytens- de Mercx, het (voor)huis Gouden-Handstraat 6 optrekken naar een ontwerp van arch. Isidoor Alleweireldt. Het is een huis met vier traveeën, met rechts twee rondboogingangen. Uiterst links wordt een poortje geplaatst dat toegang geeft tot het brandstraatje. De uiterst rechts gelegen rondboogingang werd in gebruik genomen als koetshuis en toegangspoort van het eigendom Torenburg 2 van de familie Serweytens. Huis Gouden-Handstraat 6 werd verhuurd aan Louis Pierre Vanden Bulcke. Hij was de arrondissementscommissaris van Brugge-Oostende en lid van de provincieraad van West-Vlaanderen. Hij was getrouwd met Célestine Vande Putte en ze hadden drie kinderen Alphonse, Alfred en Louisa. Hun beide zonen, allebei advocaat, woonden na hun overlijden in het huis met hun echtgenotes. In 1899 verkocht de familie Serweytens echter Gouden-Handstraat 6 aan luitenant Léon Knapen. Hij was getrouwd met Maria Van Waefelghem. Ze kregen één zoon, Jean en één dochter, Cécile. Vader en zoon waren soldaat in het 3de regiment lancers gestationeerd in Brugge. Ze sneuvelden allebei in 1914. Hun dochter Cécile erfde het huis. Zij verkocht het in 1924 aan nijveraar Felix Beheyte en in 1939 kwam het huis in bezit van de familie Gyssaert. Zij richtten in het gebouw aan de straat een drukkerij in en deelden het grote huis in met appartementen.

9.

**HOOGSTRAAT 6-8,
GRAND HOTEL
CASSELBERGH**

Open op zaterdag 7 september
van 15.00 uur tot 17.00 uur
en zondag 8 september
van 15.00 uur tot 17.00 uur

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Petronilla van Outryve

privébeziit

Maria-Petronilla van Outryve werd op 11 mei 1748 in Damme geboren en stierf in Brugge op 21 mei 1814. Ze groeide mee op onder de hoede van haar twee rijke, gastvrije ooms kanunnikken op het Sint-Jansplein in Brugge. Het is niet geweten hoe en waar ze school liep. De familie van Outryve werd in 1771 in de adelstand verheven en dat maakte Petronilla een nog aantrekkelijker bruid. Ze trouwde op 16 februari 1773 in de Sint-Donaaskathedraal met jonkheer Philippe de Stappens (1742-1784),

licentiaat in de rechten en sinds 1767 raadslid van Brugge. Philippe was lid van de Sint-Sebastiaansgilde, Sint-Jorisgilde, confrator van de Academie, lid van het rechtskundig genootschap Sabbatine en de confrerie Sint-Ivo en bovendien lid van de Edele Confrérie van het Heilig Bloed. Hun enige zoon Louis-Philippe werd al op 22 november 1773 geboren.

Het jonge echtpaar nam actief deel aan het Brugse societyleven, maar echtgenoot de Stappens gedroeg zich vaak erg liederlijk en maakte bovendien (speel)schulden. In 1779 verkreeg Petronilla een scheiding van tafel en bed (*de humeuren van de beide echtelieden geenzins met malkanderen en sympathiseerden*) en bleef bij haar oom de kanunnik Louis van Outryve wonen op het Sint-Jansplein. Nadien bij haar broer de kanunnik Jean Georges in het huis Casselbergh, Hoogstraat 6.

Haar ex-man bewoonde tijdelijk Dijver 16 en verhuisde, zwaar ziek, naar een huurhuis aan de Sint-Annarei waar hij in 1784 overleed. De vrijgevochten en zeer zelfstandige douairière speelde in de woelige revolutietijd een belangrijke rol. Samen met haar buurmannen Anselme de Peellaert, Jean-Antoine van Zuylen de Gaesbeke, haar zoon en de jonge handelaar Valentin Jacoby was ze een vurig aanhangster van de Franse revolutie. Zij en haar jonge minnaar Valentin Jacoby (hij was bij haar in Casselbergh komen wonen), voorzitter van de Jacobijnse Club, kozen openlijk voor de revolutionairen en kleeadden zich in tricolore.

Als zomerresidentie gebruikten ze aanvankelijk het kasteeltje Fort van

Beieren en zolang de revolutie woedde, stond het kasteeltje zelfs onder politiebewaking. Na de revolutie lanceerde Petronilla zich in het zakenleven. Ze was immers een achterrichtje van Mary Anne van Outryve, die in 1699 een handelscompagnie had opgericht (met een bijzonder bloeiend handelsnetwerk en een zaak die evolueerde tot een van de belangrijkste handelshuizen in de Oostenrijkse Nederlanden).

Petronilla was aandeelhoudster van deze succesvolle Compagnie van Outryve die door haar twee broers werd gerund en breidde haar onroerend patrimonium aanzienlijk uit met onder meer het kasteel Rooigem dat ze in 1797 voor 2.060.000 franken koopt. Petronilla en Valentin Jacoby resideerden toen daar in de zomer en Jacoby werd zelfs burgemeester van Sint-Kruis. Het huis Casselbergh liet ze herinrichten in empirestijl en ze genoot er in de winter samen met Valentin en geholpen door een resem inwonend personeel van de culturele genoegens van de stad.

Tijdens het bezoek van Napoleon en Marie-Louise in Brugge in 1810 gaf zij in huis Casselbergh onderdak aan prefect de Chauvelin en zijn vrouw (die hun residentie aan Napoleon had ter beschikking gesteld) en aan de minister van Binnenlandse zaken, graaf de Montalivet.

Na het overlijden van haar minnaar Jacoby in het kasteel Rooigem in 1811 en haar enige zoon Louis-Philippe de Stappens in 1812 werd ze minder actief en op 21 mei 1814 overleed zij in huis Casselbergh. Het was een zelfstandige en voor haar tijd heel geëmanicipeerde vrouw met grote levenslust.

Van het 13de-eeuwse huis dat op de plaats stond van huis Casselberg (Hoogstraat 6), zijn alleen keldermuren bewaard. Dit huis was kleiner dan het huidige. Tussen het buurhuis De Zeven Torens (Hoogstraat 8) was er een open ruimte van ongeveer vier meter. De naam Casselberg komt in documenten voor vanaf 1305 en verwijst mogelijk naar Robrecht van Cassel, heer van het gebied rond de Casselberg in het huidige Frans-Vlaanderen. Zijn dochter Yolande, gravin van Bar en vrouw van Cassel, was tot in 1373 eigenares van het huis. De huisnaam Casselberg duikt regelmatig in de archieven op vanaf 1425. Yolande van Cassel verkocht het aan Casin de Waghenaere, ontvanger van graaf Lodewijk van Male. In de 15de eeuw kwam het in handen van de familie van Haveskerke en in 1451 van Jan van Nieuwenhove. In 1540 verhuurde de toenmalige eigenaar Lodewijk van Gistel de stenen woning als herberg en hotel.

Die functie bleef lange tijd behouden. Ook de Engelse koning Karel II en zijn broer Henry, hertog van Gloucester woonden er in de jaren 1656-1659 tijdens hun ballingschap. In die periode was het huis in het bezit van Xavier van Caloen.

Vanaf de tweede helft van de 18de eeuw tot in de 19de eeuw werd Casselberg bewoond door leden van de familie Van Outryve. Zij verbouwden het pand meermaals en pasten het aan de smaak van de tijd aan. De familie gebruikte het als winterresidentie. In 1772 werd het grondig verbouwd op initiatief van Joannes van Outryve, kanunnik van de Sint-Donaaskathedraal. Hij wijzigde de vloerniveaus en werkte de laatmiddeleeuwse bouwelementen weg. Ook onze spilfiguur Petronilla van Outryve vond hier onderdak en kon het huis tot aan haar dood in haar bezit houden.

In 1850 bewoonden architect Jean-Baptiste de Béthune en zijn vrouw Emilie van Outryve d'Ydewalle het huis Casselberg. De Béthune was de gangmaker van de neogotische beweging in België en richtte in een bijgebouw een glastelier in. In 1843 was het huis al grondig verbouwd en heringericht. Huis Casselberg bleef in het bezit van nazaten van de familie Van Outryve d'Ydewalle tot in 1922. Het werd toen aangekocht door de Stad Brugge die het inrichtte als kantoren (onder meer de Technische Dienst vond er onderdak). Het huis werd in 1954 geruild met de overheid die het in 1958 gebruikte voor de toenmalige RTT, die er achteraan een telefooncentrale oprichtte. Het was de bedoeling Casselberg te slopen voor een kantoorcomplex van de RTT.

Het huidige imposante huis Casselberg telt twee hoge bouwlagen en een monumentale zolder en is afgedekt met een zadeldak. Opvallend is de hoge, natuurstenen plint in Brabantse kalkzandsteen. De gevel is per travee geordend door nissen die de verschillende vensteropeningen omvatten en bovenaan horizontaal zijn afgesloten. De vrijstaande zijgevel is uitgewerkt als een puntgevel met rondboognissen en fraaie maaswerkversiering. Als vroegste binnenafwerking werden in het woongedeelte baksteenschilderingen aangetroffen die later vervangen zijn door een veelkleurige schildering met verticale banden. De dakkap is opgebouwd met een eikenhouten sporenkap, die volgens dendrochronologisch onderzoek van 1486 dateert. Het huis Casselberg bezat ooit het fraaiste classicistische interieur in Brugge. Jarenlange leegstand en verwaarlozing hadden dit 'rijke' huis zwaar gehypotheceerd. De erfgoedzorgers hadden alle hoop verloren, maar de

restauratie bewees het tegendeel.

Het oudste bakstenen huis op het domein De Zeven Torens (Hoogstraat 8) kwam mogelijk samen met het huis Casselberg tot stand en dit na de opsplitsing van een middeleeuws domein. Het huidige, brede huis ontstond door het samenvoegen van twee diephuizen, die ouder zijn dan 1276. Ondanks grote verbouwingen in de 18de eeuw zijn de middeleeuwse structuren herkenbaar.

Het vroeg 13de-eeuwse gebouw was niet onderkelderd maar gefundeerd op grote spaarbogen. Rond het midden van de 13de eeuw werd op het erf een tweede, vrijstaand bakstenen huis gebouwd. De open ruimte tussen beide panden werd rond 1276 dichtgebouwd en de onderbouw van de straatgevel werd uitgevoerd in Doornikse kalksteen. Het nieuwe stenen huis, gekend onder de naam Ten Scipstaele kreeg toen vorm. Het was vijf bouwlagen hoog en had maar liefst twee traptorens. In de dakkap bleef hergebruikt materiaal bewaard van de oorspronkelijke dakkappen die dendrochronologisch 1276 werden gedateerd. Het gebinte werd vermoedelijk in de 18de eeuw verstevigd met schaargebinten. De kelders, oorspronkelijk afgedekt met een balklaag, kregen in de 14de eeuw kruisribgewelven. In de breedste kelder steunen de gewelven op zuilen met knopkapitelen in Doornikse kalksteen. De klakzandstenen gewelfsleutels zijn met blad-en bloemmotieven versierd. In de 15de eeuw verfraaide een prestigieuze hoge schermgevel het middeleeuwse pand en werden op de hoeken zeven kleine torentjes gebouwd, de veruitwendiging van de nieuwe huisnaam. Het werd een van de belangrijkste huizen van de stad en het werd op tal van schilderijen en gravures afgebeeld. In de loop der tijden

verloor het pand echter veel van zijn vorstelijke allure. Niettemin blijft het een heel imposante gevel.

In 1373 was Elisabeth van Dudzele eigenares van het huis, dat ze van familie had geërfd. In 1425 was het in handen van Jacob Bonin, lid van een belangrijk koopliedengeslacht. Volgens de overlevering zou hij het huis De Zeven Torens hebben gebouwd. In 1494 werd het bewoond door de Spaanse handelaar Gomez de Soria en bleef in handen van leden van de Spaanse koopliedenfamilie. Tussen 1560 en 1571 werd het gebruikt door Juan Lopez Gallo en zijn vrouw Catharina Pardo. Gallo was zaakgelastigde van de Spaanse koning Filips II, die hem in 1558 de heerlijkheid Male met het kasteel had verkocht.

Male werd later tot baronie verheven en Lopez Gallo werd baron van Male voor bewezen diensten aan zijn koning. Hij had vaak grote sommen geld aan Filips II geleend. De familie Lopez Gallo kon zowel De Zeven Torens als het kasteel van Male tot op het eind van de 17de eeuw in haar bezit houden. Tussen 1762 en 1773 werd het grote pand gebruikt door de Engelse jezuïeten die samen met honderd studenten een onderdak zochten in Brugge. De jezuïeten organiseerden een klein college in het pand Spiegelrei 15 en een groot college in het huis De Zeven Torens. In 1782 werd de familie De Peellaert de nieuwe eigenares en verfraaide het interieur van het huis.

Tussen 1835 en 1908 ten slotte werd het pand bewoond door de familie Edouard de Man, die opdrachtgeefster was van typische 19de-eeuwse verfraaiingen. In 1909 was het huis in bezit van de Belgische Staat die er in de tuinzones een telefooncentrale voor de RTT (Regie voor Telegraaf en Telefoon) bouwde. De gevel werd ontleend en het interieur gewijzigd, zonder veel aandacht voor de (kunst)historische waarde. Al in 1930 verdween de monumentale trap. Het pand werd tot 1994 gebruikt.

Het huis is tweeënhalve verdiepingen hoog en acht travéeën breed. Op de benedenverdieping zitten de vensters in verdiepte nissen. De poorttravée situeert zich in het huis 't Fransche Schild, dat sinds de 16de eeuw bij De Zeven Torens hoorde. De fraaie natuurstenen rondboogpoort zou uit 1723 dateren. In 1717 waren de (zeven) torentjes afgebroken en ook de borstwering van de schermgevel. De gevels werden in 18de-eeuwse stijl verfraaid.

Eind 2009 werd het Grand Hotel Casselbergh geopend.

Ondanks jarenlange verkrotting en leegstand waren de skeletten van de laatmiddeleeuwse huizen goed bewaard. De interieurs daarentegen waren belaagd door houtaantasting, weggebroken vloeren, zwammen, duiven. Ook waren veel waardevolle interieurelementen zoals schouwen en deuren ontvreemd. In lijn met de huidige opvattingen in de monumentenzorg werd geopteerd voor maximaal behoud en restauratie in de vergroeide toestand. Door de toestand van de huizen kwam dat in de praktijk wel neer op een harde aanpak omdat nieuwe draagvloeren werden geplaatst, zware infrastructuur geïnstalleerd, alle buitenschrijnwerk vernieuwd en zeer veel interieurelementen gereconstrueerd. De restauratie van het interieur is de grote verdienste van de bouwheer, het bouwbedrijf van de familie Degroote en talrijke talentvolle onderaannemers.

**10.
HOOGSTRAAT 28,
HUIS EMPIRE**

Zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Jeanne Arents

Jeanne Arents de Beertegem is in Brugge geboren in 1781 en is er gestorven in 1866. Ze was de dochter van Guidon Arents en Marie van der Plancke. Dankzij de miniatuur die bewaard is in de collectie Roger Franquet in Brussel kunnen we haar zien zoals ze was in 1810, twee jaar na haar huwelijk met Joseph-Ghislain van Zuylen in 1808. Jeanne kreeg drie kinderen met hem: Guido (1809-1852), Mathilde (1811-1813) en Frederic (1814-1881). Guido was de dooppeter van Guido Gezelle en Frederic werd diplomaat en was onder meer eerste secretaris van Lepold I. Na haar huwelijk woonde Jeanne eerst in een ander huis in Hoogstraat en dan in Mallebergplaats 4. Het echtpaar moet graag in deze buurt hebben gewoond om daar zelf een nieuwe, indrukwekkende woonst te willen realiseren. Na de dood van haar man in 1824 zorgde zij verder voor de afwerking van de woning en de opvoeding van haar twee zonen. Zij kende zonder twijfel haar geëmancipeerde buurvrouw Petronilla van Outryve en had er mogelijk vaak contact mee. In 1832 ging ze samen met haar zonen in Parijs wonen.

Hoogstraat 28, het zogenaamde huis Empire is gebouwd tussen 1821 en 1825 in opdracht van Joseph-Ghislain van Zuylen van Nyevelt (1761-1824) en Jeanne Arents de Beerteghem.

Joseph-Ghislain, zoon van 'postmeester' Jean-Bernard van Zuylen van Nyevelt en Isabelle du Bois, studeerde rechten in Leuven en werd later actief als advocaat aan de Brugse balie. Hij trouwde in 1793 met Marie de Peneranda de Franchimont en hertrouwde na haar dood in 1808 met Jeanne Arents de Beerteghem met wie hij nog drie kinderen kreeg. Uit zijn eerste huwelijk had hij twee kinderen. De bouwheer heeft zijn nieuwe, prachtige woonst nooit zelf bewoond, maar moet het concept mee hebben bedacht. Om onbekende redenen verhuisden Jeanne en haar twee zonen in 1832 al naar Parijs en verhuurden zij huis Empire aan de Edmond de Man en zijn vrouw Marie-Prudence van Caloen. Zij woonden er samen met hun dochter, een gouvernante en twee dienstmeiden. Er werden nog drie kinderen in het huis geboren. In 1838 verhuisden ze naar het huis De Zeven Torens, Hoogstraat 8 (zie het verhaal hier hoger). Het huis Empire werd toen verkocht aan Julienne Gilliodts (1795-1863), weduwe van François van Damme. Ze woonde er samen met twee dochters en een resem huispersoneel. Haar oudste dochter Julie trouwde in de nieuwe woning op 9 juli van datzelfde jaar met graaf Pierre De la Serna. Haar tweede dochter Eulalie trouwde op 28 januari 1845 met de Fransman Louis Macquart de Terline. Het feestmaal vond plaats in het huis. Een fraaie menukaart, gedrukt bij Daveluy, is in de collectie porseleinkaarten van het Stadsarchief bewaard.

Eulalie zal na de dood van haar moeder, vanaf eind 1863 tot 1892, huis Empire bewonen met haar man en acht kinderen. Ook hun oudste dochter Marie-Colette Maquart de Terline trouwt hier op 19 februari 1868 met Henri de Vadicourt. Het jonge echtpaar woonde enkele jaren in het huis en twee van hun kinderen zijn er geboren. In 1872 verhuisden ze naar het kasteel van Occoches in Frankrijk. Het huis Empire werd na de dood van Eulalie Van Damme toebedeeld aan haar gelijknamige dochter Eulalie Macquart de Terline die er als alleenstaande vrouw kwam wonen. Zij hield zich bezig met sociaal christelijk werk en is in Brugge bekend als de schenker van het tabernakel voor de nieuwe kapel van de Heilige Familie in het Bilkske in 1904. Eulalie overleed in 1919 en het

huis werd door haar erfgenamen te koop gesteld. Nieuwe eigenaar werd Jean Van der Haert, ingenieur-directeur bij de toenmalige Koninklijke Nederlandse Gist- en Spiritusfabriek (fabriek die zijn moeder aan de Nederlanders had verkocht op voorwaarde dat haar zoon er directeur mocht worden). Hij bewoonde het huis samen met zijn vrouw en hun zeven kinderen. Jean Van der Haert stierf in 1950 en zijn erfgenamen verkochten het huis in hetzelfde jaar aan NV l'Urbaine Industrielle et Rurale Immobilière die het doorverkocht aan het West-Vlaamse Gas- en Elektriciteitsbedrijf (het latere Intercom). Het huis werd toen volledig met bureaus ingericht.

De Hoogstraat was toen bijna volledig aan de woonfunctie onttrokken. Ook huis Empire dreigde net als Casselbergh en de Zeven Torens te verkommeren. Het werd tussen 1982-1986 verhuurd aan de Rudolf Steinerschool. In 1988 kwam het in het bezit van de huidige eigenaars, die het zorgvuldig restaureerden.

De voorgeschiedenis zag er helemaal anders uit. In de 16de eeuw stonden op de plaats van het huidige Hoogstraat 28 drie huizen, waaronder *'t Patijntje*. Het straatje dat het eigendom scheidt van het buurhuis Hoogstraat 30 droeg als naam Raamstraatje (ook vermeld als Schotterstraatje of Mahautstraatje). Twee van de huizen waren samengevoegd midden 17de eeuw en omgebouwd tot woonhuis (*'de Duyve'*) met brouwerij (*De Twee Leeuwen*). De brouwerij was nog op het einde van 18de eeuw in werking en misschien ook nog toen van Zuylen die samen met *'t Patijntje* aankocht en liet slopen met behoud van de kelders. De ontwerper van de nieuwe grote woning is niet gekend, maar we durven dit toeschrijven aan ofwel Jean-Brunon Rudd (1792-1870) of aan Jean-François van Gierdegom (1760-1844). Dit 19de-eeuwse huis 'spreekt' een duidelijke taal, zowel in stijl, ornament als structuur. Deze representatieve architectuur onderlijnt de levensstijl die de high society er in het vroeg 19de-eeuwse Brugge op nahield. Klasseverschillen werden zonder schuldgevoelens tentoongespreid.

De monumentale gepleisterde voorgevel, ongeveer 20 meter lang, is drie bouwlagen hoog en zes travéeën breed. De rechthoekige vensters hebben geprofileerde omlijstingen. De poorttravee is als risaliet uitgewerkt en benadrukt door een portiek met Ionische zuilen. Deze draagt het balkon met een sierlijk empirehek. De koetspoort is rondboogvormig en afgewerkt met een waaivormig bovenlicht. De boogzwikken zijn versierd met een lauwerkrans met strik, ornament dat ook in het interieur wordt teruggevonden.

De wanden van de koetsenpoort zijn geritmeerd met rondboognissen. In de linkerwand is de middelste nis dieper en ligt in de as van de centrale toegang tot het huis. Onmiddellijk gaat de aandacht naar het tuinpaviljoen op het eind van het perceel, aan het water.

In de inkom springt de prachtige monumentale, keizerstrap in het oog. De rechte middentrap deelt zich op halve hoogte in twee zijtrappen, zodat langs twee kanten de grote overloop op de verdieping kan bereikt worden. De trap is gelegen binnen een halfcirkelvormige wand. De sierlijke mahoniehouten trappalen en leuning zijn verzorgd afgewerkt en zo ook de treden. De

bevloering in de centrale benedenhal bestaat uit witmarmeren tegels met een zwartmarmeren omranding. Alle benedenruimtes geven uit op de hal. De twee salons aan de straatzijde zijn op Open Monumentendag te bezoeken. Ze zijn in een zuivere neoclassicistische stijl aangekleed met sierlijke friezen en schouwen en schouwboezems. De spiegels beïnvloeden de ruimtewerking.

De achtergevel is veel eenvoudiger afgewerkt dan de voorgevel. De poorttravee is opvallend door de koetsenpoort, waar een ingewikkeld spel van roedenverdeling voor een bijzondere lichtinval zorgt in de doorgang. De uitbouw dateert uit 1927, naar een ontwerp van Jos Viérin.

Het huis werd begin de jaren 1990 gerestaureerd en sindsdien behoedzaam en met zorg onderhouden.

Aan de Groenerei op het einde van de tuin bevindt zich het achthoekige paviljoen afgedekt met een leien koepeldak en bekroond met een smeedijzeren bol met windwijzer. Dit theehuis vertolkt in steen de levensstijl van de gegoede burgers in de 19de eeuw die ook toen maar al te graag genoten van een kopje thee met zicht op de reie.

De tuin is sober en sluit perfect aan op het paviljoen. De geometrische bloemenperken zijn op twee assen opgebouwd, afgezoomd met buxushaagjes en afgewerkt met een randbeplanting en enkele solitaire heesters (ontwerp Piet Blanckaert).

**11.
JAN VAN EYCKPLEIN 1,
HET TOLHUIS**

**Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur**

**Tentoonstelling 25 jaar de provincie
en haar erfgoed, 25 jaar Open
Monumentendag**

Naar aanleiding van 25 jaar Open Monumentendag blikt de provincie West-Vlaanderen terug op de rol die ze de afgelopen kwart eeuw in de zorg voor het West-Vlaamse erfgoed heeft gespeeld. 25 initiatieven en realisaties uit de voorbije 25 jaar worden met documenten, foto's, film en voorwerpen kort toegelicht.

Spilfiguur: Alfons De Poorter

Alfons De Poorter is op 15 januari 1871 in Brugge geboren en er op 19 februari 1939 gestorven. Hij liep school aan het Sint-Lodewijkscollege, koos voor een opleiding als priester en studeerde aan het seminarie. Twee van zijn broers werden eveneens priesters, één werd Broeder van Liefde en zijn twee zussen traden in het klooster.

Zijn bijnaam in Brugge was 'de stenen bisschop', mogelijk omwille van zijn niet te vrolijk uitzicht (en wellicht was hij niet erg toegankelijk- net als zijn bibliotheek toen). Hij stierf tijdens het opdragen van de mis bij de zusters van Sint-Vincentius in de Langestraat.

Hij werd tot priester gewijd in 1894 en studeerde af als doctor in de letteren en wijsbegeerte aan de Katholieke Universiteit van Leuven. Nog tijdens zijn opleiding tussen 1892 en 1896 werd hij privéleraar bij de familie Ronse in Gistel (de familie van schepen Alfred Ronse, die nauw met de geschiedenis van de monumentenzorg in Brugge is verbonden). Na het afstuderen werd hij leraar retorica in Kortrijk (1900-1906) en principaal van het college in Tielt (1906-1908), een functie die hem niet lag. Hij koos bewust voor de aanstelling als stadsbibliothecaris in Brugge vanaf februari 1908 en volgde Gustaaf Claeyss op. Het was een verrassing dat een priester met goedkeuring van het bisdom voltijds bibliothecaris, dus stadsambtenaar, kon worden. Dat gaf hem de kans zijn grote interesse, het wetenschappelijk werk, verder te zetten. Hij was de eerste stadsbibliothecaris die in het Tolhuis onderdak vond en er de stadsbibliotheek ontwikkelde.

Hij legde een dubbele fichier aan op auteursnaam en op onderwerp (het fichiermeubel zou nog aanwezig zijn in de huidige Biekorf bibliotheek). De Poorter schreef studies over de geschiedenis van Brugge en gaf middeleeuwse Latijnse teksten van de bibliotheekcollectie uit. Belangrijk was zijn erg gewaardeerde herwerkte catalogus van de handschriften in stadsbezit, aangevuld met nauwkeurige beschrijvingen. Hij was bestuurslid van het Genootschap voor Geschiedenis in Brugge vanaf 1916 tot aan zijn dood.

Het stadsgebied rond het Tolhuis was met het oog op de groeiende handelsactiviteiten van de toenmalige haven aangelegd en bebouwd vanaf 1200. Schepen kwamen Brugge binnen via de Langerei en de Spiegelrei, en handelaars zochten op deze plaats een plek om een woning met ruime opslagplaats op te trekken. De kern van het Tolhuiscomplex bestaat uit twee 13de-eeuwse woonhuizen. Het grootste bakstenen huis, het latere Tolhuis (en wat zich nu achter de natuurstenen puntgevel bevindt) is ongeveer 20 meter diep en 7 tot 8,4 meter breed. Dit huis was volledig onderkelderd en de halfondergrondse kelder was vanaf de straat toegankelijk via twee trappen. In de nu gedempte kelder is een trechtersvormige put teruggevonden met daarin resten van aardewerk die rond 1200 te dateren zijn. Boven het kelderniveau was het huis verdeeld in een voorhuis (9 meter diep) en een achterhuis (11 meter diep). In het achterhuis bevond zich een zaal van 7 meter hoog, verlicht door drie kruisvensters in elke zijgevel. De verdieping daarboven was 3 meter hoog. Het voorhuis telde twee verdiepingen.

Het tweede huis (het latere huis *'t Heylich Graf*), nu het hoekhuis, was veel kleiner. Het was 12 meter diep en 7,5 meter breed. De voor- en achtergevel van dit eveneens 13de-eeuwse pand zijn volledig verdwenen. In de zijgevels zijn wel sporen van rondboogvensters teruggevonden. Ook dit huis had een halfondergrondse kelder waarvan het parement aan de straatkant bestond uit Doornikse kalksteen. Koopmanshuizen hadden grote kelders en ruime gelijkvloerse verdiepingen waar de goederen werden gestapeld. De woonvertrekken waren op de verdieping ingericht. Het grote huis is in de 14de eeuw drastisch

verbouwd. Toen was de Grote Tol er al ingericht. De familie Van Luxemburg die vanaf 1470 de Grote Tol in handen had, liet het bestaande trapgebouwtje optrekken, evenals de natuurstenen gevel die toen nog uitgewerkt is als een hoge schermgevel, zoals te zien is op de kaart van Marcus Gheeraerts (1562). Het Rijkepijndershuisje zou eveneens rond 1470 zijn gebouwd en 't Heylich Graf na 1478.

In het begin van de 16de eeuw werd het huis nogmaals verbouwd. Een van de zijmuren van het oude stenen handelshuis is toen vervangen door een zuilenrij, oorspronkelijk waarschijnlijk door houten wanden met poorttoegangen afgesloten. Dat vergemakkelijkte de circulatie van de goederen die in het Tolhuis aan- en afgevoerd werden. De huidige onderbouw met de twee grote poortopeningen is toen tot stand gekomen. De schermgevel is in de 17de eeuw gewijzigd in een puntgevel.

Het Tolhuis werd als kantoor gebruikt waar invoerbelasting werd bepaald op de producten die Brugge via de

interregionale en internationale handel bereikten. De belasting of de tol kon in principe enkel door de vorst geheven worden maar vaak schonk hij dat recht in concessie aan een privé-persoon als gunst maar ook tegen betaling.

Terwijl de natuurstenen voorgevel van het Tolhuis nog vrij authentiek oogt (de gevel is in 1877-1881 gerestaureerd door stadsarchitect Louis Delacenserie), is bij het bezoek aan het interieur duidelijk dat de verschillende functies heel wat sporen hebben nagelaten. De grote benedenzaal is afgedekt met 19de-eeuwse troggewelven. Het Pijndershuisje is in 1877 volledig gereconstrueerd, evenals het trapgebouwtje met het wapenschild.

Bemerk aan de voorgevel de fraaie smeedijzeren lantaarn die dateert van 1878, het uurwerk en het nisje met bronzen klokjes helemaal bovenaan in de punttop. Louis Delacenserie bouwde achter de natuurstenen gevel een nagenoeg volledig nieuw gebouw dat moest dienen als stadsbibliotheek (die tot dan was ingericht geweest in de gotische zaal van het Stadhuis). In 1889 was de benedenverdieping bovendien ingericht als brandweerkazerne en dit bleef zo tot in de jaren 1960. Nadien werd die benedenruimte ingericht als uitleenbibliotheek en discotheek.

De Openbare Bibliotheek verhuisde in 1986 naar de Kuipersstraat en het gebouwencomplex stond jarenlang leeg. Het Provinciebestuur kocht het gebouw op 29 juni 1995 en zorgde voor een restauratie en een passende functie.

In oktober 2001 opende de Provinciale Bibliotheek en het Documentatiecentrum West-Vlaanderen (PBD) haar deuren in het volledig gerenoveerde tolhuis.

Naast de bibliotheek is er het Provinciaal Informatiecentrum en Infopunt Europa ingericht. Het Tolhuis werd als locatie gekozen om de bibliotheek zichtbaarder te maken voor het publiek. Voorheen was de collectie ondergebracht in het provinciaal administratief centrum Boeverbos.

De PBD is een gespecialiseerde bibliotheek met vier afdelingen elk met een specifieke collectie: welzijnszorg, wetgeving en administratie, toneelwerken en West-Vlaanderen. De collectie over West-Vlaanderen is het uitgebreidst en bevat naast boeken, kranten en tijdschriften ook heel wat beeldmateriaal. Met de opbouw van dit fonds werd gestart in 1963. Bedoeling is dat de PBD fungeert als bewaarbibliotheek voor documentatie over West-Vlaanderen en de gemeenten die er deel van uitmaken. Er is een schat aan materiaal over het politieke, sociale en culturele leven. De bibliotheek verzamelt in hoofdzaak werken verschenen sinds het ontstaan van de provincies.

12. KASTEELDREEF, HET FORT VAN BEIEREN

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Rondleidingen
zaterdag om 14.00 uur,
zondag om 10.00 uur, 14.00 uur en
16.00 uur die vertrekken aan het
infobord aan de ingang.

Spilfiguur: Maximiliaan van Beieren

Maximiliaan II Emmanuel van Beieren

is in München geboren op 11 juli 1662 en er gestorven op 26 februari 1726. Hij was de keurvorst van Beieren en de laatste gouverneur-generaal van de Spaanse Nederlanden (1691-1706). Hij had als bijnaam 'de Blauwe keurvorst' omwille van de kleur van zijn wapenuitrusting. Hij werd opgeleid tot een talentvol krijgshere die zijn talent kon bewijzen bij het beleg van Wenen door de Turken (1683) en de slag van Mohács (1687) waar de opmars van de Ottomaanse Turken in Europa een halt werd toegeroepen. In de Spaanse successieoorlog (1701-1713) koos hij de zijde van de Fransen.

Hij trouwde een eerste maal in 1685 met Maria Antonia, dochter van keizer Leopold I, een zeer ongelukkig huwelijk. Zijn vrouw stierf bij de geboorte van hun eerste kind en Maximiliaan hertrouwde met Teresa Sobieska, dochter van de koning van Polen. Wat hem grote perspectieven bood. Zijn zoon Karel Albert besteeg de Duitse keizerstroon (1742 - 1745).

Uit het persbericht van de Provinciebestuur van 14 november 2012:

Begin november 2012 ging de Provincie West-Vlaanderen van start met inrichtingswerken op het provinciedomein 'Fort van Beieren' (Koolkerke/Brugge). De werken dienen om de onderdelen van het fort beter herkenbaar te maken voor bezoekers en omvatten onder andere de herbouw van het noordelijke bastion, het herstel van de walgrachten en de aanleg van nieuwe wandelpaden.

Op basis van historische plannen en archeologisch onderzoek wordt nu dus één vierde van de militaire vesting waarheidsgetrouw herbouwd en herkenbaar gemaakt. De Provincie grijpt deze gelegenheid ook aan om ook het historische huishoudelijk afvalstort op het domein te saneren.

De werken worden uitgevoerd door aannemer RTS bvba uit Zedelgem voor een bedrag van 932.091,82 euro en zullen, afhankelijk van de weersomstandigheden, wellicht afgerond zijn tegen eind juni 2013. Ze worden begeleid door RAAKVLAKE, de intergemeentelijke archeologische dienst voor Brugge en Ommeland. De sanering van het huisvuilstort gebeurt onder toezicht van de bodemsaneringsdeskundigen van de firma Unversoil uit Wingene. Daarna worden informatiemodules geplaatst en zal de Provincie nieuwe bomen aanplanten, in overleg met de stad Brugge. De gedeeltelijke heraanleg van het Fort van Beieren kadert in het Interreg IVA-project 'Forten en Linies in Grensbreed Perspectief' en krijgt de financiële steun van Europa via het 'Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO)' en 'Grensregio Vlaanderen-Nederland'. Omdat het Fort van Beieren bovendien deel uitmaakt van de groene fietsgordel rondom Brugge, financiert de Vlaamse overheid ook mee in het project.

Wegens de harde winter hebben de geplande werken vertraging opgelopen. De reconstructie van het noordelijk bastion zal deze zomer zijn afgewerkt. De beplantingswerken volgen in het najaar en pas in 2014 zal de 'noordelijke bastion' worden ingelopen. Gekruid met de geschiedenis van de plek en de verrassing van de gedeeltelijke reconstructie wordt een bezoek aan dit stuk groen erg goed onvergetelijk.

Het verhaal

Op 1 november 1700 overleed de ziekelijke Karel II, de laatste Spaanse Habsburger en vanaf 1665 heerser van het uitgestrekte Spaanse rijk, waartoe de Zuidelijke Nederlanden, verschillende Italiaanse landsgebieden, de vele kolonies in Zuid- en Midden-Amerika en ook de Filippijnen behoorden. Lodewijk XIV had al lang zijn oog op de Spaanse gebieden laten vallen. Door zijn huwelijk met een zuster van Karel II maakte hij via zijn kinderen aanspraak op de Spaanse erfenis. Maar ook de Duitse keizer Leopold I, eveneens met een zuster van de Spaanse koning getrouwd, zag een van zijn zonen als opvolger.

In zijn testament laat Karel II het Spaanse rijk na aan de 17-jarige Filips van Anjou, de tweede kleinzoon van Lodewijk XIV, met als voorwaarde dat de nieuwe Spaanse vorst moet verzaken aan de Franse troon. Zo niet zou de jongste zoon van de Duitse keizer, de 15-jarige aartshertog Karel, de Spaanse troon bestijgen.

De Zonnekoning leek de wens van de overleden monarch te respecteren maar bekrachtigde nog geen maand later de aanspraken van zijn kleinzoon op de Franse troon. In februari 1701 trokken de Franse troepen de zuidelijke of Spaanse Nederlanden binnen. Zonder bloedvergieten werden de barrièregarnizoenen aan de Franse grens overrompeld en de Nederlandse troepen naar huis gestuurd. De republiek der Verenigde Nederlanden, Engeland en de Duitse keizer konden onmogelijk een dergelijke aantasting van het Europees evenwicht dulden en vormden met enkele andere staten, waaronder Denemarken, Savoie en Portugal een Grote Alliantie

tegen Frankrijk en Spanje die op de steun konden rekenen van de Zuidelijke Nederlanden en enkele kleine Duitse staten als Keulen en Beieren.

Op 20 februari 1701 arriveerden de Franse troepen in Brugge. Dezelfde dag kregen ze versterking van Spaanse soldaten. Hun wens was Brugge uitbouwen als belangrijke garnizoensstad waar jaarlijks 5000 à 6000 soldaten konden kazerner. De Fransen stelden wel snel vast dat zowel de Brugse fortificaties als de forten in de grensstreek met de republiek der Verenigde Nederlanden dringend moesten worden hersteld: het Sint-Donaasfort in Lapscheure, het Isabellafort in Sint-Anna-ter-Muiden, het Fort Lapin aan de Handelskom en de Cantelmolinie.

De Franse vestingbouwkundige Vauban kwam persoonlijk de Brugse stadsversterkingen onderzoeken en tekende in 1702 plannen om deze grondig te verbeteren. Het ontwerp is nooit verwezenlijkt wegens te duur. Er werden wel herstellingswerken uitgevoerd, nieuwe palissades opgericht en enkele stenen wachthuizen gebouwd. Het vervallen Fort Lapin werd opnieuw in gebruik genomen.

Met 800 pioniers, soldaten van de genietroepen, werd een legerkampement in Koolkerke vanaf 1703 omgebouwd tot een stervormig fort. Het nieuwe fort bestond uit een hoofdwal van enkele meters hoog, steil opgeworpen en met graszoden bedekt, omgeven door een

gracht. Vier bastions (uitspringende gedeeltes) en zeker een ravelijn (hoekig bolwerk dat diende tot dekking van een stuk wal) moesten de verdediging verzekeren. Het ravelijn is nu gekend onder de naam 'Eiland' en herkenbaar in het landschap. Het geheel was nogmaals omringd door een buitengracht. In het Fort van Beieren zijn geen gebouwen opgetrokken. De soldaten bivakkeerden er in houten barakken en tenten. Het Fort heeft als verdedigingpost nooit zijn efficiëntie kunnen of moeten bewijzen, want het is nooit belegerd, maar het is wel in gebruik gebleven tot na de Oostenrijkse successieoorlog in 1748. Het fort is na W.O. II een tijdlang als stort gebruikt. Een gedeelte van de omwalling veranderde in een vuilnisbelt en dit tot in 1970. In 1976 werd deze merkwaardige site beschermd en in april 1998 aangekocht door Provincie West-Vlaanderen met

de onmiddellijk aanpalende gronden, ruim 26 hectaren natuurgebied. Het is de afwisseling van bos, open ruimten (die verwijzen naar de oorspronkelijke functie), wateroppervlakten (de walgracht en de vijver) en de hoge berm die de site bijzonder aantrekkelijk maken. In het bos staan oude marilandicapopulieren, zomereiken, essen en beuken. Verder zijn naargelang het seizoen zevenblad, kleeftkruid, grote brandnetel, keverorchissen, daslook, heksenkruid en nagelkruid lager bij de grond te ontdekken. Ter hoogte van de noordelijke walgracht herkennen natuurliefhebbers zwarte elzen, berken en wilgen waartussen pinksterbloemen, pluimzegge, wolfsfoot en gele lis groeien. Daarenboven is vastgesteld dat enkele opmerkelijke broedvogelsoorten hier nesten, zoals de wielewaal, de groene specht, de bergeend, de spotvogel, de

sperwer en de torenvalk.

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Alice Dhondt

Promotie 1911 met Alice op de eerste rij (vijfde van links)

GO

Mes très Chers Parents ...

Alice Dhondt werd geboren in Blankenberge op 2 februari 1892 als oudste van vier meisjes in een bijna Victoriaanse familie. Vader, vroeg weduwnaar, hertrouwde met zijn schoonzus. En niet alleen zou geen enkele van de zussen zelf ooit trouwen, er kwam zelfs nog een tante Anna in huis inwonen. Maar in dat zeer traditionele milieu genoten de zussen één groot voordeel: hun vader August was onderwijzer. Zelf afkomstig uit een eenvoudig gezin uit Nieuwmunster, hechtte hij groot belang aan de opvoeding en de studies van zijn dochters. En zo trok Alice naar de rijksnormaalschool in Brugge; het feit dat de grootouders vanop de kansel voor ketters waren uitgescholden omdat ze hun zoon in Brugge hadden laten studeren, en niet in het katholieke Torhout, speelde daar zeker een rol in. Op internaat - zoals gebruikelijk in die tijd was ze maandenlang weg van huis - schreef ze honderden brieven, een gewoonte die ze ook in haar latere leven zou volhouden. Soms in het Frans, soms, minder vaak, in het Nederlands, vertelde ze over de vriendinnen, de leraressen, de "devoirs", de gechaperonneerde wandelingen ... Ze besprak wat er nodig was aan kleding en boeken, want dat moest elke week in een mahoniehouten koffertje door een voerman bezorgd worden. Moeder Valentine stopte er ook kleine verrassingen in: wat chocolade, een nieuw paar handschoenen. Vader beantwoordde trouw elke brief, dikwijls nog dezelfde dag, informeerde naar haar studie en werk, maar ook naar haar gezondheid, raadde de buitenlucht aan, lectuur en ontspanning. En

doorheen deze formele briefwisseling uit het begin van vorige eeuw blijkt een echte genegenheid en wederzijdse bezorgdheid. Ze studeerde af in 1911 en zou later, na een voortgezette opleiding in Luik, de eerste directrice worden van de Nederlandstalige meisjesnormaalschool in Leuven waar ze in de jaren 1930 ging wonen. En tante Anna verhuisde mee, als gezelschap... Vanuit Leuven schreef Alice opnieuw lange brieven naar het thuisfront. Geen onschuldige meisjesverhalen meer, maar sombere berichten over de prijs van steenkool en de rantsoenering. Haar brief van 5 september 1939 begon zo: "'t is dus aan den gang, het vreselijke, waarvoor we reeds jaren vreesden. Iedereen weet hoe het begonnen is maar niemand weet hoe het zal eindigen.". Alice Dhondt stierf in 1965 in Blankenberge, terug in het ouderlijk huis, omringd door haar zusters.

Francine Geldof

De voormalige Brugse rijksnormaalschool werd door tijdgenoten als het meest creatieve en waardevolle architectuurproject van stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909) beschouwd. Een zienswijze die vandaag nog steeds kan beaamd worden.

Op 1 juni 1879 startte de bouw van de monumentale school en in het voorjaar van 1883 waren de gebouwen in gebruik. Koninklijke en ministeriële besluiten van 1881 gevolgd door uitvoerige ministeriële onderrichtingen vroegen nadrukkelijk een goede organisatie en aangepaste leerplannen aan de normaalscholen in België. De directeur kreeg opdracht de onderrichtingen goed na te volgen. Er werd onder meer uitdrukkelijk gesteld dat de fysieke conditie van de leerlingen goed moest zijn: *Les soins de propreté du corps et des vêtements chez les élèves, l'usage régulier de bains, la nécessité des exercices physiques appellent toute la sollicitude du directeur. Il est de son devoir de défendre l'immobilité absolue et l'étude pendant les récréations, de favoriser les jeux de mouvement, et d'amener tous les normalistes à pratiquer un système de gymnastique rationnelle, avec goût, suite et régularité* (de directeur moet ervoor zorgen dat de leerlingen hun lichaam en kledij proper houden, dat ze regelmatig een bad nemen en aan fysieke oefeningen doen. Hij moet elke immobiliteit vermijden. Tijdens de speeltijden mag dus niet gestudeerd worden, maar moeten de leerlingen bewegen. Fysieke spelen moeten aangemoedigd worden en de normaalschoolstudenten moeten aan gymnastiek doen). Een turnzaal was dus zeker een onontbeerlijke ruimte voor de school. Dat heeft men in Brugge letterlijk en met een originele architectuur geïnterpreteerd.

Door politieke strubbelingen werd de Brugse rijksnormaalschool al in 1888 omgevormd voor meisjesstudenten. De jongens die onderwijzer wilden worden moesten vanaf dan naar Gent. De eerste (mannelijke) directeur E.-J. De Geynst en een deel van zijn leerkrachten werden naar Gent gemuteerd. In Brugge startte men met een volledig vrouwelijk team met de Brugse Augusta Lebrocqquy als

directrice. Léontine Detienne kreeg naast aardrijkskunde, handel, tekenen ook lichaamsopvoeding onder haar bevoegdheid.

De meisjesstudenten kregen een fraai en goed uitgeruste turnzaal ter beschikking.

Het gebouw op rechthoekig grondplan meet 16 m x 31,5 m (ca. 515 m²).

De rijke bakstenen buitenarchitectuur van de turnzaal doet denken aan deze van een kapel door de voorgevel met het groot driedelige venster. Dit wordt nog extra geaccentueerd door het roosvenster (dat naar de religieuze architectuur verwijst, maar ook te zien in de tuingevel van het Provinciaal Hof, eveneens van Louis Delacenserie), opgevuld met maaswerk in een laatgotische vormgeving. De natuurstenen elementen die voor extra accenten zorgen in de gevel zijn ook met laatgotische vormgevingselementen versierd. De raamopvullingen in de centrale vensters zijn in een zeldzame, neogotische stijl. Via een natuurstenen trap en de tudorboogpoort kom je de turnzaal binnen.

In het interieur zijn de dennenhouten constructie-elementen overweldigend. De open dakconstructie lijkt een vereenvoudigde miniatuurversie van deze van de 14de-eeuwse schuur van Ter Doest in Lissewege. De geraamde kostprijs voor deze unieke turnzaal bedroeg 65.729,11 frank. Een niet gering bedrag. De houten kleedhokjes en toestellen zijn nog origineel.

De turnzaal van de rijksnormaalschool werd, net zoals de rest van de school, ontworpen in een neogotische vormtaal. In 1883 werd de bouw van de school voltooid en in 1884 kon de school in gebruik genomen worden. Sinds 1877 was gymnastiek een verplicht vak in het normaalonderwijs en vanaf 1879 werd dit ook verplicht in het lager onderwijs. De legerkapitein Guillaume Docx werkte een gymnastiekprogramma uit dat geschikt was voor de scholen. Voor de oefeningen maakte hij onderscheid tussen verschillende graden en er werd een apart programma voor jongens en meisjes opgesteld. Gebaseerd op deze programma's stelde Docx regels op voor de bouw en inrichting van turnzalen. Deze regels werden door de regering overgenomen voor het rijksonderwijs. De negentiende eeuw was een rationele eeuw, waarbij voor bijna alles voorschriften bestonden. Voor het ontwerpen van deze turnzaal heeft Delacenserie nauwgezet de regels gevolgd.

De afmetingen van de turnzaal in Brugge (16m x 31,5m) komen overeen met de voorschriften voor een turnzaal bij een rijksnormaalschool voor jongens. Net zoals in deze voorschriften had de zaal twee ingangen (vooraan en achteraan) die voldoende breed waren opdat twee leerlingen er tegelijk konden doorgaan. De parketvloer was het meest geschikt om op te oefenen. Omdat de turnzaal ook moest kunnen dienen als feestzaal bij prijsuitreikingen en voorstellingen, moest er ook een balkon voorzien worden. Het publiek kon daar dan zitten zodat ze de leerlingen niet zouden storen tijdens oefeningen of voorstellingen. In deze turnzaal zijn er individuele houten

kleedkamers voorzien langs de wanden op het balkon. In de voorschriften stond ook vermeld dat er best voor een open dakconstructie in hout kon gekozen worden, zodat toestellen en turnbenodigdheden aan deze constructie konden bevestigd worden. De turnzaal in Brugge heeft een indrukwekkende dennenhouten dakconstructie. In de regels werd zelfs de plaatsing van de toestellen in de zaal voorzien. In de turnzaal is nog een aantal van deze oude toestellen bewaard gebleven, zoals de knotsen (nu in de hoeken van de zaal), de ladders (oorspronkelijk tegen het balkon geplaatst) en de touwen die aan de zuilen van het balkon bevestigd zijn. In 1908 werd door de regering het Zweedse gymnastieksysteem als officieel systeem voor de gymnastiek goedgekeurd. Dit had als gevolg dat er andere toestellen nodig waren en dit valt ook op in de turnzaal. Zo zijn de klimrekken die tegen de zijwanden bevestigd zijn en de Zweedse banken typische Zweedse toestellen. De turnzaal in Brugge heeft in de loop van de tijd slechts weinig veranderingen ondergaan. Enkel in de jaren 1930 vond een constructieve ingreep plaats. Vanaf dan was het verplicht om bij turnzalen van scholen ook douches te voorzien. De kelder werd verbouwd en er werden een hele reeks douchecellen geïnstalleerd. Hierdoor kreeg de zijgevel ook een extra rij ramen op het niveau van de kelderverdieping zodat er natuurlijk licht kon binnenvallen. Achteraan de zaal werd de tweede ingang van het gebouw gesloten en werd een traphal bijgebouwd. Daardoor waren de kleedkamers op het balkon bereikbaar vanuit de kelder met douches. Dat de douches in verbinding

zouden staan met de kleedkamers was een van de voorwaarden in het nieuwe besluit.

Eva Bouton, studente kunstwetenschappen KULeuven

De turnzaal wordt nog voor haar oorspronkelijke functie gebruikt en en soms ter beschikking gesteld voor bepaalde evenementen. De akoestiek is er uitstekend, het decor prachtig.

GO

R BO G U

Open op zondag 8 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur

Spilfiguur: Maurice De Meester

Maurice De Meester werd in Gent geboren op 11 januari 1890 en stierf in Brugge op 12 mei 1965. Hij studeerde nog aan de Gentse Academie als soldaat van de 'Compagnie Universitaire' tussen 1910 en 1912 en combineerde zo zijn studies met zijn militaire dienstplicht. Daarna werkte hij bij Gentse aannemers. In 1914 werd hij oorlogsvrijwilliger. Hij vluchtte tijdens W.O. I naar Nederland, nadat hij zwaar gewond was geraakt. Daar kwam hij in contact met architecten die zijn architectuurvisie sterk zullen beïnvloeden. Na de oorlog werkte hij enkele jaren bij architect L. Reynvoet in Doornik, maar op aandringen van zijn legervriend dokter Louis De Winter komt hij in 1921 naar Brugge en vond hij werk bij architect Lucien Coppé.

Hij was getrouwd met Bertha Van de Weghe (1890-1974). In onze stad ontwierp De Meester uitzonderlijk mooie gebouwen in modernistische stijl, waaronder het kantoorgebouw van de voormalige K.N.G.S.F (1925-1930). Ook de verrassende en unieke huizenrij in de Stokersstraat, eveneens voor rekening van de Gistfabriek, is door hem ontworpen. Daarnaast bouwde hij woningen aan de ringlaan en ook het prachtige huis Campers in de Julius en Maurits Sabbestraat. Na de bouw van de rotonde van de Sint-Jozefskliniek in 1933 specialiseerde De Meester zich in ziekenhuisarchitectuur (bijvoorbeeld het zeepreventorium in De Haan en de ziekenhuizen van Geraardsbergen en Beveren-Waas). Ook in Assebroek, Sint-Andries en Sint-Kruis bouwde hij interessante woonhuizen. Maurice De Meester was voorzitter van de Bouwmeesterskring van West-Vlaanderen. In 2008 werd n.a.v. het thema modernisme een themawandeling rond Maurice De Meester en zijn tijdgenoot Maurice Vermeersch georganiseerd, die op ruime belangstelling kon rekenen en een verrassend beeld gaf van deze architect.

Op 13 april 1897 nam de Nederlandse Gist- & Spiritusfabriek uit Delft de stokerij en de gistfabriek van Jules Verstraete en Co aan de Komvest officieel over. Na de overname werd voor het productieproces overgeschakeld naar het Nederlands model en in 1914 werd het Brugse bedrijf de grootste gistproducent van België. Door de neutraliteit van Nederland kon

het bedrijf tijdens W.O. I verder werken. De Brugse directeur Paul Van der Haert is bovendien consul van Nederland (later opgevolgd door zijn broer Jean). Na de oorlog gaan de bouwactiviteiten onverminderd verder. Er wordt een nieuwe fabriek in een modernistische stijl (de Nieuwe Zakelijkheid) opgetrokken naar het ontwerp van de Hollandse ingenieur Victor Jockin. Op de hoek van de Komvest en de Wulpenstraat trekt men in 1925-1926 een nieuw, ruim kantoorgebouw op naar plannen van de

Brugse architect Maurice De Meester. De buitenarchitectuur sluit aan bij de Nieuwe Zakelijkheid van het (in 1985 gesloopte) fabrieksgebouw. Het interieur is een fraai voorbeeld van de in Brugge zeldzame art-decostijl.

In 1925 krijgt architect Maurice De Meester inderdaad de opdracht om een nieuw kantoorgebouw te ontwerpen. Het is zijn eerste belangrijke opdracht. Hij doet dit in een voor Brugge eerder 'vreemde' stijl, maar perfect kaderend met de toen nieuwe fabrieksgebouwen errond. Het is duidelijk dat het verblijf in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog architect De Meester sterk heeft beïnvloed. De expressionistische baksteenarchitectuur van de Amsterdamse school (de Nederlandse variant van de art deco) heeft in dit ontwerp als inspiratiebron gefungeerd. In- en uitspringende delen van de gevel, sierlijke metselverbanden, muurpijlers die boven de dakrand uitsteken, gecompliceerde deur- en vensteropeningen, de voornaamste karakteristieken van de Amsterdamse school, zijn bij dit kantoorgebouw terug te vinden.

Het bakstenen gebouw is twee bouwlagen hoog en de straatgevels zijn sterk gestructureerd door de muurpijlers die boven de dakrand uitkomen. Op de hoeken zijn deze nog extra met siermetselwerk opgebouwd. De hal is als risaliet uitgewerkt, waarbij de ingang door het gebruik van natuursteen en de beglaasde vleugel deur met fraai smeedwerk bijzonder in het oog springt. De zeer hoge (vroegere) kantoorruimte, uiterst links, is duidelijk vertolkt in de buitenarchitectuur mede door de vorm en de hoogte van de vensters.

Een eerste kennismaking met de centrale hal is een verrassing. In deze hal kwamen initieel de burelen van bedienden en directeurs uit. Via een dubbele marmeren bordestrap bereikt men de verdieping die van een loopgalerij is voorzien en is afgesloten met een sierlijke smeedijzeren balustrade. De grijze marmeren wandbekleding, de houten kantoorafsluitingen, de lichtarmaturen en verwarmingstoestellen zijn in één totaalconcept ontworpen en uitzonderlijk goed bewaard. Opvallend is de glazen koepel met geometrische panelen van gekleurd glas, die aan een metalen spant is opgehangen. Een aandenken aan de stokerij Verstraete vormt de lichter aan de trap, die afgewerkt is met een arend en herinnert aan de naam van het bedrijf.

Voor het 50-jarige bestaan van de fabriek in 1947 heeft het personeel aan de directie een kleurig glasraam aangeboden dat op de verdieping op de galerij te bewonderen is. De Brugse en Delftse vestiging zijn er symbolisch als vrouwen afgebeeld. De maker van dit glasraam is de Amsterdammer André Vlaanderen (1881-1955), een veelzijdig kunstschilder die vaak heeft samengewerkt met de Nederlandse architect Eduard Cuypers (1859-1927) en die een eigen atelier had voor decoratieve kunst. Beide mannen realiseren vaak decoratieve onderdelen voor architectuur.

In de aansluitende grote kantoorruimte, die nu voor diverse functies wordt

gebruikt, zijn nog paneeldeuren, oorspronkelijk verlichtingselementen, de metalen roosters van de vloerverwarming en de rolluikkasten uit 1925 bewaard gebleven.

De voormalige Gistfabriek is na de Tweede Wereldoorlog aanzienlijk uitgebreid. De terreinen, aansluitend op de Handelskom zijn daarvoor aangekocht en bebouwd. Een volledig nieuwe fabriek is tussen 1956-1963 gebouwd naar het ontwerp van architect Roger D'helft (1927-1994). In 1967 fusioneerde de N.G.S.F. met Brocades en werd dan N.V. Gistbrocades.

De productie van gist werd in 1970 vervangen door deze van enzymen. Enzymen worden niet alleen gebruikt bij de productie van wasmiddelen, maar voor nog veel meer. Gistbrocades is in 1995 opgekocht door Genencor. Op 1 mei 2005 werd het verworven door Danisco, die op zijn beurt op 19 mei 2011 werd opgekocht door DuPont International. Vandaag is deze Brugse vestiging de belangrijkste Genencor-locatie voor de productie van industriële enzymen en deel van DuPont's Industrial Biosciences Business Unit. Er worden in Brugge 103 personen tewerkgesteld.

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en zondag 8 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Samüel Coucke (1833-1899)

Samüel Coucke is op 1 oktober 1833 geboren en stierf op 7 november 1899. Hij was een belangrijk glazenier en ceramist in de neogotische periode. Samüel en zijn zonen speelden op het gebied van de kunstambachten in Brugge een baanbrekende rol. Hij kreeg zijn vorming als ambachtsman in het atelier van zijn schoonbroer Louis Grossé, bekend galonwever en

goudborduurder op het Simon Stevinplein. Daarnaast volgde hij een opleiding als glazenier in Duitsland en Engeland. In 1859 trouwde hij met Sophie Naert (1828-1899). Samen kregen ze tien kinderen. Zes zonen kregen een functie toebedeeld in het atelier. Coucke verdeelde het werk zoals dit in een middeleeuwse corporatie het geval was en bouwde aan een ideale kunstgemeenschap. Joseph (1859-1941), die architect was, loste de architecturale problemen op bij het plaatsen van glasramen in vensteropeningen. Eloi (1860-1929) en Theophile (1862-1941) ontwierpen glasramen, Henri (1863-1900) en Médard (1868-1940) moesten zorgen voor het inpassen van het glas in het lood en het plaatsen van de ramen. De kinderen werden in een vrome geest opgevoed en trouwden niet of pas laat zodat vader Coucke zijn vooropgestelde 'ideaal' kon bereiken. Georges (1865-1950) was opstandig en verliet het huis om onder meer New York te ontdekken. Later verlieten ook zijn broers Henri en Médard het ouderlijk huis, trouwden en haalden het ongenoegen van hun vader op de hals. Van de vier dochters van het gezin stierven Hortense (1869-1869), Christine (1871-1874) en Julienne (1873-1895, lid van de Congregatie van Onze-Lieve-Vrouw op het Wijngaardplein) als baby of jong. Alice (1876-1918) werd kloosterzuster bij de zusters Jozefienen in de Zilverstraat.

Samüel Coucke was een actief lid van de Brugse (katholieke) gemeenschap. Hij was bestuurslid van het Davidsfonds, van de Vlaamse Broederbond en van de *Cercle Artistique Brugeois*. Daarnaast was hij dismeester van de Sint-Salvatoriekathedraal,

bestuurslid en voorzitter van het Werk van de Behoeftige Ouderlingen, lid van het Broederschap Sacra en van de Katholieke Burgersgilde en medestichter van de Gilde der Ambachten.

Het huis Coucke is in 2008-2009 gerestaureerd en ingericht tot woonhuis met gastenkamers. Recent is ook het presentatie-atelier afgewerkt en ingericht.

In de 19de eeuw werd het huidige huis Korte Vuldersstraat 14 gevormd door de samenvoeging van twee (17de-eeuwse?) huizen, waarvan één zelfs tijdelijk als pensionaat was gebruikt. In 1860 verwierf ceramist en glazenier Samüel Coucke het geheel en verbouwde het tot woning met kunstenaarsatelier. Het hoofdgebouw werd met een verdieping verhoogd en aan de linkerkant uitgebreid met een woongedeelte. In de tuin bouwde hij een oven voor het bakken van glas, ceramiek en porselein. Aan het atelier waren, naast de zonen Coucke, nog een tiental medewerkers verbonden. Het kon dus grote opdrachten aan, maakte publiciteit en nam deel aan verschillende tentoonstellingen.

Het 'presentatie'-atelier, dat achter de eenlaagse straatvleugel opduikt, wordt verlicht door een groot spitsboogvenster met metalen verdeling en onversierde beglazing, dat aan religieuze architectuur doet denken. De straatgevel van het

diephuis is met een beschilderde trapgevel van drie bouwlagen en drie traveeën afgewerkt. De gevelsteen met afbeelding van een lam verwijst, voor zover kon worden onderzocht, niet naar een vroegere huisnaam. Ongetwijfeld speelde de christelijke symboliek van het lam, als symbool van Christus als het Lam Gods, een essentiële rol voor de diepgelovige familie Coucke.

Het interieur van dit huis is merkwaardig door zijn imponerende neogotische (en ook voor Brugge unieke) stoffering in een onvervalste Pugiaanse stijl (naar de Engelse architect A.W. Pugin). In het kleine salon rechts is een schouw met tegeltableau te bewonderen met de voorstelling van Lucas de Evangelist die Maria schildert. Lukas, de patroon van de kunstschilders, refereert naar de artistieke activiteiten van de leden van de familie Coucke. In het linkersalon zijn een neogotische schouw met muurkasten, vloertegels met de afbeelding van een

lam, zoldering met ingewerkte tegels en een deur met briefpanelen bewaard. Dit kleine salon staat in verbinding met de vroegere keuken. Hier is de imposante schouw, met in de schouwboezem het tegeltableau met de afbeelding van Jezus op bezoek bij Martha en Maria, de blikvanger. Die iconografie staat symbool voor het actieve en contemplatieve christelijke leven ten dienste van anderen. Martha is de actieve vlijtige huisvrouw, haar zus Maria van Bethanië personifieert het contemplatieve.

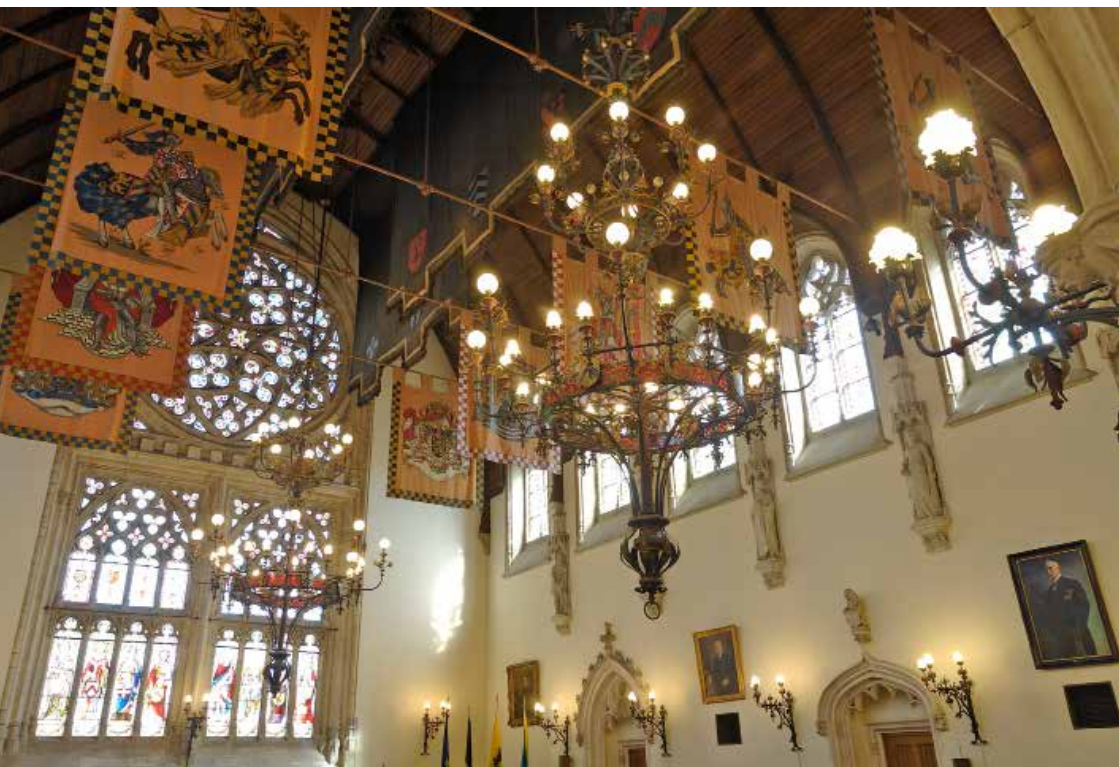
Via een dubbele deur met glas-in-loodraampjes staat die ruimte in verbinding met de eetkamer. Neogotische muurkasten met briefpanelen flankeren de gepolychromeerde schouw. In alle ruimtes van de benedenverdiepingen zijn rijke neogotische sporen bewaard en gerestaureerd. Ook de trap naar de verdieping is uitgewerkt in neogotische stijl.

Het voormalige, net gerestaureerde presentatieatelier, nu ingericht als zitkamer, is een vrij zeldzame getuigenis van de neogotische ambachtelijke bedrijvigheid en artistieke visie van Samüel Coucke. Tegen het hoge spitsboogvenster werden gebrandschilderde ramen gepresenteerd. Het atelier is opgevat als een kapel, met beschoten spitsbooggewelf. Een neogotische haard is versierd met een tegeltableau dat Mozes voor het brandende braambos afbeeldt.

Het huis bleef na de dood van de ouders Coucke eigendom van Joseph en Theophile Coucke en dit tot in 1940. Theophile bleef het atelier leiden tot in 1935. Het huis werd toen gekocht door Joseph Lust (1904-1986) en Laura Wintein. Jozef Lust was directeur van

de Compensatiekas van de Christelijke patroons. Het neogotische interieur was niet langer geliefd en werd 'verstopt' achter valse wanden. De eigenaars in de jaren 1980, de heer en mevrouw Wim De Bondt, herontdekten de waarde en het unieke van het huis en zijn op een bescheiden wijze gestart met de herwaardering en restauratie. De huidige eigenaars werken dit project met liefde af en zoeken verder relictten van de creaties van Coucke.

GO

RUA

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18 uur
en zondag 8 september
van 10.00 uur tot 18.00 uur

Lezingen Jeroen Cornilly en
Ellen Van Impe
(zie verder bij activiteiten)

Spilfiguur: Gouverneur Léon Ruzette

Léon Emmanuel Ruzette is op 20 februari 1836 in Aalst geboren en is op 1 januari 1901 in Brugge gestorven. Léon studeerde rechten in Leuven en werd in 1870 benoemd tot arrondissementcommissaris in Ieper. Hij trouwde in 1864 met Félicie d'Anethan, het nichtje van minister Jules d'Anethan en deed zich opmerken als stemmenwerfer voor de katholieke partij. Gesteund door Jules d'Anethan, vertrouweling van koning Leopold II, werd hij in 1877 tot gouverneur van West-Vlaanderen benoemd (een eerdere poging om hem in Namen tot gouverneur te benoemen mislukte). De liberale regering zette hem op 7 augustus 1878 af omdat ze hem geen "vertrouwen" kon geven. Hij kreeg amper twee dagen de tijd om zijn ambtswoning te verlaten. Ruzette werd dadelijk dé held van de katholieke oppositie die hem op 22 september 1878 een monstербanket met 600 tafelgenoten aanbood. Nog in 1878 werd hij gekozen tot gemeenteraadslid van Brugge en nog in datzelfde jaar werd hij lid van de Confrérie van het Heilig Bloed. Hij deed zich meermaals opmerken bij de verdediging van de katholieke scholen in de heftige Schoolstrijd van 1879-1884. In 1884 werd hij tot volksvertegenwoordiger verkozen maar gaf de voorkeur aan het gouverneurschap. Op 19 juni 1884 werd hij voor de tweede maal benoemd tot gouverneur van West-Vlaanderen. In dat jaar kocht hij ook het huis aan het Sint-Maartensplein 3. Hij hield zich in zijn ambtsperiode hoofdzakelijk bezig met de wetgeving op het onderwijs, de landbouw en vooral op de nieuwe sociale wetgeving. Léon Ruzette was een populaire figuur. Hij was erevoorzitter van het Davidsfonds en

van de Koninklijke Redersmaatschappij van België, van de liefdadigheidskring 'Schild en Vriend' en de *Menschlievende Kring voor Verlatenen Armen*. In 1888 werd hij baron. Hij is bovendien een van de voorvechters van het project Brugge-Zeehaven, een idee dat tijdens zijn ambtsperiode door baron A. de Maere wordt gelanceerd. Het is onder zijn gouverneurschap dat het 18de-eeuwse Provinciaal Hof door brand wordt verwoest en heropgebouwd wordt in neogotische stijl. Léon Ruzette werd als gouverneur opgevolgd door J.B. de Béthune.

Hier op de plaats van het Provinciaal Hof stond van 1285 tot 1789 de Waterhalle, een indrukwekkend gebouw in baksteen en natuursteen, schraags over de Kraanrei. Koopwaar werd eronderdoor in kleine boten aangevoerd, gelost en gestapeld (een reconstructie in 3D is te zien in het Historium). Kort na de sloop van de Waterhalle werd de rei overweld en werd een classicistisch gebouw opgetrokken naar het ontwerp van architect Hubert Dumortier. In het centrale deel van dit bouwwerk richtte het provinciebestuur in 1850 een raadzaal in. In 1878 verwoestte een brand nagenoeg het volledige complex aan de oostkant van de Markt en dit tot een soort 'voldoening' van de voorstanders van de Vlaamse bouwstijl: *tous les amis de notre antique art national ont appris avec une vive satisfaction (au point de vue artistique bien entendu) l'incendie de l'affreuse construction qui sous le nom de Palais du Gouvernement provincial, gâtait si déplorablement l'effet pittoresque de la Grande Place de Bruges (...)* (Le Bien Public, 7 maart 1878). De Franse stijl van het 18de-eeuwse gebouw vond geen genade in de ogen van de toenmalige kunstliefhebbers.

Er werd aangedrongen om een nieuw gebouw op te richten in een 15de-eeuwse gotische stijl. In 1880 werd een akkoord bereikt om de volledige oostkant van de Markt (toch ruim 100 meter) te bebouwen en dit niet alleen met een Provinciaal Hof maar ook met kantoren voor de administratie van Bruggen en Wegen (later dacht men er de gouverneursresidentie in onder te brengen) en lokalen voor de Post en Telegraaf.

Alleen een Brugs architect werd bekwaam en talentvol genoeg geacht om een gebouw van die schaal in een

Brugse gotische stijl te realiseren. Stadsarchitect Louis Delacenserie (1838-1909) en provinciaal architect René Buyck (1850-1923) kregen van gouverneur Theodore Heyvaert de opdracht om de plannen voor het Provinciaal Hof en het Postgebouw te tekenen. Louis Delacenserie was toen bezig met de bouw van de rijksnormaalschool aan de Sint-Jorisstraat. Talrijke ontwerpen werden in even talrijke commissies van tafel geveegd en het duurde tot 1887 voor de Koninklijke Commissie voor Monumenten het ontwerp goedkeurde. De bouwwerken sleepten jaren aan. In 1892 moest de Provincieraad haar intrek nemen in een onvoltooid complex. Het duurde tot 1909 voor de werken in het interieur waren voltooid en tot 1921 voor de drie linkertraveeën waren gebouwd.

De gevelarchitectuur van dit imposante gebouw is beeldbepalend voor het Brugse marktplein. Het gebouw heeft een drie bouwlagen hoge middenvleugel van drie traveeën en twee lagere zijvleugels van twee bouwlagen respectievelijk drie en vier traveeën. Dwars op het voorgebouw staat nog een monumentale achtervleugel. De voorgevel is met Franse kalkzandsteen van Euville bekleed. De inkom wordt beklemtoond door de monumentale trap met open borstwering en de twee gebeeldhouwde leeuwen en lantaarns. De vensters op de beneden- en bovenverdieping zijn gevat in spitsboognissen met maaswerk in de boogvelden. Hoektorentjes, dakkapellen, hogels, pinakels en een opengewerkte balustrade als gevelbeëindiging maken het gotische beeld compleet. Zowel de stadhuisgevel als de gevel van het huis van de heren van Gruuthuse zijn duidelijk als inspiratiebron gebruikt door de architecten. De koperen Sint-Michiel die de centrale punttop van de voorgevel

bekroont, werd in 1904 gemaakt door de Brugse kunstsmit Edward De Vooght (1828-1922) naar een ontwerp van beeldhouwer Gustaaf Pickery (1862-1921). De vergulde L, centraal onder de vorstkam, verwijst naar Koning Leopold II. Ernaast staan de wapenschilden van Vlaanderen en Oud-Vlaanderen.

Louis Delacenserie en zijn medewerkers ontwierpen ook de meubels. Voor de grote raadzaal werden in 1909 drie meubelmakers-schrijnwerkers aangeduid om de tientallen zetels, stoelen, banken en tafels te maken in eikenhout: Leon Mus uit de Noordzandstraat in Brugge, Hippolyte Dewispelaere uit de Westmeers eveneens in Brugge en Jozef Lelan-Declerck uit de Vanden Peereboomlaan in Kortrijk. Voor de benedenzaal hadden René Daled (Wijngaardstraat) en Frans Devriendt (Zilverstraat) uit Brugge ook meubelen geleverd. De meubelbekleding gebeurde dan voornamelijk door het huis Abrams (Academiestraat 1) en later bij Jos Van Heede-Van Wesemael (Steenstraat). Nog voor de eeuwwisseling waren de opdrachten voor de houten afwerking van het gebouw aanbesteed. Zoals: *une grande porte en bois de chêne destiné à clôturer le vestibule et la cage du grand escalier* (600 Belgische frank), *une voûte en bardeaux en pitchpine pour la salle de musée* (5600 Belgisch frank), *plafond avec gîtes et planchettes en chene de la salle des pas perdus* (7000 Belgische frank). De twee meest gebruikte houtsoorten waren Pools eikenhout (voor de bekleding van balken, balksleutels) en Rood Noors Dennenhout voor minder belangrijke onderdelen. Als aannemers voor de binnenafwerking vallen vooral de namen van Louis De Mey uit Sint-Michiels, Ruscart en Verhelle op.

In het Provinciaal Hof kunnen de voorzaal, de vestibule, de vestiaire met de zeer fraaie kapstokken en haardschermen, de grote achterzaal en de trapzaal op de benedenverdieping worden bezocht. Overal zijn koperen en smeedijzeren lusters opgehangen die de ruimtes verlichten. Bemerkt ook de afwerkingen van de eikenhouten deuren met sluitwerk in metaal, de glas-inloodramen, de houten binnenluiken en de wandverlichting. Zowel de met balksleutels versierde eikenhouten balkenzoldering, de rijkelijk met natuursteen voorziene ingangen, het beeldhouwwerk, de deuren, de schouwen en de vloertegels zijn authentiek en typisch voor deze laat-19de-eeuwse stijl. Via de natuurstenen eretrapp is de verdieping te bereiken. Het monumentale achzijdige trappenhuis is een opvallend element in het gebouw. Verschillende natuurstenen beelden verfraaien dit

geheel. Ze stellen Jacob van Maerlant, Jan van Eyck, Lanceloot Blondeel en Jan Brito voor. In het stergewelf dat het trappenhuis afdekt, zijn op de consoles de personen gebeeldhouwd die bij de realisatie van het Provinciaal Hof waren betrokken zoals architect Louis Delacenserie, de beeldhouwers Gustaaf en Hendrik Pickery, de aannemer Hargot uit Antwerpen, architect René Buyck en gouverneur Albert Ruzette.

Een van de opvallendste objecten in het gebouw is de monumentale luchter in smeedijzer in de trappenzaal. De luchter die 15 meter hoog is en 1300 kg weegt, werd in 1909 gesmeed door de toen 82-jarige Edward De Vooght naar een ontwerp van Louis Delacenserie. De Vooght smeedde ook de twee opmerkelijke kroonluchters van de raadzaal op de verdieping. Het zijn meesterwerken. Heel wat liesjes, ranken

en bladeren zorgen voor extra sierlijkheid aan de toch vrij imposante luchters.

Op de bovenverdieping zijn de balkonzaal en de provincieraadzaal te bezoeken. In de balkonzaal valt de monumentale natuurstenen gebeeldhouwde schouw dadelijk op. Daar zijn ook de portretten van gouverneurs te bewonderen. Rechts van de brede middengang bevindt zich de voormalige provincieraadzaal (de provincieraad vergadert sinds 1999 in een nieuw gebouw gelegen bij het provinciehuis Boeverbos in Sint-Andries). Hier trekt vooral het roosvenster met het rijke maaswerk de aandacht van de bezoeker. Het lijkt zo uit de religieuze architectuur geplukt. De ruimte is afgewerkt met een dennenhouten spitsbooggewelf (dit gewelf verbergt een toen 'modern' ijzeren dakspant van hetzelfde type dat werd gebruikt voor

de zolders van de rijksnormaalschool). Verder in de ruimte zijn beelden opgesteld die gezagdragers voorstellen en zijn portretten van de voorzitters van de provincieraad te ontdekken.

Uitzonderlijk kan misschien de merkwaardige zolder voor de feesteditie OMD 2013 worden bezocht. Dit is onder begeleiding en met kleine groepjes bezoekers. Maar dit zou uiteraard een aanrader zijn.

RU

UW-GEN
EL DNTA

B

R

Open op zaterdag 7 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur
en op zondag 8 september
van 14.00 uur tot 18.00 uur

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Jan Pelsers

Jan Pelsers die tussen 1566 en 1575 het eigendom in de Nieuwe Gentweg vorm gaf, werd hij door de stad als geneesheer aangesteld voor de bestrijding van de pest. Hij was een zg. *roodemeester*. In de stadsrekeningen komt zijn naam vanaf 1575 voor *om te*

secouren zieke schamele lieden alzoot gode almachtich belieft heeft dese zyne stede ende den inwonenden van diere te visiteren metter ziecten vanden epidemie. In zijn rode kledij, bekostigd door de Stad, viel hij ongetwijfeld op in het straatbeeld. Ook zijn helpers droegen speciale kledij en hadden een rode *pestestok* bij zich, alsook de priesters die de besmette mensen bijstonden. Naast de personen aangesteld door de Stad waren vooral de zwarte zusters van de Kastanjeboom en de kapucijnen een steun voor de zieken. In 1580 zou de *contagieuse ziecke* in Brugge ontelbare slachtoffers gemaakt hebben. Zij werden in massagraven op het Magdalenaveld buiten de Boeveriepoort begraven. Jan Pelsers bezweek wellicht toen zelf aan de ziekte. In 1583-1584 was de gesel van de *haesteghe ziecke* nog niet voorbij. Er werden toen twee *roode* meesters aangesteld, maar dat belette niet dat *alle kerchoven te cleene wijerden*. De stad werd nog in 1617, 1625, 1632-1638, 1646-1647 en 1665-1667 getroffen door de pest. Tijdens de laatste pestepidemie van 1665-1667 waarbij 1357 mensen stierven, lieten verschillende kapucijnen als hulpverleners het leven. Pater Melchior de Messin was een echte toeverlaat voor de zieken en na de epidemie schonk hij zijn rode pestestok aan het beeld van Maria van de Zeven Smarten in de Sint-Salvatorskerk waar tot vandaag deze stok nog altijd aan de hand van het beeld hangt. Het is tijdens deze laatste pestepidemie dat de Brugse geneesheer Thomas vanden Berghe of Montanus door zijn kordaat optreden een enorm aanzien verwierf (B.S.).

In 1998 werden twee buurpanden (de nrs. 76 en 78) na een decennialang afzonderlijk bestaan samengevoegd en zo werd het statige herenhuis dat Virginie Pecsteen in 1849 zijn uiterlijke vorm gaf (en terug ging op het eigendom Pelsers), grotendeels hersteld. Virginie Pecsteen was de echtgenote van Laurent de Schietere de Loppem.

Het monumentale pand in de Nieuwe Gentweg gaat terug op oudere constructies, dat is zelfs enigszins af te lezen in de ritmering van de gepleisterde lijstgevel. De plek kan bogen op een rijke en boeiende geschiedenis.

Het voormalige Nieuwe Gentweg 76

was vanaf het interbellum ingericht als *hotel Ste Christophe*, en werd in 1926 in het Engels omschreven als een *modern establishment*, dat over een *reading-room* beschikte, *healthy bedrooms* had, een *bath room*, een *large and beautiful garden with shady trees, arbours and summer-sleepingrooms* en zorgde voor *tranquil home-life* en, misschien toch uitzonderlijk voor die tijd, maaltijden serveerde waarbij *vegetarians feel at home*.

De samenvoeging in 1998 gaf aanleiding tot de uitbreiding van de capaciteit van het hotel. Het is bovendien in 2011 in nieuwe uitbating overgegaan en naast een hotelfunctie is nu ook een restaurant uitgebouwd.

Het langshuis is drie bouwlagen hoog, afgedekt met een schilddak en acht traveeën breed. Bij het eigendom hoort een huisje in de Driekroezenstraat 17.

In de tuin staat een twee bouwlagen hoog paviljoen (de zg. *summer sleepingrooms*) dat in 1927 werd ontworpen. Voor Brugge een uniek voorbeeld van zg. cottagestijl, onder invloed van de Anglo-Normandische architectuur, die frequenter aan de kust is terug te vinden.

Op de OMD kunt u de lobby, het Frank Van Ackersalon (huis nr.78 was de woning van burgemeester Frank Van Acker), de ontbijtzaal, een glimp van het restaurant

(ingericht in de vroegere vergaderzaal) en de tuin bezoeken. De stoffering van het hotel is bijzonder sober. In het witte salon vooraan valt de marmeren schouw op met daarboven de schouwspiegel. Het stucwerk is uitgevoerd in een laatromantische stijl en dateert mogelijk uit 1913-1914. De tuin en het paviljoen zijn een bezoek meer dan waard.

De voorgeschiedenis

Op 19 oktober 1566 hadden Jan Pelsers en zijn vrouw Catheline Maertins een huis aan de Nieuwe Gentweg gekocht van de familie Scotis. Jan van Peenen bezat een groot erf ernaast dat hij in 1574 eveneens aan Pelsers zal verkopen. De aankoop in 1566 behelsde een *huus met een plaetse van lande(...) met eene nieuwe peertstalle met ghemeene bornepit (...) metten boomen daerinne staende*. Een beschrijving in 1577 luidt als *eene groote platse van lande twelcke een eestre es rontom in zyn muren(...) met een cleen zomer huuseken int voorn(oemde) eester staende met alle de boomen (...) met een nieuwe poorte in voorn(oemde) eeckhoutstratken* (nu de Werkhuisstraat).

Jan Pelsers bouwde een nieuw groot huis en liet de heester met het zomerhuisje ongemoeid. Na zijn dood in februari 1581, *gedurende de contagieuse ziekte*, zal zijn weduwe het domein met het nieuw gebouwde huis doorverkopen aan Jan Everbout, die het zelf zal bewonen. Vóór 1622 volgden nog zeven eigenaars. Joos Casembroot, heer van Oostwynckel hield het van 1622 tot 1646 in zijn bezit. Casembroot was enkele keren raadslid en schepen van de stad. Na hem werd Maximiliaan van Os, heer van Waterdijk, de nieuwe eigenaar en bewoner; vanaf 1670 tot 1710 werd dat *heer en meester* Joannes Baptist Pijnckel, kanunnik en aartsdeken van Sint-Donaaskathedraal. Zijn erfgenamen zullen het grote eigendom een tijdlang verhuren aan jonkheer Cornelis van Hegelsom. Een van de erfgenamen was Johannes Bonifacius Lem, de proost van de O.-L.-Vrouwekerk. Hij koos om er een tijd zelf te wonen. Leden van de families Lem en Pijnckel lijken handelaars in lijnwaad te zijn geweest. Het huis in de Nieuwe Gentweg

werd in 1708 beschreven als *een huys(...) met brauwerie ende brauwthalam(...) mitsgaders eene ghecalsyde platse logie ende stallijnghe achterwaerts streckende met eene platse van lande ende achter uuytganc daarmede gaende*.

Tussen 1710 en 1762 is het eigendom in bezit van achtereenvolgens Marcus Vleys en zijn neef Pieter Pangaert. De familie Pangaert verkocht het in 1762 aan de familie Pecsteen. Marcus Vleys, die in 1740 stierf, behoorde duidelijk tot de Brugse *beau monde*. Hij bezat vele huizen maar bewoonde wel het pand aan de Nieuwe Gentweg...een *schoon huys ende groote hovinghe*.

Uit de boedelbeschrijving opgemaakt na zijn dood kan afgeleid worden dat Vleys handelaar was en wellicht brouwer. De gekende brouwerij de *Blauwe Arend* aan de Carmersbrug was zijn eigendom. In de tuin in de Nieuwe Gentweg stonden bloemen, waarvan Bavo Huys tekeningen maakte, vóór ze in 1741 werden verkocht, *venditie van de vercochte blommen die gestaen hebben in den hof*.

In 1762 werd Jean-François Pecsteen de nieuwe eigenaar. Hij was advocaat van de Raad van Vlaanderen en raadgever van het Brugse Vrije. In 1754 was hij getrouwd met Françoise Van den Abeele, hij stierf in 1783. Zijn weduwe bleef het huis bewonen met haar kinderen en verschillende dienstmeiden. De zonen studeerden rechten en de ongehuwde dochter Marie bleef er tot aan haar dood in 1849. Haar nichtje Virginie Pecsteen, in 1830 gehuwd met rentenier Laurent de Schietere de Loppem, gaf opdracht om in datzelfde jaar een nieuwe gevel voor het pand te bouwen en het huis wellicht zeer grondig te verbouwen. Er zijn geen tekeningen bewaard van de toestand voor de verbouwing. De familie de Schietere had zes kinderen en gaf onderdak aan enkele familieleden. In 1874 trouwde dochter Ida (1844-1895) met François de Thibault de Boesinghe (1839-1903). Zij kreeg na de dood van haar ouders het huis in bezit. Het echtpaar verbouwde in 1881 de poortdoorgang links van het eigendom.

Kort vóór of na W.O.I werd het pand in twee afzonderlijke woonentiteiten opgesplitst.

Twee bouwaanvragen zijn bewaard. Nieuwe Gentweg 78 (het linkerdeel) werd in opdracht van handelaar Louis De Smedt omgebouwd naar het ontwerp van arch. Amedée Dollé. Nieuwe Gentweg 76 was in 1913 in opdracht van juwelier Juliaan Benninck gewijzigd naar een ontwerp van architect René Cauwe. De familie Benninck zou ook Driekroezenstraat 17 in haar bezit hebben gehad. Huis nr. 76 werd snel een hotel en nr. 78 bleef woonhuis.

Zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Spilfiguur: Louis Minard

GO

RU

Louis Martial Minard is geboren in Gent op 7 juni 1801 en hij is er gestorven op 5 augustus 1875. Een Gentenaar, meer nog een Gents architect mocht niet ontbreken in de lijst spilfiguren voor OMD 2013. Een bijzondere en karakteristieke gevel in de binnenstad, ontworpen door een Gents bouwmeester blijft een zeldzaamheid in de Brugse architectuurgeschiedenis. De haat-liefde verhouding tussen Bruggelingen en Gentenaars is een oud (en leuk om in een klassieke stijl te bestendigen) verhaal.

Minard kreeg zijn opleiding aan de Gentse academie bij Louis Roelandt. Hij ontwierp vele landhuizen, herenhuizen, kastelen maar ook handelshuizen en fabrieken in de Geneste regio. Maar hij bouwde ook kerken in neostijlen. Naast architect was hij ook aannemer-bouwpromotor, politicus (gemeenteraadslid in Gent), promotor van de Vlaamse taal, oudheidkundige en antiekverzamelaar. Zijn naam blijft verbonden aan de Minardschouwburg in Gent die hij in 1847 met eigen middelen bouwde als reactie op de Franstalige opera en schouwburg.

Misschien kreeg hij via de echtgenote van Louis Ryelandt, Rosalie van Na(e)men de opdracht voor het huis in de Oude Burg? Hij bouwde er de nieuwe gevel, de trap en de salons aan de straatkant. Prachtvoorbeelden van het sobere en strenge neoclassicisme.

Huizenonderzoek in 1995 wees uit dat Oude Burg 21 nooit het woonhuis van Pieter Lanchals is geweest. De nieuwe naam was toen echter al toegekend en wordt nu verder gebruikt.

Oude Burg 21 is gebouwd, verbouwd en steeds bewoond door interessante Bruggelingen die een rol hebben gespeeld op het Brugse politieke toneel. De straat was immers altijd 'the place to be'. In het huidige pand gaat een substantieel deel van de constructie (zijmuren, kelders, gebinte ...) terug naar de 15de eeuw. Zeghin De Baenst (†1471) gaf toen vorm aan het grote eigendom dat al door Pieter de Bul op het einde van de 14de eeuw was gecreëerd. Drie huizen en twee begrenzendes straatjes vol huisjes werden toen samengevoegd. Zeghin De Baenst was heer van Lembeke en broer van Jan III De Baenst, de bouwheer van de buurwoning, het zg. hof van Watervliet. Beide broers waren aartsvijanden en het scheidt verwondering dat ze naast elkaar twee grote stenen huizen bouwden. Was dit naijver? Politiek waren ze sterk verdeeld (pro of contra de Bourgondische machthebbers). Alle eigenaars werden beschreven in vroegere brochures van OMD en we beperken ons tot het vermelden van deze uit de 18de en 19de eeuw die de architectuur van het huis vandaag bepaalden: de familie de Cri(d)ts (1673-1757), de familie Rommel (tot 1768) en Charles Albert de Schietere (tot 1820). Tussen 1820 en 1839 werd het pand gebruikt als zorginstituut en vanaf 1839 kwam het in het bezit van Louis Ryelandt en zijn tweede vrouw Rosalie Van Na(e)men die grootscheepse werken lieten uitvoeren in 1841-1842 naar het ontwerp van de Gents architect Louis Minard. Louis Ryelandt was liberaal politicus en directeur van het Sint-Juliaansgasthuis in de Boeveriestraat. In

1867 erfde zijn dochter Louise, getrouwd met Emile Halleux uit Luik het grote eigendom en de familie de Halleux verkocht het pas in 1991 aan de huidige eigenaar de vzw Volkswelzijn.

Deze eigenaar restaureerde de Oude Burg 21 in zijn vergroeide toestand in 1992-1995 en herbestemde het als kantoren.

De imposante straatgevel is dus gebouwd naar ontwerp Louis Martial Minard. Het ontwerp bleef bewaard in de plannencollectie van de bibliotheek van de Universiteit in Gent.

De gevel is drie bouwlagen hoog en zeven traveeën breed. Het centrale gedeelte is benadrukt door een risaliet en een rijkere afwerking van de vensters op de verdieping. Dit centrale deel van de gevel stemt overeen met de 15de-eeuwse kern van het woonhuis De Baenst. Links van het huis is de smalle overbouwde toegang tot het Winterstraatje bewaard, één travee breed. Pas in 1597 is dit straatje ingelijfd en afgesloten voor het publiek. Op de verdieping van dit ondiepe pand is een 18de-eeuws boudoir ingericht. De toegang op de benedenverdieping fungeerde als dienstingang en is nu de toegang naar

de orangerie. Rechts is het eigendom begrensd door het Raamstraatje, nog goed herkenbaar in het straatbeeld.

Op OMD wordt omwille van praktische overwegingen de vroegere dienstingang als toegang voor het bezoek gebruikt. Normaal komt men binnen via de grote koetsdoorgang. Gidsen zullen u begeleiden op deze (her)ontdekking. De wanden van de vestibule zijn beschilderd met imitatie marmerschikking (witte marmer met grijze adering). Deze muurdecoratie dateert uit 1899. De wanden zijn geritmeerd door vlakke pilasters afgewerkt met Ionische kapitelen. De bevoering bestaat uit witmarmeren tegels, afgeboord met zwarte tegels. De eikenhouten draaitrap zorgt voor een opvallend element op het einde van deze vestibule. Ze zit gevat in een halfronde ruimte die verlicht wordt via een koepel. De sierlijke trappaal is uitgevoerd in mahoniehout en versierd met acanthusbladeren. De vroegere eetzaal aan de tuinkant is te bezoeken. De vensters en de vensterdeur geven uitzicht op de tuin en het tuinhuis in de verte. Deze voormalige eetkamer is gedecoreerd met een kamerhoge eikenhouten lambrizing, voorzien van een gedamasseerde

wandbespanning (in de 18de eeuw was dit met wandtapijten). De schouw en de deuren zijn in eikenhout opgehoogd met bladgoud. In de schouwboezem zit een schilderij met de voorstelling van een landelijk tafereel. Het plafond met beklede moerbalken is versierd met

met een mansardedak. De tuingevel en de reiegevel zijn heel contrasterend uitgewerkt. De toegang zit in een uitspringend ingangsgebouwtje met een gepleisterde gevel met stucversiering in Lodewijk XVI^{de}-stijl. De versiering is een ware ode aan de tuinkunst. De overige gevels zijn onversierd en mogelijk bedoeld om te laten begroeien. Het interieur is in Lodewijk XV^{de}- en Lodewijk XVI^{de}-stijl.

De formele tuinaanleg is van landschapsarchitect Paul Deroose en ondertussen bijna 20 jaar oud. Twee gesnoeide loofgangen in haagbeuk onderlijnen het perspectief op de orangerie en schermen de omliggende gebouwen af. Centraal is een broderie van schelpmotieven in buxus.

Mogelijk kan het Raamstraatje worden ontdekt, dat al in 1537 privébezit werd. Het straatje fungeerde ook nog later voor de watervoorziening in geval van brand.

verguld stucwerk in rococostijl. Op de verdieping, net boven de eetkamer, kan de vroegere slaapkamer worden bezocht, eveneens met lambrیزering en met de alkoofruimte, die bij de laatste restauratie werd gerespecteerd. Vanuit deze voormalige slaapkamer is het uitzicht op de tuin perfect.

Op het einde van de tuin staat de prachtige orangerie (een tuinhuis) die mogelijk in opdracht van Charles-François Custis werd ingericht. Hij was de schoonzoon van Catherine de Cri(d)ts. Het tuinhuis is ontworpen om gasten te ontvangen en om te genieten van de tuin en van het water van de Dijver. Het is een eenlaags gebouw afgedekt

september
van 14.00u tot 18.00u

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Anselm Adornes

Anselm Adornes werd in Brugge geboren in 1424 en stierf in Linlithgow (Schotland) in 1483. Hij was de zoon van Jacob (†1465). Op 19-jarige leeftijd huwde Anselm met de Brugse patriciërsdochter Margareta Van der Banck en kort nadien verscheen hij in het Brugse societyleven. Hij nam regelmatig en veelal met succes deel aan de tornooien van de Witte Beer. Daarnaast was hij in politiek geïnteresseerd en werd meermaals lid van het stadsbestuur als raadsman, als hoofdman van een zestendeel, als

DE

GR

GO

RU

thesaurier en ook als burgemeester van de raad. Hoofdarchivaris Noël Geirnaert vermoedt dat de Jeruzalemkapel, zoals we die nu kennen, door Anselm werd gebouwd. Hij was een handelaar met internationale allure en verhandelde aluin en laken. Zijn huis en zijn handelszaak waren gevestigd aan de Verversdijk, dicht bij het Schottenplein. Enkele jaren terug zijn sporen van die woning bij archeologisch onderzoek terug gevonden. Anselm had goede contacten met de Schotse handelaars in Brugge en voerde succesvolle diplomatieke onderhandelingen om de commerciële betrekkingen tussen Vlaanderen en Schotland te herstellen. Daarvoor kreeg hij van James III de Orde van de Eenhoorn en werd hij benoemd als raadgever en conservator van de Schotse privileges in de gebieden van de Bourgondiërs. Op 19 februari 1470 vertrok hij samen met zijn zoon Jan en enkele vrienden naar Palestina. Op 4 april 1471 kwamen ze terug in hun geliefde Brugge via Damascus, Beiroet, Cyprus, Rhodos en Brindisi. Van die pelgrimstocht bleef een boeiende reisverslag bewaard. Anselm en zijn vrouw Margaretha kregen niet minder dan 16 kinderen die alle gewichtige en interessante peetvaders hadden, zoals abt Jan Crabbe van de Duinenabdij, Lodewijk van Gruuthuse, Jan De Baenst en Tommaso Portinari. Met de moeilijkheden na de dood van hertog Karel de Stoute in 1477 kwam een einde aan de politieke loopbaan van Adornes maar niet aan zijn relaties met Schotland. Hij werd in Linlithgow vermoord en in Schotland begraven. Zijn hart is in 1484 bijgezet in de Jeruzalemkapel. We verwijzen graag nog naar de website www.adornesachterna.be

Rond 1300 vestigde de uit Genua afkomstige Oppicino II Adornes zich in Brugge, trouwde er met de rijke, adellijke Margareta van Aartrijke en veroverde zich op die manier een plaats op het Brugse forum. In de 14de eeuw sloten meerder leden van de familie verstandshuwelijken en onderhielden goede relaties met de Bourgondiërs. Ze behoorden in de Bourgondische tijd tot de belangrijkste 'Brugse' families.

De prachtige Jeruzalemkapel stond meermaals op het programma. Het woonhuis slechts éénmaal en dat was meer dan twintig jaar terug in 1992.

Rechts van de Jeruzalemkapel en wat verborgen, vindt u de toegang tot het voormalige woonhuis van de familie Adornes. De gebouwen zijn in meerdere bouwfasen tot stand gekomen. Op het einde van de 15de eeuw bestonden ze uit twee vleugels op L-vormige plattegrond, en met traptoren. Aan de tuinzijde waren er twee open gaandererijen. De binnenkoer, omsloten, door de kapel en de woonvleugels, is sinds de 19de eeuw gedeeltelijk ingenomen door een kloostergebouw, waardoor de laatmiddeleeuwse aanleg is verstoord.

De lagere vleugel (met de fraai gemetselde schoorsteen) is de oudste vleugel die door Pieter Adornes en zijn vrouw Elisabeth Braderickx werd gebouwd voor 1452. De hogere, twee bouwlagen hoge vleugel, dwars op de Peperstraat is kort na 1470 gebouwd in opdracht van Anselm. De bakstenen voorgevel in de Peperstraat en de achtergevel zijn allebei met traptoppen afgewerkt en drie traveeën breed. De vensters zijn per travee samengevat in doorlopende tudorboognissen. De boogvelden boven de vensters zijn versierd met maaswerk in de vorm van een driepas, typisch voor de Brugse bouwstijl in die tijd.

Op OMD 2013 kan de benedenverdieping van deze woonvleugel worden bezocht. Ze is opgesplitst in twee grote ruimten onder een zoldering met moer-en kinderbalken. De moerbalken in het salon aan de straatzijde vertonen nog sporen van polychromie. Op de balksleutel komt tweemaal de wapenspreuk van de familie Adornes 'Para Tutum' voor, wat betekent '(Maria), bereid ons een veilige weg'. De natuurstenen kraagstenen waarop de moerbalken rusten, zijn

versierd met de wapenschilden en het embleem van de familie. Ook hierop zijn polychromiesporen bewaard. Tussen de eikenhouten kinderbalken zit spreidseel (kwartiers gezaagd dun eikenhout, om stof van de bovenliggende verdieping te weren), wat alleen bij rijke, laatmiddeleeuwse huizen wordt aangetroffen. De arduinen renaissanceschouw in dit voorsalon komt uit een voormalig eigendom van de

familie Limburg de Stirum, het kasteel van Rumebeke.

In het grote salon is de draagstructuur samengesteld uit vier moerbalken en kinderbalken. De moerbalken liggen evenwijdig met de straatrichting (een moerbalk werd vernieuwd in de jaren 1980). De balksleutels zijn versierd met loofwerk (eikenblad, druivenblad, acanthusblad) en met hun wapenschilden omgeven door de ketting van de Schotse Orde van de Eenhoorn. De kraagstenen daarentegen zijn versierd met het

wolkenembleem, het Jeruzalemkruis of het Catharinawiel.

De aanwezigheid van de wapenschilden van Anselm Adornes met het halssnoer van de Schotse Orde van de Eenhoorn (hij werd als lid rond 1469 tot ridder werd geslagen door koning James III) en het feit dat hij in 1470-1471 een bedevaart naar het Heilig Land ondernam en de Jeruzalemkapel liet bouwen, doen vermoeden dat hij ook kort na 1471 deze woonvleugel oprichtte en afwerkte.

De ruimte werd verwarmd door een grote arduinen haard in laatgotische stijl. De vuurplaats is 2,55m breed. Op de schouwmantel is het Adornesschild aangebracht. De zg. schouwwangen zijn afgewerkt met een peerkraalprofiel.

Het is uitzonderlijk dat 15de-eeuwse schouwen bewaard bleven in een stadswoning en dit zelfs voor Brugge.

Het bezoek blijft een wonderlijke ervaring, een reis terug naar de tijd van de familie Adornes.

HERSCHE
SH...DE
BR

GC

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

*Spilfiguur: Baron Albert Emmanuel
Ruzette*

Baron Albert Emmanuel Ruzette is op 22 juli 1866 in Sint-Joost-ten-Node geboren. Hij deed zijn middelbare studies in Ieper, Brugge en Doornik en studeerde net als zijn vader Léon Ruzette rechten in Leuven waar hij in 1890 promoveerde. In 1892 werd hij tot provincieraadslid van Brugge verkozen. Hij werd lid van de Provinciale Toezichtsc commissie op de Krankzinnigentehuizen, stichter van de turnafdeling van de Gilde der Ambachten en in 1896 lid van de Confrérie van het Heilig Bloed.

Als advocaat liet hij zich opmerken door gratis consultaties te organiseren.. Hij

was bovendien stafhouder van de Brugse balie. Een jaar na de dood van zijn vader, in 1902, werd hij verkozen tot volksvertegenwoordiger en bleef dit tot zijn benoeming als gouverneur van West-Vlaanderen op 10 april 1907. Albert Ruzette was in 1892 getrouwd met Bertha van Caloen de Basseghem (1869-1952). Tijdens zijn gouverneurschap is de haven van Zeebrugge in gebruik genomen. Thema's als zeevisserij, toerisme, drinkbaar water en gemeentebelastingen zullen tijdens zijn gouverneurschap veel aandacht krijgen. Hij was voorzitter van de liefdadigheidskring 'Schild en Vriend', de Adriaen Willaertskring en 'Les Amis de la Dentelle'. In 1912 nam hij ontslag als gouverneur om als slagvaardig politiek kandidaat de strijd met priester Fonteyne, kandidaat van de Christen-Democraten aan te binden. Beiden werden tot volksvertegenwoordiger verkozen. In 1913 ruidde hij de Kamer voor de Senaat. Na W.O. I, een periode die hij zeker in Brugge doorbracht, werd hij lid van de Provinciale Commissie voor Monumenten en Landschappen. Nog voor eind 1918 werd hij minister van Landbouw en hij behield die portefeuille tot in 1925. Vanaf 1921 kreeg hij bovendien Openbare Werken bij zijn takenpakket, een reuzenopdracht tijdens de Wederopbouw. Albert Ruzette stierf op 25 mei 1929 en werd op 30 mei om 11.00u in de Sint-Walburgakerk begraven. Zijn vrouw Bertha en hun zoon Christian bleven na zijn dood, wonen in het zg. Hotel Ruzette aan het Sint-Maartensplein 3 en dit tot 1953. De familie Ruzette gebruikte het kasteel Kervergem in Oostkamp als zomerresidentie.

De voorloper van het OCMW, 'De Burgerlijke Godshuizen' verkocht op 2 maart 1908 een perceel grond in de Peterseliestraat aan het 'Bureel van Weldadigheid' voor het bouwen van twaalf godshuisjes naar het ontwerp van architect René Cauwe (1883-1964).

Drie schenkingen maakten deze realisatie mogelijk. Albert Ruzette wilde de herinnering aan zijn toen heel recente benoeming als gouverneur van West-Vlaanderen honoreren en schonk 2000 frank (voor twee huisjes). Verder werden giften aangewend van het fonds Leon en Alfred Coppieters 't Wallant (voor zeven huisjes; in 1902 had het Bureel 100.000 frank ontvangen waarvan een gedeelte moest aangewend worden voor het bouwen van huisjes) en tenslotte van oud-schepen Gustaaf Van Nieuwenhuysse (voor drie huisjes; in 1905 geschonken door zijn weduwe Sidonie Spitaels). Van Nieuwenhuysse en Ruzette waren dé protagonisten van de nieuwe Brugse zeehaven in Zeebrugge, die in juli 1907 werd ingehuldigd. Dat is de reden waarom de nieuwe huisjes bestemd werden voor oude zeelieden of havenarbeiders.

Op zondag 29 november 1908 werd het nieuwe godshuiscomplex ingehuldigd. De twaalf huisjes werden in amper zes maanden tijd gebouwd.

Aan de Peterseliestraat is het godshuiscomplex toegankelijk via een deur met neobarokke omlijsting en een grote poort. Links van de toegang is de portierswoning met een ingang binnen het hof. Dit huisje is aan de straatkant afgewerkt met een bakstenen tuitgevel. Bemerkt de smeedijzeren bellentrekker en de sierankers. Het beeld van Heilige Petrus, patroon van de schippers, zou van de hand van Karel Lateur (1873-1949) zijn

en de beeldhouwde gevelstenen met schepen van de hand van beeldhouwer Michiel D'Hondt (1848-1932).

Het bezoek aan deze site is een aangename verrassing. De huisjes zijn gesitueerd aan twee zijden van een ruime binnentuin. Hier ontbreekt wel - en dit is zeer uitzonderlijk - een kapel, die wel was voorzien.

De bakstenen huisjes met tuitgevels met vlechtingen hebben een identiek grondplan: een leefkamer met 'Vlaamse haard' die ongeveer 20 m² groot is, een keukentje met oppervlakte van 9 m², en een kleine koer. De slaapkamer is ingericht op de verdieping. Ieder huisje

kostte ongeveer 3.500 frank.

Alle kenmerken van de zg. neo-Brugse architectuurstijl zijn aanwezig: een gevelafwerking met vlechtingen, natuurstenen monelen, gevelstenen, sierankers en de vorm van de bovendakse schoorstenen. Het wapenschild en de naam van de schenkers zijn beeldhouwd in kleine gevelstenen, dat op elk van de gevels voorkomt. Centraal in de binnentuin trekt de waterput met de sierlijke smeedijzeren bekroning van smid H. Suvée de aandacht.

Alle buurtbewoners waren uitgenodigd om het nieuwe beluik te bewonderen bij de inhuldiging en de eerste bewoners werden toen ook verwelkomd: het echtpaar Frans De Corte - Sophie Vanden Berghen en Karel Poupaert en zijn vrouw Emerentia Snijsters.

Met de restauratie van 1999 werd geopteerd om de bestaande ruimtelijke structuur en indeling te behouden. Op de benedenverdieping is er een ruime woonkamer, een keuken en een toilet; op de zolderverdieping een tweepersoonskamer en een badkamer. Het baksteenmetselwerk was in slechte staat en moest op vele plaatsen gerestaureerd worden. Veel van het authentieke schrijnwerk werd behouden evenals de natuurstenen monelen. Er is aandacht besteed aan de herwaardering van de fraaie binnentuin met tuinkamers, die als een verlengstuk wordt beschouwd van de historische bebouwing.

Dit unieke erfgoed wordt blijvend door het OCMW-Brugge, in bezit gehouden, zorgvuldig gerestaureerd en nog steeds ter beschikking gesteld voor sociale verhuur.

21.
POTTERIEREI 72,
HET GROOTSEMINARIE

Open op zondag 8 september
van 10.00u tot 12.00u
en van 13.00u tot 18.00u

Spilfiguur: Abt Bernard Campmans

Bernard Campmans werd in 1581 in Douai geboren en hij werd in 1623 de veertigste abt van de Duinenabdij. Hij stierf in Brugge in 1642. Abt Campmans moet een bijzonder dynamische en vooruitstrevende persoonlijkheid zijn geweest. Eenmaal hij voor zijn mede-cisterciënzers 'refuge' in Brugge had gevonden, vatte hij een stedenbouwkundig avontuur aan met de bouw van een nieuwe, grootse abdij. Jammer genoeg kon hij die droom slechts gedeeltelijk verwezenlijken. Hij onderhield in Brugge goede contacten met de andere kloosterordes. Met kartuizerprior Joannes Pipenoy, die in de Langestraat een klooster uitbouwde, had hij een uitstekende relatie. Hij vertegenwoordigde elf jaar lang als primarius de geestelijkheid bij de Staten van Vlaanderen. Bovendien was hij ook vicaris-generaal van de cisterciënzorde in België.

De Duinenabdij in Koksijde was in 1128 gesticht en kende een grote culturele en geestelijke bloei in de late middeleeuwen. Het was een abdij van Europees formaat. De gemeenschap telde in de eerste helft van de 13de eeuw 120 monniken en 248 lekenbroeders. Meer dan 10.000 hectares polderland werden door hen beheerd en deze religieuze gemeenschap was de belangrijkste wolproducent van de regio. Wol was hun grote inkomstenbron en door de wolproductie werden ze ook echt ingeschakeld in de stedelijke economie.

In 1174-1175 al werd een tweede cisterciënzerabdij gesticht: Ter Doest in Lissewege.

In de 16de eeuw slonk het aantal monniken van Ten Duinen tot 25. De cisterciënzers konden hun grote abdij niet langer onderhouden en tijdens het Calvinistisch bewind in het laatste kwart van de eeuw, werd de leegstaande abdij grotendeels ontmanteld. De monniken zochten toevlucht in Nieuwpoort, bewoonden vanaf 1597 een abdijsloot in Koksijde en de gemeenschap kwam opnieuw tot bloei onder abt Campmans. Het aantal monniken steeg opnieuw tot 49, het intellectuele leven herstelde zich en de bibliotheek en de handschriftenverzameling werden opnieuw samengesteld. De hervatting van de vijandelijkheden na het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) maakte het leven in de kuststreek echter zeer onveilig en de

duinheren kozen ervoor om in 1624 het voormalig refugehuis van de monniken van Ter Doest aan de Potterierei in Brugge over te nemen en daar te komen wonen.

Vanaf mei 1627 werd aan de Potterierei gestart met een intensieve aankooppolitiek en tal van huizen en straten in de onmiddellijke omgeving werden in het eigendom geïntegreerd. Onder impuls van de dynamische abt Bernard Campmans werd tussen 1628 en 1642 een nieuwe abdij in barokstijl opgetrokken. De grootste abdij in Brugge.

Bij de bouw van de abdij werd gebruik gemaakt van oude bouwmaterialen, afkomstig van de ruïnes van abdijen

Ten Duinen en Ter Doest. Moefen (grote bakstenen) en natuurstenen bouwelementen werden met de boot naar Brugge gebracht. Het duurde wel tot in de tweede helft van de 18de eeuw voordat de gemeenschap opnieuw over voldoende financiële middelen beschikte om een grote kerk te laten bouwen. Dit was het initiatief van abt Robert van Severen. Tussen 1628 en 1642 werden de grote kruisgang, de refter, één vleugel van de kleine kruisgang (met integratie van een deel van het oude refugehuis) en enkele dienstgebouwen gebouwd. Religieuze diensten vonden plaats in een kleine kerk die zich aan de Potterierei bevond.

De voormalige kloostergebouwen zijn geschikt rond een eerste en tweede pand. De grote pandgang is tweeënhalve verdieping hoog en de vier monumentale vleugels zijn op de gelijkvloerse verdieping overkluisd met graatgewelven, gescheiden door moerbogen. De refter is vanaf de zuidvleugel bereikbaar. Grote segmentboogvensters zorgen voor het nodige licht in het pand, de kern van de abdij. Hier konden de monniken tot rust komen en in hun vrije uren lezen en mediteren. De portalen in deze kloostergangen hebben fraai gebeeldhouwde omlijstingen in kalkzandsteen. Opvallend zijn de schilderijen die deze ruimtes stofferen. Deze 17de-eeuwse werken beelden imaginaire landschappen uit en ze zijn het werk van de Brusselse landschapschilder Jacques d'Arthois en de monniken Balthazar d'Hooghe en Donatiaan van den Bogaerde. Vanuit de pandgang kan de bovenverdieping worden bereikt, waar het dormitorium zich bevond en nu seminaristen logeren.

Het oorspronkelijk concept voor de tuin van de Duinenabdij dateert

hoogstwaarschijnlijk uit dezelfde tijd als het ontwerp van de gebouwen zelf. We kennen het totaalproject door de gravure van A. Sanderus uit 1641, waarvan een kopie in de pandgang ophangt. De volledig ommuurde tuin moest plaats bieden aan moestuinen en boomgaarden. Tussen de boomgaard en de moestuin achteraan op het domein was een brede wal gegraven. Die wal is pas een halve eeuw terug gedempt. In de binnentuinen van de pandgangen werd waarschijnlijk een begraafplaats voorzien (het grote pand) en een zeer gestructureerde siertuin in het kleine pand (wellicht nooit gerealiseerd). De binnentuin van het grote pand werd een tiental jaar terug opnieuw aangelegd met gestructureerde hagen en witte rozen.

Na de opheffing van de abdij in 1796 onderging het abdijcomplex tal van herbestemmingen: school, militaire opslagplaats en museum. Na 1833 werden de gebouwen tot seminarie omgevormd, een bestemming die tot nu is behouden.

R AT 4 LIC T- U

Open op zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u.

Uitsluitend op reservatie.

Spilfiguur: Marie de Spot

Marie-Léonie-Zénobie de Spot werd in 1855 in Haringe (Roesbrugge) geboren en stierf in Brugge op 19 oktober 1946. Ze trouwde in 1877 in Veurne met Bruggeling Camille Dautricourt (1852-1882) die al op 30-jarige leeftijd overleed. Camille was ingenieur, lid van het Bureel van Weldadigheid en lid van de kerkfabriek van Onze-Lieve-Vrouwekerk. Camille en Marie hadden samen drie kinderen Joseph (°1879) die advocaat werd en trouwde met Agnès Hoornaert, Paul (1881-1950) en Marie (°1882). Marie hertrouwde niet en genoot van een lang leven in de Ezelstraat. Ze stierf op 91-jarige leeftijd en werd op 24 oktober 1946 in de Sint-Jacobskerk begraven. Marie en Camille woonden aanvankelijk in de Spanjaardstraat, maar verhuisden mogelijk al in 1880 naar de Ezelstraat. Marie kocht na de dood van haar man het huis en zal het tien jaar later in een grootse stijl herbouwen. Mogelijk was de verwezenlijking van dit huis een middel om haar in de 19de eeuw verworven adellijk statuut en haar welstand extra in de verf te zetten. Het zal een zeer dure realisatie zijn geweest. Over haar persoonlijk leven weten we voorlopig weinig. Ze had voor de zorg van de kinderen een gouvernante in dienst en een kokkin bereidde het eten. Dienstbodes zorgden voor het onderhoud van het huis. Via tussenkomst van Benoît Kervyn kregen we verrassende familiefoto's genomen op Marie de Spot's 90ste jaardag, in het huis in de Ezelstraat. Haar portret op jonge leeftijd kregen we via mevrouw Véronique de Limburg Stirum.

Net voor de bouw van het grote huis begin 20ste eeuw bevond zich op dit ruime perceel, met een oppervlakte van ca. 1775 m², een twee bouwlagen hoog dwarshuis dat dateerde uit de 17de eeuw en paalde aan een grote open binnenkoer, achteraan omsloten door de nog bestaande 19de-eeuwse vleugel.

Aan de kant van de Ezelstraat was de binnenkoer afgesloten met een bakstenen straatmuur, waarin nog gevelrestanten van een nog vroeger gesloopt huis herkenbaar waren. De geschiedenis van deze woningen is uitvoerig toegelicht in de brochure van OMD 1997 (consulteerbaar op www.brugge.be) en wordt ook kort aangehaald bij de geschiedenis van Ezelstraat 27 hier in deze brochure.

In 1903 ontwierp de talentvolle stadsarchitect Charles De Wulf (1865-1904) een groot herenhuys in de Ezelstraat voor de weduwe Marie Dautricourt-de Spot. In het ontwerp voor de voorgevel integreert de architect vormelementen van de vroegere gevels en behoudt hij het 19de-eeuws achterhuis in de Raamstraat.

De nieuwe bakstenen voorgevel in neogotische stijl is traditioneel afgewerkt met drie traptoppen die verbonden zijn door een gekanteelde gootmuur, samen zeven travéeën breed. De Wulf gebruikt alle stijlelementen uit de Brugse bouwstijl om zijn ontwerp een eigentijds en lokaal karakter te geven: kruisvensters gevat in geprofileerde boognissen, rijk gevarieerd maaswerk boven de vensters, windwijzers, een beertje als schilddrager, een beeldnis met een Mariabeeld, een smeedijzeren brievenbus en gevelstenen met inschriften die verwijzen naar de vroegere huisnaam. Het metselwerk van de voorgevel is bijzonder verzorgd

uitgevoerd. Deze Brugse neostijl staat in sterk contrast met het interieur van deze voormalige herenwoning, dat voor Brugge heel uitzonderlijk is.

Charles De Wulf was een belangrijk architect. Hij studeerde aan de Academies van Brugge en Brussel en behaalde in 1887 de felbegeerde Romeprijs waardoor hij vier jaar lang op studiereis kon naar Frankrijk, Duitsland, Italië, Griekenland en zelfs Turkije. Tijdens deze studiereis maakte hij een grote hoeveelheid tekeningen van gebouwen, belangrijk voor de Europese bouwkunst. Terug in Brugge in 1892 mocht hij zijn leermeester Louis Delacenserie opvolgen als stadsarchitect. Bij al zijn ontwerpen blijkt zijn voorkeur voor de Brugse bouwstijl uit de 16de en 17de eeuw. De gevel van de Ezelstraat getuigt van zijn grondige kennis van de lokale bouwstijlen.

Dit interieur is opgebouwd met een voorhuis, met centrale middengang (een vestibule) en met een prachtige zg. wintertuin in eclectische stijl. Deze hoge ruimte is afgedekt met een glazen overkoepeling die steunt op twee beschilderde gietijzeren spanten en waardoor een zeer aangenaam licht verspreid wordt in het ganse huis. De zijbeuken zijn twee bouwlagen hoog. De ruimte was vroeger gestoffeerd met exotische planten en palmen.

Heel opvallend is de witmarmeren eretrap. Deze trap is afgewerkt met een sierlijke, met roosjes versierde, smeedijzeren borstwering en eindigt boven op twee halfronde, roodgeaderde marmeren zuilen met composiete kapitelen. Het wit en rood-contrast wordt duidelijk uitgespeeld. De wapenschilden van de families Dautricourt en de Spot zijn erin verwerkt. De smeedijzeren borstwering is van dergelijke kwaliteit dat we mogelijk daarin het werk van

kunstmid Edward De Vooght kunnen herkennen. De Vooght werkte veel samen met architect Louis Delacenserie en hij zal op 82-jarige leeftijd in 1909 nog de monumentale lichter in de trappenzaal van het Provinciaal Hof vervaardigen, evenals twee opmerkelijke luchters in de raadzaal aldaar. Het lijkt vrij logisch dat ook Charles De Wulf op hem beroep deed.

De mozaïekvloer met de kleurrijke boorden vormt de perfecte afwerking voor deze grote binnenruimte. Opmerkelijk element is eveneens de zwartmarmeren doorgang in neorenaissance stijl die in 1896 is gedateerd (van het vroegere huis op deze plaats?) en dat zich kort bij de inkomhal bevindt. Een centrale eikenhouten trap wordt geflankeerd door gebeeldhouwde deurtjes.

In de zijruimtes op de begane grond en op de verdieping zijn nog eenvoudige marmeren schouwttjes bewaard gebleven. De opbouw van deze uitzonderlijke binnenruimte kan vergeleken worden met het voormalige huis De Gouden Poort in de Vlamingstraat 78 dat eveneens te bezoeken is op OMD 2013.

Onder de eretrapp door is de koer

bereikbaar. Het achterhuis aan de Raamstraat is afgewerkt met een bepleisterde lijstgevel negen traveeën breed en tweeënhalve bouwlaag hoog. Een kleine tuin, geflankeerd door oude tuinmuren, vormt de scheiding naar de huidige parking voor het advocatenkantoor.

De zonen van Marie de Spot verkochten het huis na haar overlijden in 1949 aan het Vennootschap 'Brugs Aannemershuis'. Er bestaan enkele opnames uit 1950 door fotograaf A. Brusselle die een beeld geven van de toenmalige inrichting. Toen was er de West-Vlaamse Compensatiekas voor Gezinsvergoedingen ondergebracht, onderdeel van de Kamer van het Bouwbedrijf. De Kamer van het Bouwbedrijf verkocht het in 2003 aan het advocatenkantoor Crivits&Perseyn, dat het behoedzaam restaureerde.

Het huis vandaag

Het pand fungeerde, gelet op zijn grootte, zijn opdeling in verschillende afzonderlijke ruimtes en de aanwezigheid van een grote centrale binnenplaats, tot 2004 als een soort 'multifunctioneel dienstencentrum'. Zo bood het onder meer onderdak aan een sociaal secretariaat, een kinderbijslagfonds en de Kamer van Koophandel. Sinds 1 januari 2004 staat het pand integraal ten dienste van het advocatenkantoor Crivits & Persyn.

Crivits & Persyn, opgericht in 1988, is een ondernemersgericht advocatenkantoor dat zich tot doel stelt een alomvattende gespecialiseerde juridische dienstverlening aan te bieden aan ondernemingen en al wie binnen deze ondernemingen actief is. Het kantoor bestaat uit een 25-tal advocaten en medewerkers. De ondernemersgerichte focus van het kantoor leidt tot een opdeling in drie 'afdelingen': ondernemingsrecht, sociaal recht en vastgoed- en verzekeringen.

RU

Het pand, dat begin 2004 een grondige opknapbeurt kreeg, beantwoordt perfect aan de behoeften van het kantoor. De grote binnenplaats, waar u de rode 'ampersand' – symbool voor verbondenheid – aantreft, fungeert als wachtruimte voor de bezoekers van het kantoor. De twee ruimtes rechts in het atrium, die akoestisch zijn behandeld met het oog op een verhoogd vergadercomfort, doen dienst als consultatieruimte. Het secretariaat van het kantoor flankiert links en rechts de inkomhal, en de overige ruimtes, te bereiken via de indrukwekkende marmeren trap, worden gebruikt als bureau ruimtes voor de advocaten en medewerkers. De bibliotheek van het kantoor bevindt zich achteraan rechts van het atrium. De omvangrijke zolderruimte is enkele jaren terug volledig gerenoveerd en doet nu dienst als grote vergaderruimte.

Crivits & Persyn viert dit jaar zijn 25-jarig bestaan. Wie meer informatie over het kantoor wenst, kan gerust een kijkje nemen op www.crivits-persyn.be.

Alain Uyttenhove

GE

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Spilfiguur: Priester Fonteyne

Florimond Fonteyne werd op 1 maart 1856 in Houtem geboren en stierf op 4 juli 1923 in Bougie in Algerije. Florimond werd op 26 augustus 1883 priester gewijd en was nadien onder meer leraar aan het Sint-Lodewijkscollege in Brugge en vanaf 1890 onderpastoor in Tielt. Later werd hij onderpastoor op Sint-Annaparochie in Brugge en net als zijn grote voorbeeld Adolf Daens een belangrijk sociaal

*Bisschop H. van Susteren,
familielid van Andries van der Vliet*

voorman. Daens was in mei 1896 voor ruim 1000 toehoorders in het Makelaarsheester in de Sint-Clarastraat komen spreken. Op de Sint-Annaparochie profileerde Fonteyne zich, samen met zijn pastoor Alfons Merveille, als populaire en geliefde vriend der armen. Daar vond hij de eerste groep jongeren die de kern van zijn 'Christene Volkspartij' zouden vormen. Zijn huis op het Sint-Annaplein werd dé ontmoetsplaats. Bisschop Waffelaert stuurde hem daarom in 1897 naar het verre, landelijke Zarren. Maar hij bleef politiek actief en voerde de kamerlijst van de Daensisten aan in Gent in 1904 en in Brussel in 1910. In 1907 was hij samen met Adolf Daens door de paus veroordeeld en trad later uit de kerk. In 1911 kwam hij terug naar Brugge en werd er gemeenteraadslid voor de christen-democraten samen met zijn vriend Bernard Minnebo. In 1912 werd hij verkozen als volksvertegenwoordiger voor het arrondissement Brugge. Hij was een groot voorvechter van het algemeen stemrecht en kwam onafgebroken op voor de noden van de armste bevolkingsgroep. Na W.O. I stierf zijn partij een stille dood en Fonteyne verliet België eenzaam en berooid. Hij stierf aan een ziekte in Algerije waar hij werkte voor zijn Brugse vriend Alfred Van Loo als bewaker van diens likeurhandel.

Het is een uitgelezen kans om dit prachtige kerkinterieur na de restauratie van 2012 te herontdekken en ondertussen de restauratie van het grootste schilderij van Brugge te bewonderen. Details over de problematiek van de restauratie in 2012 zijn te lezen in de brochure OMD 2012 en een uitvoerige beschrijving van het interieur was neergeschreven in de brochure OMD 2005 (deze brochures zijn downloadbaar via www.brugge.be).

In 1497 werd hier de eerste Sint-Annakerk gewijd: een eenvoudig, eenbeukig gebouw, dat als hulpkerk voor de Sint-Kruiskerk dienst deed en mogelijk een verbouwing was van het 'Hof van Vere'. Al in het eerste kwart van de 16de eeuw was Sint-Anna omgevormd tot een driebeukige kerk met klokkentoren. De godsdienstsmoeilijkheden in de tweede helft van de 16de eeuw en de vernielingen door de geuzen hielden een grote verminking van het gebouw in. Het moest

in 1611 volledig worden heropgebouwd op de muurresten van de vorige kerk. Het kerkbestuur koos voor de gotische architectuurstijl. Het interieur, dat enkele jaren later tot stand kwam, werd in de nieuwmodische barokstijl gerealiseerd. Het sterke contrast tussen het exterieur en het interieur is verrassend.

De Sint-Annakerk is een zaalkerk (of een eenbeukige kerk op rechthoekig grondplan, zonder transept) met een vijfzijdig koor en een westtoren op vierkante plattegrond, geflankeerd door enkele bijgebouwen zoals de sacristie, de doopkapel en de kamer van de dismeesters.

Het rijke barokinterieur van Sint-Annakerk was enkel mogelijk dankzij het mecenaat van welgestelde Bruggelingen. De belangrijkste schenkers waren de families Van den Bogaerde en De Crits. Jacques de Crits, die verschillende

schilderijen schonk, was kanunnik van de Sint-Donaaskathedraal. Maria de Crits, die de fraaie houten lambrisering financierde, was getrouwd met de raadgever en griffier van de stad. De familie van de Bogaerde was bijzonder rijk en verschillende leden bekleedden interessante functies in de besturen van het Vrije en van de Stad Brugge. Bij de schenkers vermelden wij nog de families Pattyn en d'Hooghe. Antoine d'Hooghe schonk de lambrisering in rococostijl in het hoogkoor en schilderijen van Jan Garemyn. Opvallend in dit kerkinterieur zijn uiteraard de vele schilderijen die nog op hun originele plaats hangen.

Het grote doek, dat nu in restauratie is, komt terug op zijn oorspronkelijke plaats, boven de toegang. De restauratie zal zes maanden in beslag nemen.

Dit 'Laatste Oordeel' is geschilderd door Hendrik Herregouts (1633-1704), meester-schilder in Antwerpen en Mechelen. Herregouts had de bijnaam 'de Romein' omdat hij meermaals naar Italië en Rome reisde. In zijn werk is invloed van Antoon Van Dyck herkenbaar. Hij woonde tussen 1680 en 1690 in

Brugge en in verschillende andere kerken is werk van hem terug te vinden. Het schilderij hier heeft bijzonder grote afmetingen: 12,34 x 9,82 m (104 m²) en bedekt de volledige westmuur. Het werd in 1685 geschonken door Jan-Antoine en Angeline d'Hooghe.

Gezien de grote afmetingen van het schilderij (dat niet uit de kerk kon), vraagt de restauratie wel wat organisatietalent van de restaurateurs. De restauratiegroep Profiel cvba uit Wevelgem, onder leiding van Hugo Vandenborre, werd aangeduid voor deze realisatie. Profiel zorgde in 2001 al voor het volledige vooronderzoek van de kerk.

Voor OMD krijgt de bezoeker duiding bij de problematiek van deze restauratie. Daarom ook is Sint-Annakerk zeker een aanrader.

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Uitsluitend op reservatie

Monument in de actualiteit

*Spilfiguur: Amandus Hutchinson
grootvader van Guillaume Michiels*

Amandus Hutchinson werd in Brugge geboren op 18 juni 1843, groeide op in het Sint-Jansplein 12 en is hier gestorven op 7 juni 1903. Hij trouwde op 31 augustus 1863 met Theresia Caestecker. Amand was de oudste zoon van meubelmaker Louis Hutchinson en werd zelf schatter en veilingmeester. Zijn dochter Idalie Hutchinson trouwde in 1907 met Odilon Michiels, de vader van de bekende Brugse kunstschilder en volkskundige Guillaume Michiels (1909-1997).

BK

Het Sint-Jansplein was ooit een druk marktpluin

Markten zorgen voor leven op de Brugse pleinen en in de omliggende straten. Ze trekken niet alleen veel kooplustigen aan maar zorgen voor inkomsten voor marktkramers, voor herbergen, voor winkels die rond de pleinen liggen en voor de stadskas. Sinds het Hallegebod van 19 oktober 1742 verbood om aardappelen, bonen, erwten en andere *fruyten* op de Eiermarkt te verkopen, ging deze verkoop door op het Sint-Jansplein. Rond 1830 kwam ook de vleesmarkt waar kippen en varkensvlees verkocht werden van de Eiermarkt naar het Sint-Jansplein. Geleidelijk aan steeg het aantal kramen en was er een gevarieerd aanbod van koeien-, varkens-, geiten- en schaapsvlees en vlees van kalkoenen, kippen en duiven, van konijnen en hazen. Een 'open' beenhouwerij waar vlees, hoorn- en kleinvee en gevogelte werd verkocht was eveneens op het plein gevestigd. In 1921 besliste de Brugse Gemeenteraad het verwerken en verkopen van vlees van hoornvee te centraliseren in de hallen. Het kleinvee en het gevogelte bleven tot de jaren 1970 op het Sint-Jansplein. In de volksmond werd het plein al gauw de 'kiekenmarkt' genoemd. Niet alleen de markt trok veel volk, ook de winkels van zelfstandigen in de omgeving deden lang goede zaken. Bij de weduwe Berlant of bij Mabesoone-Torreborre kocht men fruit, groenten en water. Boter werd gehaald bij Van Troostenberghe, kant bij de weduwe Del Campo, merinos, zijde ... bij Pergot. In de 19de eeuw waren er de chocoladefabriek De Moor Keuckelinck (1835-1860), de winkel met magazijn

RU

GO

van acajoumeubelen van de families Civiel (1835-1846), Van Damme (1846-1854), Van Troostenberghe (1854-1864) en de weduwe De Coninck (1864-1888). Wijn werd verkocht door Reyngout (1830-1860) en door Camille Dumolin (1861-1884). Verfwaren, zowel *bereyde als drooge*, waren te koop bij Goetinck (1845-1846), De Paepe-Laforce (1853-1854), Van Hollebeke (1857-1859) en Marechal (1859-1903). Zij beschikten tevens over huisschilders. Rijtuigën werden gehuurd bij Ducq (1830-1845) en bij zijn opvolger Defranne (1845-1864). Amélie Stragier (1852-1891) hield een traiteurszaak met restaurant open. Als kokkin ging ze aan huis koken. Ze werd opgevolgd door de familie Vermader-Thienpont. Tafelhouders, tafeldienders en traiteurs kwamen in de tweede helft van de 18de eeuw in trek. Onder hen Faveau en Van Biesbroek die op het Sint-Jansplein woonden. Victor Daveley had er een steendrukkerij. In 1895 vestigde drukker Eduard Geûens-Seaux zich op het plein. In 1935 richtte Medard De Buck er zijn bekende feestzaal De Buck in. De Buck was al in het begin van de 20ste eeuw een gerenommeerd traiteur. Vandaag is het Sint-Jansplein vooral een woon- en schoolplein. Er is nu nog slechts één winkel.

De restauratie van het huis 't Haenkin 2013

De restauratie voorziet de herinrichting van het pand tot een horecazaak op de gelijkvloerse verdieping en een appartement op de bovenliggende verdiepingen. Uitgangspunt hierbij is uiteraard maximaal behoud van de waardevolle erfgoedelementen. Een 19de-eeuwse binnenmuur wordt wel gesloopt in functie van de horeca-inrichting. De ontmantelingswerken bleken heel interessant voor de reconstructie van de historiek van het pand; het één na het andere interessante bouwspoor werd vrijgelegd. Oorspronkelijk was het pand een driekwarthuis met drie bakstenen gevels en een houten voorgevel, en dit in combinatie met een houtskelet. Dit skelet moest de krachten van de kap- en vloerconstructie via muurstijlen en korbelen overdragen op de muren. In de bewaarde moerbalken is de inkaveling van de korbelen nog zichtbaar, en ook de positie van de muurstijlen is afleesbaar op de muren. Het pand bewaart een eikenhouten gordingenkap waarbij een oudere sporenkap met enkele hanenbalk is gerecupereerd. Een techniek die gebruikt werd vanaf begin 16de tot eind 17de eeuw. Een bijzonder element is de octagonale spil van een oudere spiltrap die werd gebruikt als gording. De verbouwing van de kapconstructie ging mogelijk samen met het vervangen van de houten gevel door de huidige gevel in zachte rode baksteen, wellicht in de 17de eeuw. Op een foto van 1946 is in het boogveld van het zoldervenster nog het oorspronkelijke maaswerk te zien. Op de eerste verdieping werden de boogvelden later ingevuld maar de

contouren zijn nog duidelijk afleesbaar. De vensteropeningen in de voorgevel vertonen de traditionele afgeschuinde dagkanten. Er is voor gekozen om al deze bouwsporen als dusdanig te behouden en het schrijnwerk te reconstrueren naar de 19de-eeuwse toestand, gekend door oude bouwvergunningen en foto's. De belijnende banden in kalkzandsteen worden vervuldigd. Ook de flink uitbuikende linker zijgevel blijft ongewijzigd, inclusief de vensteropening waarvan de onderdorpel een recuperatie Romaans deelzuiltje blijkt te zijn. Daarnaast bevindt zich een uitzonderlijke gotische rondboognis met kraalprofiel waarvan het boogveld versierd is met een volle driepas. Tijdens het verwijderen van de cementering op deze gevel kwamen niet minder dan vier bijkomende identieke nissen te voorschijn. Gelijkaardige gevels zijn bewaard in Korte Winkel 3 en Hoogstraat 36.

Aan de binnenzijde van de drie oudste muren werd onder een dik pakket kalkwitsellagen een baksteenimitatieschildering aangetroffen. Het beschilderen van de binnenmuren, maar vaak ook van de gevels, met een baksteenimitatie was in Brugge de 'standaardafwerking' van een woonhuis in de late 14de en 15de eeuw. Deze afwerking liep ook door op de dagkant van de deuropening naar het naastgelegen pand Sint-Jansstraat nr. 4, een bijkomende aanwijzing dat beide panden één geheel vormden in de 15de eeuw. Het pakket afwerkingslagen zal bij de restauratie worden gevrijwaard door het aanbrengen van voorzetwanden.

Tijdens de werken werd een verborgen gebleven straatkelder ontdekt. Deze onverharde kelder met bakstenen tongewelf ligt volledig onder de Sint-Jansstraat en heeft ongeveer dezelfde lengte als de zijgevel. Straatkelders moesten de beschikbare stapeloppervlakte van de woning vergroten en bleven in Brugge slechts schaars bewaard; vele zijn verdwenen door verwaarlozing en door rioleringswerken.

Sofie Baert, Dienst voor Monumentenzorg en Erfgoedzaken

De voorgeschiedenis werd uitgebreid opgezocht door Kathleen Leenders, actief lid van de vzw Levend Archief. Dit leverde boeiende, nieuwe informatie over dit hoekpand en zijn vaak interessante eigenaars en bewoners. Hier volgt haar verslag.

De eerste huisnaam 't Haenkin

Opitius Adornes, zoon van Jacob Adornes en van Françoise Van Belle, erfde alle eigendommen van François d'Ognies, heer van Quesnoy. Hierbij waren: het hoekhuis 't Haenkin, op de zuidoosthoek van het Sint-Jansplein (nu Sint-Jansplein 12) en het achterliggende huis in de Sint-Jansstraat. De voogden van Opitius verkochten op 9 november 1583 het hoekhuis aan Jan (II) Pardo, heer van Frémicourt. Op dat ogenblik is de woning bewoond door Joos Frans. Het huis in de Sint-Jansstraat, bewoond door Lucas Reinwaert, werd verkocht aan Philips van Steelandt. De familie Pardo is afkomstig uit Burgos (Castilië) waar Diego Pardo een handelszaak had. Zijn zoon Silvester kreeg in de 2de helft van de 15de eeuw de leiding van de *Sociedas de Pardo*, een filiaal van de familiezaak in Brugge. De

familie Pardo raakte goed ingeburgerd, de leden werden poorter en oefenden functies uit in het bestuur van Brugge en het Brugse Vrije. Jan II Pardo huwde met Anna Ingenieuwlant en hertrouwde in 1589 met Lucie Anchemant. Tussen 1564 en 1592 was hij zevenmaal burgemeester van de schepenen.

Via een deur in de kelder konden de bewoners van 't Haenkin naar de kelder van het buurhuis om water te halen. In de verkoopakte van 1583 staat immers: *het huus 't Haenkin hebbende ende behouden acces duer een duere commende ende staende inde keldere van dese huuse ten haentken tot inde keldere vande huuse staende in St Jansstrate toebehoorende den voorn. Dheer Philips van Steelandt omme water te haelen tot ende in eene ghemeene fonteyne staende inde keldere van dheer Philips van Steelandt.*

RU

De waterleidingen

Brugge had al op het einde van de 13de eeuw een waterleiding met water dat geschikt was voor consumptie. Rond 1280 waren er twee leidingen, op het einde van de 13de en in de 14de eeuw werden er bijkomende aangelegd. Deze waren van lood, de zg. moerbuizen. In de straten waar een leiding liep, waren er waterputten of fontein en die voor de bevoorrading van de buurt zorgden. Op de kaart van Marcus Gheeraerts uit 1562 zijn verschillende van deze waterputten of fontein en te zien. Vanaf de Markt liep een moerbuis naar de Vlamingsstraat waar ze splitste ter hoogte van de nu verdwenen Kraanbrug. Een aftakking ging naar rechts, onder de Reie door, richting Sint-Jansplein, waar er nog een afsplitsing was voor de huizen uit de Cordoaniersstraat en Sint-Jansstraat. Verschillende huizen in de Sint-Jansstraat hadden een aftakking naar hun kelder waar een waterput, een waterbekken of een zinken waterbak stond waar water kon genomen worden. Huisnamen zoals De Loo Fontaine, 't Fonteynken, De Goude Fonteyne, de Grote Fonteyne ... maar ook de stratennamen Fonteinstraat of Freren Fonteinstraat herinneren aan deze waterputten.

Via erfenis kregen Marie Pardo en haar man Charles van Bourgondië 't Haenkin in hun bezit en verkochten het aan de bekende Brugse meester timmerman Clemence de Prince de jonge. Deze hield de woning slechts een jaar in zijn bezit (maar verbouwde het hoogstwaarschijnlijk, hij werkte vaak als aannemer-bouwpromotor). Op 31 mei 1619 verkocht hij het pand aan Jan Coolsaet. Enkele weken na de verkoop, op 3 juli 1619, werd het gebruiksrecht van de fontein verkocht aan de buurman in de Sint-Jansstraat, Hubrecht van Almeye en werd een overeenkomst gesloten om de deur af te sluiten en de doorgang te supprimeren. Jan Coolsaet was gehuwd met Françoise Vereecke. Na zijn dood hertrouwde ze met Guillaume Herremans. Het is niet bekend welk beroep beide echtgenoten hebben uitgeoefend. Op 15 december 1644 besliste Françoise, ondertussen opnieuw weduwe, 't Haenkin te verkopen aan Matheus Michiels, meester chirurgijn en pestmeester. Deze nieuwe eigenaar verkocht het al opnieuw op 25 oktober 1646 aan apotheker François Van Thienen met de mogelijkheid het pand terug te kopen binnen de termijn van negen jaren. Kleermaker François Toomkens en later kuiper Victor Roelof huurden het voor 14 ponden per jaar. De Van Thienens behoorden tot de gegoede Brugse burgerij. François was apotheker en had zijn apotheek in het huis 'De Bornedraeghere' in de Vlamingsstraat. François Van Thienen en zijn vrouw Jacquelijne Boudens overleden kort na elkaar in 1661 en 1662. 't Haenkin kwam deels in handen van hun zoon Bernardus, priester en kapelaan van de O.-L.-Vrouwkerk in Brugge. Hij liet zich uitkopen door zijn broer Jan Baptiste en zussen Jacqueline, Anna en Isabelle waardoor het pand in 1687 hun eigendom

werd. De woning werd toen verhuurd. Wanneer Jan Baptiste in 1682 overleed, gaat zijn deel naar zijn drie zussen. Door de eigendom onderling aan elkaar te schenken waren ze zeker dat het binnen de familie Van Thienen bleef. Na de dood van zus Anna (†1696) verkochten Jacqueline en Isabelle op 8 februari 1697 het huis aan timmerman Jooris Vossem. Hij was echter een slechte betaler. Jan Baptiste Van Thienen legde op 12 augustus 1718 opnieuw de hand op 't Haenkin. Het huis werd toen gehuurd door Huybrecht van Loo, een schoenmaker. Jan Baptiste Van Thienen was redenaar (of bestuurder) in de heerlijkheid van het Proosche en getrouwd met Anna Thérèse Beyn. Als hij op 3 maart 1723 sterft, liet hij een weduwe met vier jonge kinderen achter. Vijf jaar later verkocht zij de woning op 27 augustus 1728 aan Jan de Cock, een zoon van Anthonius en Mary de Cock. Jan bleef ongehuwd en

zijn neef Anthonius de Cock erfde het pand. Lievine Ceuvelaers, weduwe van Anthonius en de andere erfgenamen verkochten het aan David Sabot(h) op 26 oktober 1750. Met de opbrengst van de verkoop konden zij de schulden betalen. David Sabot(h) was meester tegeldekker. Hij zetelde verschillende keren als vinder in het ambacht van de tegeldekking. Hij huwde met Anna Carron en had minstens elf kinderen, waarvan vijf in leven bleven. 't Haenkin bleef tot 1782 bezit van de familie Sabot(h), die het toen verkocht aan timmerman Lodewijk Van Hecke. Hij en zijn vrouw Rosa Cornil hadden een dochter, Jeanne Louis en zij bewoonden de woning. Na de dood van haar man bleef Rosa in het huis wonen. Mogelijk verhuurde zij enkele kamers want de bevolkingsboeken vermelden verschillende inwonende gezinnen in de periode 1792-1809.

In 1830 was Jan François Bogaert (°1779) de nieuwe eigenaar. Hij was griffier bij het vrederecht, boekdrukker, boekverkoper en courantier. Afkomstig uit Brussel trouwde hij hier met Anna Caroline Verhaeghe. Na haar dood hertrouwde hij met Thérésia Selosse. Jan François volgde zijn vader op als drukker-uitgever. De drukkerij was gevestigd in de Kuipersstraat 27-29. Jan François ijverde, net als zijn vader voor de Nederlandse taal. Hij was lid van de Rederijderskamer van het H. Kruis en van de Maatschappij voor Vaderlandsche Taal- en Letterkunde. Hortence, dochter uit zijn eerste huwelijk,

trouwde met apotheker Désiré Duclos en is de moeder van de eminente Brugse geschiedschrijver en publicist kanunnik Adolph Duclos. Clemence, een dochter uit het tweede huwelijk, trouwde met Jean Storie, een meester-uurwerkmaker gevestigd op de Markt.

De nieuwe huisnaam Au Marché aux Poulets Estaminet

Al voor 't Haenkin officieel de naam 'Au Marché aux Poulets Estaminet' kreeg, was het pand als herberg ingericht. Vanaf 1792 woonden er bierverkopers, herbergiers en cabaretiers. In april 1857 vroeg Henri Herssens, herbergier en 'cuisinier', aan het stadsbestuur om het huis de naam 'La Friture' te geven. Hij bedacht zich en diende op 23 juni 1857 een nieuwe aanvraag in voor de naam 'Au Marché aux Poulets Estaminet'. Het stadsbestuur ging akkoord.

Louis Hutchinson en zijn vrouw namen de herberg over. Hij was een meubelmaker met Schotse roots en getrouwd met de Brugse Jeanne Neels (°1822). Het echtpaar had zes kinderen: Amand, Isidore, Louis, Michel, Marie en Hélène. Ze kwamen tussen 1846 en 1856 op het Sint-Jansplein 12 wonen en hadden een inwonende dagloner in dienst. De vrouw des huizes hield de herberg open. Hun oudste zoon Amandus trouwde met Theresia Caestecker en hun dochter Idalie Hutchinson trouwde op 3 december 1907 met Odilon Michiels. Zij kregen een zoon, de gekende Bruggeling Guillaume Michiels.

Clémence Bogaert erfde de herberg en verkocht die in 1865 aan meesterkuiper en wijntapper Franciscus Blondelle-Van Houtte. Franciscus en zijn tweede vrouw Virginie Van Houtte, woonden op de Sint-Jansplein en tapten er likeuren,

sterke dranken en wijnen. Franciscus en Virginie overleden in november 1895. Hun zoon, Jules, priester en leraar aan het bisschoppelijk College in Moeskroen erfde het huis en verkocht het in 1919 aan Gustaaf Sioen-Vanden Houtte, een Brugs beenhouwer. Ondertussen was het huis vergroot en uitgebreid met een kamer en een koer achter het buurhuis. Tussen 1920 en 1947 werd de woning nog vijf maal doorverkocht.

Groenten- en Fruitwinkel In de Meloen

In 1947 werd de familie Ketels eigenaar. Gerard en zijn vrouw Marie Magdalena De Vriese en vervolgens hun zoon Joseph Ketels en Madeleine Du Bois hielden er de groenten- en fruitwinkel 'In de Meloen' open. Dagelijks verkochten zij er met veel zorg en toewijding hun groenten en fruit. Tot in 1987 konden vele Bruggelingen bij hen terecht. Nadien werd de winkel omgevormd tot woning. Philippe en Ginette Ketels, de kinderen van Joseph en Madeleine, verkochten het in 2011 aan de huidige eigenaars.

Open zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Louis Delacenserie

BK

DE

BK

Louis Delacenserie werd op 27 september 1838 in Brugge geboren en stierf er op 2 september 1909. Hij volgde een klassieke opleiding aan de Brugse academie en vervolgde nadien zijn opleiding mogelijk bij Louis Roelandt in Gent. Hij sleepte in 1862 de felbegeerde Prijs van Rome in de wacht die hem in staat stelde te reizen in Italië. In 1870 werd hij stadsarchitect van Brugge, een functie die hij 22 jaar lang met verve zal invullen. Delacenserie heeft mee het stadbeeld van Brugge op een indringende wijze bepaald. Hij bouwde naast de Rijksnormaalschool ook het Provinciaal Hof en de Minnewaterkliniek en restaureerde tal van belangrijke monumenten zoals de Griffie op de Burg en het huis van de heren van Gruuthuse. In 2009 kreeg Louis Delacenserie een stijlvolle overzichtstentoonstelling in het Bruggemuseum-Gruuthuse: De uitvinding van Brugge. De stad van Delacenserie. Een welverdiende erkenning.

Bij de voormalige Rijksnormaalschool (Howest), een van de meesterwerken van architect Louis Delacenserie (1838-1909) in Brugge, staat een restant van het Oudhof van de Sint-Jorisgilde, de sierlijke bakstenen traptoren. Tijdens de restauratie van 2008-2009 is de bouwdatum '1508' (her)ontdekt. Het restauratie-ontwerp werd opgemaakt door de Dienst Infrastructuur van de Hogeschool op basis van een afstudeerproject uit 2004-2005 van de studenten Voortgezette opleiding Renovatietechnieken en Monumentenzorg.

In 1321 werd het Oudhof van Sint-Joris voor het eerst in documenten vermeld, hoewel het schuttershof toen al enkele decennia bestond. Het stadsplan van Marcus Gheeraerts geeft een beeld van het uitzicht van het domein in het midden van de 16de eeuw. Het omvatte een gildenhuis, een kapel uit 1493 die toegewijd was aan Sint-Pieter en een hoge traptoren afgedekt met een spits dak. Het gildenhuis lag in een grote tuin, uitstekend geschikt voor de schutters.

De Sint-Jorisgilde telde in de 14de eeuw zoveel leden dat een opsplitsing in een

Oudhof en een Nieuwhof nodig bleek (het Nieuwhof vond een plaats bij het huidige Sint-Jorisstraat 35). Beide gilden bestonden naast elkaar tot 1768 en versmolten dan opnieuw. De naam Schuttersstraat in de buurt herinnert aan de plaats waar de oorspronkelijke doelen

het toen nieuwe museum in het huis van de heren van Gruuthuse. Hier zou een normaalschool uitgebouwd worden. De grote neogotische school kwam er tussen 1879-1883. De traptoren werd behouden (ook op aandringen van de Koninklijke Commissie voor Monumenten). Louis Delacenserie wou die restaureren en integreren in de nieuwe school. Nog in 1895 zou hij daarvoor nieuwe plannen opmaken. Om onbekende redenen gebeurde dit nooit en wachtte de toren 125 jaar op restauratie.

stonden. Hun patroonheilige was Sint-Joris en hun gildekleuren waren rood en wit. Het huidige verenigingslokaal van de Sint-Jorisgilde in de Stijn Streuvelsstraat dateert uit 1940. Daar herinneren enkele schilderijen nog aan het verleden. Het volledige archief wordt sinds 1873 in het Brugse Stadsarchief bewaard. De Sint-Jorisgilde is nog steeds een bloeiende vereniging.

In 1872 kwamen de restanten van het Oudhof in handen van de Stad Brugge. Het werd gesloopt en het was de bedoeling interieurelementen te hergebruiken voor

Op basis van bewaard gebleven tekeningen kan afgeleid worden dat Louis Delacenserie een harde restauratie op het oog had. De toren werd voorzien van neogotische decoratie, een opvallend spitsdak en werd meer geïntegreerd in het neogotisch concept van de Rijksnormaalschool. Definitieve plannen zijn nooit ingediend (mogelijk waren financiële overwegingen steeds een struikelblok?). Verschillende architecten en auteurs, waaronder Adolphe Duclos, Huib Hoste en Joseph Viérin verdedigden ook nog in het begin van 20ste eeuw het behoud en de restauratie van de toren. De toren werd beschouwd als een zeer zeldzaam monument en een vroeg voorbeeld van de toepassing van renaissancestijl in onze stad. Decennialang werd het stil rond de toren. In aanloop van 2002 Brugge Culturele Hoofdstad van Europa ondernam Howest stappen voor een restauratie. De bakstenen toren stond oorspronkelijk tegen de achtergevel van het gildehuis maar staat nu vrij aan de straatkant. De toren is gebouwd op een vierkante plattegrond, met beperkte versieringen in natuursteen. Op de benedenverdieping geven drie bestaande openingen toegang. Een natuurstenen bordestrap, met treden loodrecht op de kern, brengt de bezoeker naar de eerste verdieping. Die beslaat de zuidelijke helft van de toren en wordt verlicht door een gedeeld venster. De andere verdiepingen zijn bereikbaar via de houten spiltrap in het kleine veelhoekige traptorentje, dat uitkraagt buiten het hoofdvolume. De overwelvingen van de trap bestaan uit kruisribgewelven. In de muur is een geprofileerde bakstenen handgreep ingewerkt. De natuurstenen elementen (datumsteen, gewelfsleutels, consoles ...) in het interieur zijn bijzonder kwalitatief beeldhouwd. Een aanrader voor fijnproevers.

fotograaf: Jonah Samyn

Ignatius van Loyola werd op 24 december 1491 in Loyola (Spaans Baskenland) geboren en stierf op 31 juli 1556 in Rome. Hij was het dertiende en laatste kind in een adellijke familie en verloor vroeg zijn beide ouders. Dankzij zijn afkomst werd hij secretaris bij de minister van financiën van de Spaanse koning en lid van de persoonlijke lijfwacht van de onderkoning van Navarra. Niettemin groeide hij op als losbandige jongeman enkel geïnteresseerd in spelen, vrouwen en vechten. Net als zijn broers kwam hij regelmatig in aanraking met het gerecht. Bij de verdediging van het fort van Pamplona (1521) werd hij zwaar gekwetst aan beide benen. Maandenlang bleef hij aan zijn bed gekluisterd en dit gaf hem de kans

van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Spilfiguur: Ignatius van Loyola

heiligenlevens te lezen, die een radicale koerswijziging in zijn leven veroorzaken. Hij verliet zijn familie en zijn liederlijk leven om alleen nog 'soldaat van Christus' te zijn. Tijdens zijn vele reizen in Europa kwam hij ook twee maal in Brugge op zoek naar studiefinanciering bij de Spaanse gemeenschap en verbleef toen bij de familie Gonçalo de Aguilera in Oost-Gistelhof 1. In Parijs overtuigde hij vrienden om samen met hem de 'Sociëteit van Jezus' (de jezuïeten) te stichten, een nieuwe orde die uiteindelijk in Rome werd opgericht in 1540 en dit met goedkeuring van paus Paulus III. Bij Ignatius' dood in 1556 telde de sociëteit al 1000 leden.

Tentoonstelling: 50 jaar MAFestival Brugge

De Sint-Walburgakerk is de rijkste en meest zuivere barokke realisatie in Brugge. De ruimtelijk en strikte opbouw worden ondersteund door de grote lichtintensiteit in de kerk. Bruggeling en lekenbroeder Pieter Huyssens (1577-1637) kreeg in 1619 de opdracht toevertrouwd om een prestigieuze kerk te bouwen die de waarden van de jezuïetenorde moest vertolken, en hij slaagde daar wonderwel in.

De talentvolle jezuïetenbroeder Pieter Huyssens was betrokken bij de bouw van heel wat kerken voor de orde in Vlaanderen. In samenwerking met François d' Aiguillon werkte hij mee aan de bouw van de Carolus Borromeuskerk in Antwerpen, die als de belangrijkste barokkerk in de Nederlanden wordt bestempeld. Daarnaast bouwde hij samen met Jacob Francaert de Brusselse jezuïetenkerk en de Begijnhofkerk in Mechelen. Ook de bijzonder fraaie Saint-Loupkerk in Namen en de Sint-Pieterskerk in Gent zijn door hem ontworpen. Het vrijegevochten karakter en het kunstenaarsbloed van Pieter

Huyssens bezorgden hem meermaals moeilijkheden met de oversten van de Sociëteit Jezus en in het bijzonder met de Provinciale Overste P. de Montmorency, die Huyssens in 1633 definitief (werkloos) naar Brugge verbande.

De werken aan de Brugse jezuïetenkerk verliepen bijzonder traag wegens chronisch geldgebrek en naijver tussen de Brugse en Antwerpse jezuïeten.

De toren, een variant van deze van de Carroleus Borromeuskerk, werd daardoor niet gebouwd. De kerk werd op 14 november 1642 pas ingewijd en kreeg de jezuïetenheilige Franciscus Xaverius (1506-1552) als patroon. Franciscus, een grote vriend van Ignatius van Loyola is gestorven op een missiereis naar China en ligt begraven in Maleisië. Relieken van deze heiligen waren al in 1630 naar Brugge overgebracht.

Architect Huyssens was kort voor de inwijding van de kerk overleden. De afwerking van het bouwwerk werd door zijn medebroeder J. Boulé verder gevolgd. Verschillende Brugse meester-metselaars, waaronder Jacques Coppet, werden ook nog betrokken bij deze uitzonderlijke realisatie.

De voormalige jezuïetenkerk is een zes traveeën lange transeptloze zuilenbasiliek overwelfd met kruisgewelven. De imposante natuur- en bakstenen voorgevel, heeft een klassieke opbouw met vlakke pilasters van de kolossale orde en een imposant fronton. Door het gebruik van uitspringende lijsten, architraven en voluten komt de gevel echter soms als minder klassiek en zeer dynamisch over. Pieter Huyssens gebruikte de architectuur van het gróte voorbeeld -de Il Gesùkerk in Rome- duidelijk als inspiratiebron. Huyssens

verbleef tussen 1626 en 1628 in Rome.

De indeling van de kerk is al af te lezen van de voorgevel. Centraal zit een ingangsportaal waarboven een nis met het beeld van Sint-Franciscus-Xaverius. De zijgevels zijn grotendeels in baksteen en doorbroken door eenvoudige segmentboogvensters met natuurstenen omlijsting. De steunberen in volutevorm accentueren de traveeën van de middenbeuk. De aanzet van de onafgewerkte toren, boven het koor, is eveneens in natuursteen opgetrokken.

Het interieur van de kerk is van een valse eenvoud. De vele architecturale details maken duidelijk dat deze kerk met zorg is ontworpen en met de ambitie om een grote ruimtewerking te bekomen. Het is een driebeukige, transeptloze basiliek. De brede middenbeuk wordt van de smallere zijbeuken gescheiden door Toscaanse zuilen met sober versierde composiete kapitelen, waarop scheibogen aanzetten. In de ruimte tussen die bogen en de architraven (de dragende lijsten) komen rijke ornamenten (cartouches en grotesken) voor. De kerk is overwelfd met kruisgewelven, wat afwijkt van de initiële bedoeling van Huyssens die een meer ingewikkeld overwelfingsmodel had gepland.

Het kerkmeubilair is rijk en sierlijk. Het meubilair is uitgevoerd door Antwerpse kunstenaars die vaak in opdracht van de jezuïeten werkten. Het monumentale marmeren hoogaltaar is gemaakt door Jacob Cockx (en Pieter Verbruggen?) en bekostigd door graaf Paul de Fontaine, de stichter van het gelijknamige godshuis in de Zwarteleertouwersstraat. Het schilderij, de Verrijzenis van Christus, dateert uit 1783 en is van de hand van de Brugse neoclassicistische schilder Jozef Suvée. Het beeld van de H. Walburga is er in het midden van de 19de eeuw geplaatst, na de naamsverandering van deze kerk. Het Onze-Lieve-Vrouwaltaar en het Sint-Rochusaltaar zijn eveneens in marmer gebeeldhouwd door Pieter Verbruggen. De zijaltaren worden geflankeerd door barokke portaalvingen. De originele witmarmeren communiebank is in 1695 vervaardigd door de Antwerpse beeldhouwer Hendrik Verbruggen (zoon van Pieter?). Het werd met zijn monogram getekend en versierd met een zeer rijk iconografisch verhaal over de Eucharistie.

De eikenhouten preekstoel is het werk van Artus Quellinus de jonge, die het in 1667-1670 voltooide. De iconografie is strikt vastgelegd door pater Willem

Hesius. De vrouwenfiguur die de preekstoel draagt, stelt het geloof voor. In de kuip zelf zijn de vier evangelisten uitgebeeld. Het klankbord wordt door musicerende engelen gedragen en de trappalen zijn hermenfiguren die de 'welsprekendheid' (met opgeheven arm), het 'gebed' (met wierookvat) en de 'studie' (met boek en lamp) uitbeelden. Drie essentiële kwaliteiten voor de jezuïeten.

De biechtstoelen dateren uit 1802. Het doksaal en het ingangsportaal zouden in 1834 zijn uitgevoerd naar een veel ouder model. Het orgel is in 1735 ontworpen door de Atrechtse orgelbouwer Cornelis Cacheux; de orgelkast zou ontworpen zijn door Hendrik Pulinx jr. Het orgel is afkomstig uit de gesloopte Sint-Walburgakerk en hier herplaatst in 1778 met de hulp van de Brugse orgelbouwer Dominicus Berger, die recht tegenover de kerk woonde. Veel van de 18de-eeuwse schilderijen in de kerk zijn oorspronkelijk afkomstig uit de (eveneens gesloopte) Predikherenkerk en kregen hier een plaats na de Franse revolutie.

Keizer Jozef II ontbondt de machtige jezuïetenorde in 1778 en de Franciscus-Xaveriuskerk werd overgedragen aan de nabij gelegen Sint-Walburgaparochie. In de Franse tijd fungeerde de kerk als

Temple de la Loi. In 1804 werd de eredienst hersteld en kreeg de kerk eerst de naam van Sint-Donaaskerk, na de sloop van de kathedraal op de Burg. Pas in 1854 werd de huidige naam toegekend.

De restauraties aan de kerk in 1967-1973 en in 1978-1980 werden uitgevoerd naar plannen van architect Luc Dugardyn (1929-1994).

RU

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Jacob Bave

Jacob Bave II, was de zoon van Jacob I, thesaurier van de stad Brugge en van Margriete van Meetkerke (†1348). Hijzelf trouwde met de burgemeestersdochter Liegarde van de Walle (†1388) en erfde De Patience in 1357. Ook Jacob II was thesaurier van de stad Brugge en meerdere malen schepen en raadslid. Hij stierf op 23 oktober 1388 en werd in de Onze-Lieve-Vrouwekerk begraven. Zijn dochter Gertrude erfde op haar beurt De Patience. Zij trouwde in 1396 met Jan van der Beurse. Zou deze beschildeerde ruimte gestoffeerd zijn ter gelegenheid van dit societyhuwelijk tussen twee zeer rijke Brugse erfgenamen? Of was het een luxueuse vergaderzaal voor de Sint-Jorisdigle waarvan zowel Jacob III Bave (broer van Gertrude) als Jan ooit sire waren? Zou Jacob Bave afgebeeld zijn als Patientia (Geduld), het enige personage dat de bezoeker aankijkt?

Het huis De Patience (niet zichtbaar vanaf de straatkant) wordt in de 14de eeuw gedateerd, twee eeuwen ouder dan het voorhuis 'De Rynck' aan de Spinolarei waar het nu deel van uitmaakt. De huidige rooilijn aan de Spinolarei kwam er pas later. Het is niet verwonderlijk dat de gronden dicht bij het tol- en weeghuis gegeerd waren en maximaal werden bebouwd. In de 13de en 14de eeuw werd de voorgrond (een naar het water aflopende nog niet ingemuurde oever) wellicht gewoon met laadvloeren afgedekt en gebruikt voor de producten die met de boten Brugge binnenkwamen.

De Patience is opgebouwd uit een verzonken benedenruimte, twee bovenverdiepingen en een zolder onder een zadeldak. De oorspronkelijke voorgevel is enkel zichtbaar vanop een kleine ingesloten binnenkoer (links achter De Rynck). Tot in de 16de eeuw was ze nog zichtbaar van aan de rei. De tuingevel is een bakstenen puntgevel waarvan de top doorbroken is door twee segmentboogvormige luikopeningen, die geflankeerd zijn door smeedijzeren haken met enkele en dubbele ogen. Deze dienden voor stokken om linnen te luchten of te drogen of om de gevel te

versieren met vlaggen.

Net 20 jaar terug werd de restauratie van De Patience gestart. De eigenaars voerden zelf een vooronderzoek uit en ontleisterden voorzichtig de balkenzolderingen en de wanden. Op de wand in de benedenkamer ontdekten Brody Neuenschwander en zijn vrouw enkele gotische letters, die gezien hun opleiding en interesse onmiddellijk terecht de volle aandacht kregen. De Brugse monumentenzorgers verwittigden de conserveringsploeg van Onroerend Erfgoed Vlaanderen en midden 1994 werd een proefonderzoek uitgevoerd. De ontdekking bleek fenomenaal: een uitzonderlijke laatmiddeleeuwse muurschildering van hoge kwaliteit en met een rijk iconografisch programma.

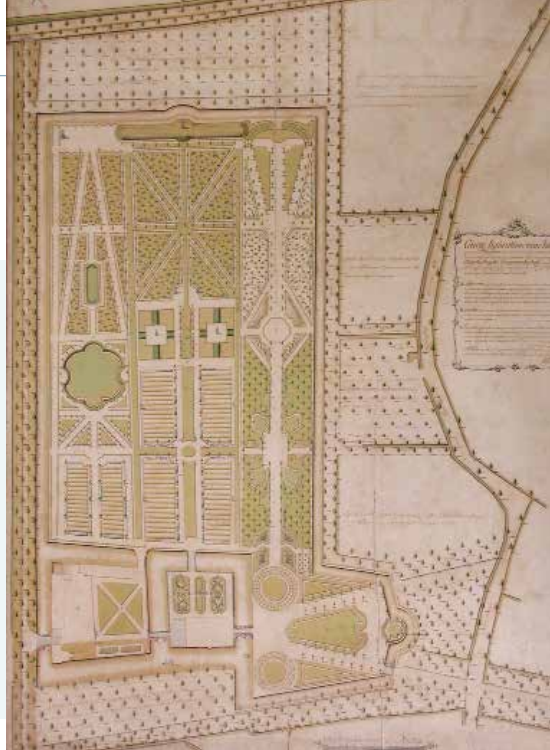
De kamer met de muurschildering heeft een eikenhouten zoldering met moeren en kinderbalken. De moerbalken, met nog beperkte sporen van decoratieve schildering, waren oorspronkelijk tegen de zijwanden gestut door muurstijlen en korbelen. Drie van de vier wanden dateren nog uit de vroege bouwphase. De wand met de schouwuitbouw is in latere bouwperiodes gewijzigd en moest

om constructieve redenen herbouwd worden. Slechts twee vensters tegenaan de zoldering zorgen voor de lichtinval. Op de grootste wand is het Sint-Joristafereel ontdekt (250 op 220 cm).

Het Sint-Joristaferaal bestaat uit twee delen: een benedenfries met de afbeelding van de Deugden, en het eigenlijke Sint-Joristaferaal dat tot de zoldering reikt. De vlakke wand en de beschildering zijn doorbroken door een rechthoekige nis, die waarschijnlijk afgesloten was met luiken en waarin kostbaarheden werden opgeborgen. De taferelen zijn aangebracht op een nog oudere beschildering in imitatiebaksteen. In de benedenfries zijn tien mannenhoofden in geschilderde nissen afgebeeld, afwisselend met een rode en zwarte achtergrond en benadrukt door een verguld sjabloonmotief. Vóór de figuren loopt een banderol met gotische opschriften. De figuren stellen Deugden voor: Fortitudo (Sterkte), Largitas (Vrijgevigheid), Sapientia (Wijsheid), Humilitas (Nederigheid), Justitia (Rechtvaardigheid), Patientia (Geduld), Fides (Geloof), Spes (Hoop), Caritas (Liefde) en Misericordia (Medeleven). Patientia, uitgebeeld als een jonge baardloze man, kijkt als enige recht naar de toeschouwer, en is misschien de naamgever van het huis?

Boven de Deugden is de legende van Sint-Joris met de draak uitgebeeld. Sint-Joris in wapenuitrusting en op een prachtig wit paard, wordt geholpen door een engel om het monster te doorboren dat gevaarlijk dicht bij de koningsdochter komt. Achter de prinses wordt een stad afgebeeld met bezorgd toekijkende ouders

De Werkgroep Huizengeschiedenis, die zich in 1999 boog over de geschiedenis van het pand, formuleerde enkele hypothesen. Vóór 1347 stond hier een 'hofstede' of erf met huis, dat in 1350 eigendom werd van makelaar Jacob (II) Bave, de echtgenoot van Margriete van Meetkerke en omschreven als: het *Ser Jacob Baefs huus*. In 1372 was het in bezit van zijn zoon Jacob II die er woonde. met zijn vrouw Liegarde van de Walle. Jacob II stierf in 1388 en Liegarde bleef eigenares tot aan haar dood in 1398. Hun dochter Gertrude erfde het pand. Het verhaal van Sint-Joris zoals het hier wordt afgebeeld, was in de middeleeuwen populair. Sint-Joris is bovendien de patroon van heel wat broedersschappen en schuttersgilden. De Brugse Sint-Jorisgilde bestond in het begin van de 14de eeuw en verzamelde toen aan de Sint-Jansbrug voor ze naar de Markt trokken tijdens optochten.

Op de andere wand wordt een taferaal uitgebeeld, dat slechts fragmentarisch

is bewaard. Een aantal vorsten worden door tekstbanderollen geïdentificeerd: de Trojaanse prins Aeneas (als voorouder van het Romeinse volk), de Wandelende Jood Ahasverus, Alexander de Grote, koning Arthur (een van de Negen Besten), Julius Caesar, Darius, Karel de Grote, Saladin en koning Salomon (de derde koning van het verenigd Israël). De Turkse sultan Saladin ibn Najm al Ajjoebi (†1193) is een soennitische moslim die op 2 september 1192 een vredesakkoord met koning Richard Leeuwenhart had bewerkstelligd en zo een einde had gemaakt aan de Derde Kruistocht. Alexander de Grote is hier als vertegenwoordiger van een van de drie helden uit de klassieke oudheid binnen het thema van de beroemde

veldheren, De Negen Besten, en Darius werd door Alexander verslagen. De iconografische samenhang van de voorstelling kon niet door deze 'losse' gegevens verduidelijkt raken. Wat was de bedoeling van dit tafereel?

De schilderijen zijn stilistisch en schildertechnisch tussen 1380 en 1400 gedateerd en horen bij de school van het Pre-Eyckiaanse Realisme. Uitzonderlijk vroeg en zeldzaam in Vlaanderen.

Het huis De Patience en de muurschilderingen zijn een voorbeeld van de rijkdom van het Brugse erfgoed rond 1400 wat dit voorjaar nog in de tentoonstelling 'Liefde en Devotie' in het Bruggemuseum-Gruuthuse rijkelijk werd geïllustreerd.

ERSTDAAN TU UIS RI VAN B K

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 14.00u tot 18.00u

Spilfiguur: Andries van der Vliert

Andries van der Vliert was de zoon van de Brugse griffier Antoine Joseph van der Vliert en Marie Vercamp. De Nederlandse familie Van der Vliert verbleef al enkele generaties in Brugge. Was Van der Vliert een amateur of geïnteresseerde tuinliefhebber die een tuin liet aanleggen en er een passend tuinhuis liet optrekken? Of kwam hij uit een familie van tuinliefhebbers? Veel over zijn leven zijn we voorlopig nog niet te weten gekomen. Wordt hopelijk vervolgd.

In de tuin van het woonhuis 'Het Spaans Caukin' is een tuinhuis bewaard dat in 1789 werd gebouwd door Andries van der Vliert. Wie was Andries van der Vliert die dit kleinood bouwde en waarom? Het tuinpaviljoen staat symbool voor de levensstijl van de gegoede Bruggeling in de 18de eeuw. Voor OMD poogden we een deel van het raadsel te onthullen. Maar er is *nog werk aan de winkel*. De geschiedenis geeft zich niet altijd even gemakkelijk prijs. De familie van der Vliert leerden we iets beter kennen

Het bakstenen tuinhuis is een verdieping hoog en opgebouwd met een overwelfde kelder, een verhoogde benedenverdieping en een zolder onder semi-mansardedak. De binnenafmetingen zijn 4m of 5,50m. De buitenafmetingen tot en met de kroonlijst passen in een perfect vierkant van 20 op 20 voet (5,50m op 5,50m). Op een gewelfsteentje in de kelder staat de datum 1789 en de naam van de bouwheer. De benedenruimte is sober afgewerkt met pleisterwanden en een gepleisterd plafond met lijstwerk.

Gouden-Handstraat 1-3-5, in de 16de eeuw een zeepziederij, waren ooit één eigendom (gevormd door de huizen Sinte

Godelieve en het 'tSpaensch Caukin). Aan de kant van de Sterstraat stonden drie kleine huisjes die in het eerste kwart van de 17de eeuw in het bezit kwamen van Pieter Van Altere. Vóór 1733 werden deze kleine huizen aan de Sterstraat gesloopt. In 1770 werd het eigendom gekocht door Andries van der Vliert.

De familie Van der Vliert was afkomstig uit 's Hertogenbosch, maar woonde als katholieke familie sinds enkele generaties in Brugge. De familie was via huwelijk verwant met de familie Van Susteren eveneens uit Den Bosch. De Brugse bisschop Hendrik-Jozef van Susteren (1668-1742) was in Amsterdam geboren omdat zijn vader daar zakenman was. Een nichtje van de bisschop, Joanna van Susteren (dochter van Henricus en Elisabeth van Zutphen) trouwde (rond 1650-1660?) met Anthony (of Antonius)

van der Vliert. Antonius was griffier. De familie van haar broer, Abraham van Susteren, was via zijn huwelijk met Anna de Berault de Villaterre in de tweede helft van de 17de eeuw eveneens in Brugge terecht gekomen.

Bisschop Hendrik-Jozef van Susteren was kort na 1720 de initiatiefnemer van de verbouwing van het omwalde kasteeltje Rooigem tot een aangenaam buitenverblijf met bijpassende tuinen (wat hem de naam zonnebisschop, naar analogie van de zonnekoning opleverde). De keuze voor een verfijnde levensstijl en voorliefde voor tuinen zal de bisschop mogelijk aan zijn verwanten Van der Vliert doorgegeven hebben. De secretaris van de bisschop was bovendien kanunnik Hubertus-Antonius van der Vliert (†1765).

De zus van de bouwheer van het tuinhuis,

Joanna van der Vliert (†1810), trouwde met raadspensionaris Peter Paulus De Blauwe (1717-1786) en de familie De Blauwe hield het eigendom tot 1877 in haar bezit. Van een verfijnde levensstijl in het tuinpaviljoen was niet langer sprake. In 1844 werd het paviljoen verhuurd aan de familie van timmerman Vandepoele die er met acht kinderen woonde. Andere tijden waren aangebroken ...

De huidige functie, als gastenkamer, knoopt dichter aan bij de oorspronkelijke. Bij dit bezoek kunt u genieten van een klein architecturaal juweeltje in een wilde tuin met een uitzonderlijk zicht op de toren van de Sint-Gilliskerk. Zou het hier toch een landelijk stadskwartier zijn?

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Spilfiguur: Elisabeth Zorghe

Elisabeth Zorghe, weldoenster van behoefigen en studenten

De hier in de buurt gelegen Elisabeth Zorghestraat herinnert aan de stichting die Bruggelinge Elisabeth Zorghe deed op 13 oktober 1632. Deze ongehuwd gebleven jonkvrouw had van haar ouders diverse bezittingen geërfd in o.a. het ambacht van Gistel en behoorde daardoor tot één van de rijkste maar tevens grootste weldoensters van haar tijd in Brugge. De straat naar haar genoemd heette voorheen *Achter sCarmers choor* en liep achter het Carmersklooster dat op het einde van de 18de eeuw werd afgebroken. In dit straatje stond de herberg 'Het Withuis' dat vooral naam maakte als bordeel. De vrome Elisabeth kon dit niet dulden,

gezien de nabijheid van het klooster dat ze begunstigde. Ze kocht dat *oord van ontucht* op, liet het afbreken en stichtte er een godshuis met 13 *caemerkens*, tien gelegen in de al aangehaalde *Achter sCarmers choor* voor ongehuwde vrouwen van boven de 40 jaar en drie in de Rijkepijndersstraat voor weduwen met goede faam. Elisabeth werd begraven in de Onze Lieve Vrouwekapel van de paters karmelieten, vlak achter haar stichting. Guido Gezelle (1830-1899) getuigt dat de bewoonsters van het godshuis blijvend met veel respect over de weldoenster spraken en haar niet waren vergeten. Een in het godshuis bewaard gebleven portret van de milde schenkster hield haar herinnering levendig, ook 200 jaar na haar overlijden. Naast diverse schenkingen aan de Carmers had zij een beurs opgericht voor studenten theologie en filosofie. Tijdens haar begrafenis wenste ze de aanwezigheid van 100 kinderen van de arme stadsscholen (Bogardenschool voor jongens en Sint-Elisabethschool voor meisjes). De kinderen werden beloond met 'proven' in geld en natura.

Benoit Kervyn

De aantrekkelijke godshuiswoningen dateren uit 1923 en zijn rond drie binnentuinen gebouwd. Ze zijn ontworpen en uitgevoerd door de Brugse aannemers Louis Verhelle en Flori De Wispelaere.

Dit 20ste-eeuwse complex groepeerde drie verdwenen stichtingen: Elisabeth Zorge (dateerde uit 1631 en was bestemd voor ongehuwde vrouwen en weduwen), Paruitte (dateerde uit 1916 en was gesticht dankzij een legaat van Emilie Paruitte) en De Schippers (dateerde uit de 15de eeuw, was bedoeld voor schippersmaten en sloot aan bij de kapel van het Schippersambacht aan de Potterierei). Ze bevonden zich alle drie dicht bij de Rijkepijndersstraat en werden voor de uitbreiding van de brouwerij Den Arend (de Aigle-Belgica) gesloopt en in hetzelfde jaar op een andere plaats herbouwd in een nieuwe vorm.

De godshuizen zijn gebouwd op een terrein van ruim 2500 m² groot en een gedenksteen op de derde doorgang herinnert aan het doel van dit complex. De eenlaagse wit beschilderde godshuisjes zijn ontworpen naar de historische voorbeelden die op andere plaatsen in de stad zijn terug te vinden.

Lijstgevels worden gecombineerd met tuitgevels. De vensters en deuren zijn afgewerkt met afgeschuinde dagkanten en de houten ramen zijn voorzien van kleine roedeverdelingen.

In 1994 werd dit 20ste-eeuwse godshuiscomplex gerestaureerd en aansluitend werden de tuinen heraangelegd. De fruitbomen van de boomgaard, die het complex van de ongehuwde vrouwen scheidde van dat van de weduwen, waren op één na alle afgestorven en verdwenen. De waardevolle buxusplanten konden gelukkig bewaard blijven, en werden in de nieuwe tuinaanleg geïntegreerd. Vooral de exemplaren in de tuin palend aan de Stijn Streuvelsstraat vallen op.

LEG-MIS TE BIL BK

Open op zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Spilfiguur: baron Georges Verhaegen

Georges Verhaegen is op 28 maart 1886 in Brussel geboren en op 22 november 1963 gestorven in het kasteel Tillegem in Sint-Michiels. Hij, zijn vrouw en hun zoon René waren de laatste bewoners van het kasteel Tillegem. Georges Verhaegen trouwde in 1916 met Marie de Briey (1892-1978), de dochter van de kasteelheer van Tillegem. Ze kregen samen zeven kinderen. Ere-Luitenant-Generaal Georges Verhaegen (de 'generaal' zoals men hem noemde), mocht vanaf 1925 de titel van baron voeren. De familie

Verhaegen was in de 19de eeuw in de adelstand verheven. Ze waren vooral thuis in de wereld van de politiek en de rechten. Georges had zowel in W.O. I (Oorlogskruis) als W.O. II (Vuurkruis) meegestreden. Hij schreef korte werken over de oorlog (o.a. *Réminiscence de 1914*) en gaf na de Tweede Wereldoorlog lezingen over de rol van het Belgische leger in 1940. Hij was ridder van de Légion d'Honneur en lid van de Edele Confrérie van het Heilig Bloed en van het Hospitaal Notre Dame van Lourdes. In zijn artikel 'De adellijke stad' omschrijft Dries Vanden Abeele Georges Verhaegen als een 'kleurrijk' figuur met een sappige Frans-Vlaamse tongval. Nog volgens Dries Vanden Abeele was Georges Verhaegen een hevig supporter van Michel Van Maele en een tegenstander van de Stad Brugge vooral in de veemarktkwestie. Op recepties negeerde hij de leden van het Brugse stadsbestuur, inclusief burgemeester Pierre Vandamme. Eén van zijn 'geveugelde' woorden tegen toenmalig gouverneur op de trappen van het Provinciaal Hof was *Leve Sint-Michiels ... Leve de Veemarkt* (dat was lang voor de fusie uiteraard).

Demonstratie Monumentenwacht West-Vlaanderen op zondag tussen 10.00u en 12.00u en 13.00u en 17.00u

Jammer dat slechts één vleugel van de middeleeuwse waterburcht Tillegem bewaard is gebleven. Het kasteel bestaat vandaag uit een sterk verbouwde oude (west)vleugel, waaraan in de 19de eeuw een neogotische toren en twee korte zijvleugels werden toegevoegd. Van de drie overige laatmiddeleeuwse kasteelvleugels blijven enkel de kelders bewaard.

Over de bouw- en vroege bewoningsgeschiedenis zijn bitter weinig gegevens gekend. Het oorspronkelijke kasteel, omschreven als *tcasteel ghenaeemt Tilleghem int viercante ghemetst bijten watere ende staende gheheel op schoone vouten met eene schoone poorte ende breede walgracht, versiert van veel diversche*

ghelamborseerde cameran, salen ende galderien, wordt in de tweede helft van de 14de eeuw gedateerd. De vier vleugels van de burcht waren op elke hoek met een toren versterkt en in de hoofdvleugel zat bovendien een centrale toren.

Uit de nog bestaande vleugel kan afgeleid worden dat Tillegem een defensief karakter had (het lag dan ook onverdedigd in het Brugse ommeland). Er werd naast baksteen ook (dure) natuursteen als bouw materiaal verwerkt. De buitenmuren van de kelders zijn enkel door schietgaten doorbroken.

In de 18de eeuw verdwenen de hoofdtoren en drie van de vier vleugels en kreeg het interieur een nieuwe indeling en stoffering. Het kasteel werd aangepast aan de toenmalige levensstijl. In de keldervloer van de westvleugel dateert een gedenksteen deze werken in 1766: *eersten steen/gelydt door Jor.PPs*

Lebailly/heere van Tillegem/tweeden steen door Mejoffr Anna Jose Petrona Veranneman/syne geselnede/den 6 julius 1766. De ruimtes die op de Open Monumentendagen te bewonderen zijn, dateren uit die periode. De voorkeur van de bouwheren ging uit naar de rococostijl, die toen wel gesmaakt werd. De schouwen, de plafondversiering, de deuren, de houten vloeren en vooral ook de buitengewoon fraaie eikenhouten trap illustreren deze voorkeur. Het zijn betrekkelijk kleine ruimten, een illustratie van de toen typische galante en landelijke levensstijl.

Tot op het einde van de 19de eeuw bleef kasteel Tillegem ongewijzigd. Een schattingsverslag uit 1825 beschrijft het als volgt: *een casteel (...)gebauwt in zijnen steen(...)gheheel den bouw op*

zijne soutereyn dienende voor keuken en kelderingen, benevens van oosten met eene groote ten deele ingevallen terrasze, rondom bewaalt, waar van den ingang voormaals was met een steene brugge westen over gezeide wal, alsnu zijnen ingang hebbende van oosten, bestaande het corps de logis ten inkome in een festibule met courbe trap, antichambre, eetplaats, office, salon en cabinet, hebbende nog op ieder einde een plaatse onder de thoorens. Op de eerste statie een strekkende corridor van westen hebbende op ieder einde een cabinet(...)drye slapkamers met hunne cabinetten en voorder gerieven trap leidende naar een strekkende zolder over geheel den bouw overtimmert met goede daeking overdekt met schaillien.

Het kasteel en 120 ha grond werden in 1879 gekocht door Eugène Charles de Peñeranda en vanaf dan verbouwd en verfraaid in neogotische stijl. Heel wat kastelen rond Brugge werden toen in deze stijl gebouwd of verbouwd. Brugge lag immers mee aan de bakermat van de neogotiek met enkele pioniers en gangmakers van deze stijlrichting zoals Jean de Béthune (1821-1894), die opdracht kreeg van de Peñeranda om zijn kasteel aan te passen. De verbouwingen beperkten zich niet alleen tot het exterieur. Er werd een lange gang tegen de achtergevel aangebouwd die als nieuwe circulatieruimte moest fungeren. De 18de-eeuwse trap werd toen vanuit de vestibule naar de nieuwe gang verplaatst. Aan beide uiteinden werden twee kamers bijgebouwd. Er werd bovendien een kleine

neogotische huiskapel ingericht, die vandaag nog bestaat.

Het bakstenen waterkasteel, gebouwd op een hoge (met natuursteen bekleedde) kelderverdieping, is twee bouwlagen hoog en acht traveeën breed. De hoeken worden geaccentueerd door vierzijdige torens, die met een spits dakje zijn afgewerkt. In de zesde travee bevindt zich de opvallende geveltoren waarin de toegang zit. De korte zijvleugels zijn aan de terraszijde afgewerkt met bakstenen trapgevels. Het geheel heeft een stoer neogotisch uitzicht met spitsboogfriezen, gevelnissen en dakkapellen. De brug over de omwalling brengt de bezoeker binnen in een andere wereld.

Het kasteel werd tot in 1980 bewoond

door baron René Verhaegen en toen aangekocht door het Provinciebestuur van West-Vlaanderen. Het gebouw werd gerestaureerd naar plannen van het architectenbureau Felix & Glorieux uit Oostende en aangepast aan de nieuwe functie.

Antoine Schayes

De voormalige salons zijn gestoffeerd in een rococostijl met marmeren schouwen en met stucwerk versierde schouwboezems en plafonds. De salonschilderingen met Brugse stadsgezichten, die afkomstig zijn uit het herenhuis Sint-Maartensplein 5 in Brugge, zijn toegeschreven aan de Brugse kunstschilder Jan Beerblock (1739-1806).

In het streekhuis Kasteel Tillegem van de Provincie West-Vlaanderen vond ook het Regionaal Landschap Houtland onderdak. Via de uitbouw van streekhuizen wil het Provinciebestuur een streekgerichte werking stimuleren. Het Regionaal Landschap neemt initiatieven om het karakteristieke landschap en de natuurwaarden van het 'houtland' te bewaren. Binnen deze vzw werd in 2003 de Bosgroep Houtland opgericht die instaat voor de begeleiding van private boscigenaars in het duurzaam beheer en onderhoud van hun bossen.

Rond het kasteel ligt het Tillegembos dat 114 ha groot is. Het provinciebestuur kocht in 1963 44 ha aan en kon het domein stelselmatig uitbreiden. De inrichting is afgestemd op genietters van naald- en loofbossen. Net als in de dreven zijn in de bosgedeelten veel beuken en zomereiken te ontdekken, in combinatie met naaldbomen. In mindere mate ziet de wandelaar ook de gewone es, esdoorn en populier. Ook zijn er hazelaars, vlier en soms rododendron te ontdekken.

Zondag 8 september van
10.00u tot 18.00u

Uitsluitend op reservatie

Spilfiguur: Hendrik Brugmans

BK

Hendrik Brugmans werd in Amsterdam geboren op 13 december 1906 en stierf in Brugge op 12 maart 1997. Hij studeerde Franse taal- en letterkunde in Amsterdam en promoveerde in 1934. Tussen 1948 en 1950 was hij hoogleraar Franse letterkunde aan de universiteit van Utrecht. Brugmans was sterk geboeid door de Europese gedachte en werd in 1950 dan ook de eerste rector van het Europacollege, dat hij in Brugge mee had helpen stichten. Deze stichting ging terug op de Europese Conferentie in Den Haag in 1948. Op een voorstel van de Spaanse filosoof en staatman Salvador de Madariaga werd een postuniversitair instituut opgericht, gespecialiseerd in Europese zaken. In Brugge werd een denkgroep, met beleidsverantwoordelijken en burgers onder leiding van pater Karel Verleye, bereid gevonden om dit te realiseren. De leidende figuren van de Europese Beweging ondertekenden mee de stichtingsakte voor een nieuw instituut in Brugge op 19 mei 1950. Hendrik Brugmans bepaalde sterk die eerste decennia van het Europacollege. Hij bleef rector tot 1972 en werd er benoemd tot eredoctor.

In 2007 is de campus Verversdijk van het Europacollege een eerste maal feestelijk ingehuldigd. De restauratie van het voormalig jezuïetenklooster en de afwerking van de nieuwe aula's waren een feit. Nu, op 28 juni 2013 is ook de restauratie en de inrichting van het voormalige jezuïetencollege aan de Boomgaardstraat afgewerkt en ingehuldigd. Het Europacollege draagt met deze prestigieuze realisatie bij tot het versterken van het imago van Brugge in Europa.

De Spanjaard Ignatius van Loyola (1491/5-1556) sticht in 1540 de Sociëteit van Jezus. De leden, de jezuïeten, hielden zich bezig met prediking, missionering en met onderwijs.

Door de hoge kwaliteit van hun onderwijs hadden jezuïeten toen een enorme invloed op de vorming van de leidende klasse in Europa. Vooral de jongeren van de hoogste sociale klassen volgden immers les bij hen.

In 1570 vestigden zich twee jezuïeten in Brugge en gesteund door bisschop Remi Drieux kregen ze van Rome toelating om een college op te richten. Ze woonden

en werkten in het grote huis *De Lecke* op het Sint-Jansplein en maakten voor hun religieuze diensten gebruik van de Sint-Janskerk.

Na het calvinistisch bewind (1578-1584) zochten ze een geschikte plaats om een college met allure uit te bouwen. In 1596 kon de Sociëteit twee grote huizen op het Sint-Maartensplein aankopen van de heer van Moscron en vóór 1638 kochten ze maar liefst een veertigtal huizen in het bouwblok Sint-Maartensplein, Boomgaardstraat, Kandelaarstraat, Verversdijk en Hoornstraat om hun ambitieus project vorm te geven.

Aanvankelijk werd het voormalige huis van Moscron als school en residentie gebruikt, terwijl een buurwoning dienst deed als kapel.

Tussen 1607 en 1610 al bouwden ze aan de kant van de Boomgaardstraat een collegevleugel. Het ontwerp en de leiding van de bouwwerken was in handen van de Brugse meester-metselaar Jacques Huysens, vader van architect-lekenbroeder Pieter Huysens. Hij werkte daarvoor samen met timmerman Lauwers Pieters, schrijnwerkers Steven en Toussain de Meester, tegeldekker Robert Blomme en leidekker Jan De Brouwer. Het tweelaags gebouw is 13 traveeën breed en 45 meter lang. De gelijkvloerse verdieping was oorspronkelijk ingedeeld in vijf klassen en elke klas was rechtstreeks door een buitendeur bereikbaar. De eerste verdieping was één grote ruimte van 6,40 meter hoog onder een zoldering van moer- en kinderbalken. De aula was bestemd voor dramatische oefeningen die een belangrijk onderdeel van het onderwijs vormden. Bij de inhuldiging van het gebouw in 1610 werd een grootse

theatervoorstelling gegeven voor ouders en mecenasen. Na de afschaffing van het klooster werd deze verdieping stelselmatig verbouwd en later ingedeeld in klassen en gangen van het atheneum. Bij de recente restauratie is teruggegaan naar de oorspronkelijke indeling en het gebouw heeft haar oorspronkelijke ruimtelijkheid gedeeltelijk herwonnen.

In 1619 werd gestart met de bouw van een grote kerk onder leiding van Pieter Huysens (1577-1637). Hij bouwde ook de jezuïetenkerken in Maastricht en Namen en werkte mee aan de Carolus Borromeuskerk in Antwerpen. In 1693 planden de jezuïeten om hun residentie naast de kerk te verbouwen en stuurden ze grootse plannen naar Rome op, die echter nooit werden uitgevoerd.

In 1699 gaven de jezuïeten wel opdracht voor de bouw van een nieuwe kloostervleugel aan de kant van de Verversdijk, die werd ingericht als verblijf voor de paters en als infirmerie. Tegelijkertijd werd een huisbrouwerij gebouwd. De reievleugel is mogelijk ontworpen door jezuïetenbroeder Willem Lambrichts en de werken werden uitgevoerd onder leiding van meester-metselaar Zegher Acket, die in 1684 en 1700 deken was van het ambacht. De bakstenen gevel aan de Verversdijk werd in 1865 bepleisterd. De zij- en tuingevel vertonen wel alle kenmerken van de barokstijl met gebruik van baksteen verfraaid met witte natuursteen. Het interieur bevat veel authentieke bouwelementen. De lange gang is overkluisd met graatgewelven op gordelbogen en kraagstenen in rococostijl. De gewelven en de kraagstenen dateren pas uit 1753.

De aan de gang grenzende ruimtes

In 1990 verliet ook de rijksmidschool het complex en de gebouwen bleven verweesd en vervallen achter. Sinds begin 1995 is het Europacollege eigenaar van het complex. Restauratieplannen en ambitieuze nieuwbouwplannen zijn vanaf 1999 opgemaakt door het Bouwteam Architectenbureau Vanassche m.m.v. Architectenbureau Michel Van Langenhove en Xaveer De Geyter architecten bvba. In 2002 is gestart met de restauratie van de reievleugel. De nieuwe gebouwen in sierbeton, die eraan grenzen, zijn in een bewust contemporaine stijl opgetrokken. In de oude kloostervleugel en de nieuwe gebouwen zijn vergaderzalen, het Departement recht, het Departement politieke en administratieve wetenschappen, het Development Office, leslokalen en twee auditoria ingericht. In 2010 is gestart met de restauratie van de collegevleugel naar ontwerp van conservatiearchitect benoit Delaey. Deze indrukwekkende restauratiewerk kon zowel in 2011 als in 2012 op OMD worden bezocht. Deze vleugel is nu herberstend als centraal kantoorgebouw. Om de ruimtelijkheid ervan zo weinig mogelijk aan te tasten is geopteerd om de bureauruimtes van elkaar te scheiden door lichte wanden die niet tot aan het plafond reiken.

Tussen 1998 tot 2005 was de Brugse Stedelijke Archeologische Dienst – nu Raakvlak – aanwezig op de site Verversdijk voor de begeleiding van de werken. Waar werd gevreesd dat de jezuïetenbouwwerken en de 19de-eeuwse schoolgebouwen alle vroegere sporen hebben uitgewist, hebben ze er integendeel voor gezorgd dat het bodemarchief, tussen de muren in, vrij goed is bewaard.

De oudste sporen op het terrein dateren uit de 13de eeuw. Er werd vastgesteld dat er zich in de ondergrond een opgevolde geul bevindt, waarvan de Sint-Annarei een gekanaliseerd overblijfsel is. Vermoedelijk is het gebied tot in het begin van de late middeleeuwen een drassig, onbebouwbaar terrein. Bij de ophoging in het begin van de 13de eeuw zijn wellicht houten beschoeiingen gebruikt om de aangevoerde grond te stabiliseren. Op meer dan twee meter onder het huidige looppniveau is een

complexe constructie aangetroffen, die bestaat uit een aantal zeer zware vierkante balken, met daartussen een soort beschoeiing van verticale en horizontale planken. Het hout is voor het merendeel recuperatiemateriaal en wellicht afkomstig van afgebroken houten huizen. Vanaf de tweede helft van de 13de eeuw is er voor het eerst bewoning, een nagenoeg onverstoord huizenblok. Van enkele van deze huizen zijn in de kelders aan de Verversdijk de muren en vloeren aangetroffen en een aantal grote bakstenen beerputten. Het afval uit een beerput vertelt over het dagelijks leven en de mensen die de put gebruiken. In een van beerputten is een bijzondere kom aangetroffen, volledig versierd met goudkleur op een witte tinglazuur. Dit soort aardewerk is afkomstig uit de streek van Valencia in Spanje, en kan gedateerd worden in het

begin van de 16de eeuw. Dit vertelt ons niet alleen dat de beerput zeker nog tot in het begin van de 16de eeuw in gebruik is, maar ook dat de bewoners rijk genoeg zijn om dergelijk luxe aardewerk aan te kopen. Een tweede reden waarom beerputten altijd interessante contexten zijn, is dat niet alleen aardewerk maar ook organisch materiaal er goed bewaard blijft. Dit gaat van botmateriaal, zaden en pitten over lederen schoenzolen en houten voorwerpen tot zelfs repen textiel die uiteraard als toiletpapier zijn gebruikt.

Het meest fascinerend was de ontdekking van de resten van verversateliers, te koppelen aan vermeldingen van blauwververs en roodververs uit de geschreven bronnen. Er zijn half in de grond ingewerkte stookplaatsen teruggevonden,

waarboven de verfbaden in koperen ketels warm werden gehouden. Bij de opgravingen zijn bakstenen constructies en verschillende houten structuren aan het licht gekomen. Een aantal ervan is vrijwel zeker in verband te brengen met de verversactiviteiten: verf- of spoelbakken in de laatmiddeleeuwse ververij. Ook zeldzame resten van planten, gebruikt bij het verven zoals meekrap en wouw zijn aangetroffen en turf, dat als brandstof werd gebruikt. Behalve de ververswoningen en -ateliers zijn de

imposante funderingen van het hof van Adornes en een aantal muurresten van het hof van Moscron ontdekt. Anselm Adornes is een befaamde Brugse 15de-eeuwse diplomaat en politicus. In het kader van de restauratiewerken kant Verversdijk werd een beerput opgegraven, die verband houdt met de verblijven van de jezuïeten en de infirmerie die er waren ondergebracht. De vulling dateert uit de 18de eeuw en bevat Chinees porselein, majolica, faïence, steengoed en heel veel glas. Bijzondere vondsten zijn onder meer wijwatervaatjes, fragmentjes bladgoud en heel wat kleinoden, zoals knopen, kammen, speelschijven en dergelijke. Het aandeel van kamerpotten, zalfpotten en rijker tafelgerei is groot. Ook de vulling van een bakstenen riool bestaat uit afval uit de 17de tot begin 18de eeuw, dat er wellicht door de jezuïeten is ingegooid. Enkele bijzondere vondsten zijn glazen met het IHS monogram en een miniatuur zonnwijzer uit ivoor. Eén vondst is ouder en dateert uit de middeleeuwen. Het gaat om een gouden ring die in één van de voegen tussen de bakstenen van de rioolvloer werd aangetroffen. De ring draagt het opschrift "en bon an". Naar onze tijd vertaalt, zou er 'gelukkig nieuwjaar' staan, een origineel nieuwjaarsgeschenk!

Bieke Hillewaert

RU
DE
POO
S P
RE

Zaterdag 7 september
van 14.00u tot 18.00u
en zondag 8 september
van 10.00u tot 18.00u

Spilfiguur: A. Goupy de Beauvolers

Adolphe-Emmanuel-Louis-Hubert-Ghislain Goupy de Beauvolers was op 2 juni 1825 geboren in Brugge, als zoon van burggraaf Adolphe-Alphonse Goupy de Quabeck. De familienaam Goupy de Beauvolers was in 1822 door koning Willem I erkend. Over zijn jeugd en opvoeding weten we weinig maar hij leek voorbestemd voor een diplomatieke carrière. Vanaf 1846 was Adolphe attaché van de Belgische ambassade in Den Haag. Hij koos ervoor om voor het patrimonium van de familie te zorgen. Vanaf 1852 was hij actief in Brugge.

Hij werd in 1858 verkozen als provincieraadslid voor de liberale partij, in 1860 als gemeenteraadslid en bestuurslid van het Bureel voor Weldadigheid. In 1867 werd hij aangesteld tot arrondissementscommissaris voor Brugge en Oostende. Hij was op 30 mei 1853 getrouwd met de Brugse Idalie Rotsart de Hertaing (1829-1891) en het echtpaar kreeg samen drie kinderen: Armand-Adolphe (1855-1919), Alibine (1856-1920) en Idesbalde (1857-1946). In 1879 verhuisde hij naar Hasselt om er het ambt van gouverneur van de provincie Limburg te aanvaarden. Deze politieke aanstelling kwam er door de liberale regering Frère-Orban-Van Humbeeck. Hij bleef gouverneur tot aan zijn overlijden op 21 april 1894 en werd op het Oud Kerkhof van Hasselt begraven. Verder weten we dat Adolphe Goupy in Brugge lid was van 'Le Concert de la Réunion', ondervoorzitter van de befaamde Breydelcommissie en voorzitter van de Vrienden der Schamele Armen.

De uit La Touraine afkomstige familie Goupy de Quabeck was ten erfelijke titel verbonden aan de Posterijen in zowel Frankrijk en Nederland en vanaf 1700 actief in de Spaanse Nederlanden om er het postwezen te organiseren. De familie stamde af van de Heilige Lodewijk, koning van Frankrijk.

